STRIP SCHRIFT

DON ROSA SJOSJI STRIPMUSEUM

313 – JAARGANG 31 NUMMER 6 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

Windoos

Lang gedacht dat het Haagse-Harryfenomeen een tijdelijke aangelegenheid zou zijn. Leuk eerste album. Geinig taaltje. Maar toch vooral een gimmick. Nou dat had Bits mooi mis. Overal waar je tegenwoordig komt praten ze Haags. Er wordt geen pilsje, maar een bie-ah besteld. Zelfs bij meneer Jack Spijkerman mogen twee rasechte Hagenaars komen uitleggen waarom matten op een voetbalveld zo leuk is. Haags is in. En je krijgt het er niet meer uit. En dat allemaal door zo'n stripfiguur. Nog even en de figuur dringt door in het rijtje Sus en Wis, As en Oob, Luke en co.
Nou is Harry ook gewoon een leuke strip. Met goeie gags. En met z'n eigen merchandising. Van gipspoppetje tot ansichtkaart. Van poster tot gelukwens. Maar bij Harry gebeuren er ook heel vreemde dingen.
Terwijl ik dit zit te schrijven op mijn Windows 95-pc, kijk ik even op Internet naar de laatste stripnieuwtjes. Kom ik terug op mijn nootpad staat er opeens 'Harry voah windoos' bovenaan mijn scherm. En die matjeskop glimlacht mij als icoontje toe.
Wat is dit voor een virus, peins ik. Zou dit door de echte Rueb zijn uitgegeven. Wel origineel zo'n windows-scherm. Nog nooit gezien. De eerste stripfiguur die bij Billie Gates doordringt? Of is hier een geinponem aan de gang. Ik vertrouw het Haags niet helemaal. Beetje teveel kak d'r in. Weet je wat, ik druk op het Harry-icoon, kijken of we hem aan de lijn kunnen krijgen.

Hallau, met Harry. Wat mot je leilijke meigâhl?
Ja, met Bits hieâh an de lulèzâh. Ik hep hieâh op mèn computâh jâh trèitâh in een icaun staan. Is dajje ège hauf op dit nautpad?
Naudpad, wat èkel jè nâh. Zit je klène soms tot zèn strot in de schètlùiers. Of legge r teddiebere op je pad. En mèn trèitâh komp nie bè de IKON.
Nei, ik bedoel dat jâh ège beildscherm hieâh staat. Harry voâh Windoos. Is dat vajje?
Of is ut jatwerk? Ik wilde je effe feilisitere met deize geâhtaumatiseâhde mèlpaal.
Nei, dat is nie van mèn. Van dat Haags klop gein reit. Die Ruep ken mèn wel lekkâh tekeine, maah hieâh is hè erg kwaad auvâh.
Gaan jullie de dieve voâh de rechtâh sleipe?
Harrys gaan nie naah de rechtâh. Maah gaan slaan met hun ège nautpad. Want bè mèn is een brâhdje gein braudje. En een kankâhhoeâh is gein kankaoeah. We zulle die nephageneize straks effe lekkâh ragge. En ètuh is gein eite. Haags is Haags. En gein Rottedams.
Oh, je weit dus wie de makers zèn?
Nei, tuâhlijk nie, wâhwelende grautmajoâh. Maah ze motte met hun paute van mèn Haags afblève. En wel een beitje goed spelle. Andars komp ut vekeâhd je bek ùit. En dat ken nie met ech leivendag Haags. Dat mot beschaaf klinke.
Zaun beitje zoas Hans Matla praat?
Je bedoelt die stripwinkeilieâh met die Zùiderrepagkmat op zèn hauf. Nei, das gein Haags. Das catalaugusprаat. Heppie nog meâh onzin, Bits. Mèn bieâh wogt warrem.
Ja, nog een klèn dingetje. R gaat een geruch dat jè nie op de voâhkant van de Stripcatalaugus moch. Klop dat? Je heb toch al eâhdâh reclame gemaak voâh vèfetwintag jaah Panda.
Kèk, ze motte me wel betale en nie allein sitere. Daah krèg ik een puntmuts van. Daah ga je van an de drank. Alcauhaulis wogt je ervan.
Oh, dus jullie hebbe ruzie?
Nei, gauchemâhd. Matjes hebbe nauit ruzie. Ze veschille allein van meining. We zèn gein watjes.
Ken je nog een beitje opschiete met die Ruep of ga je op ège bene verder? Lekkâh opput Internet? Beitje windaus vekaupe?
Nei, ik gaat mèn bieâh opdrinke, mùilmegaul. Doâh jâh is de hellef vedamp.
En Harry gauide de lulèzâh op de haak. Tis toch een bèzondâh kind.
Tewèl ik op mèn scherm keik zag ik dat ik geheil was auvâhgenaume doâh Harrypad. De eâhste geâhtaumatiseâhde stripfiguâh. Ik wens uw computâh beitegschap.
Ben Bits

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod stripposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
HART VER WAR MEND
ROTTERDAM

"DE STRIP-AAP"
IN- & VERKOOP STRIP-BOEKEN
KUIPERSDIJK 66
ENSCHEDE 053-4305261

STRIP SCHRIFT

Jaargang 31 oktober 1998 nummer 6 (313)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Pieter van Cleef, Jeroen Mirck, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkenden
Jasper Bakker, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Esther Captain, Willem Hodenpijl, Gert Meesters, Hans Moors, Thom Roep, Jan-Willem Swane, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen, Harry Wibier

Koeriersdiensten
Willem Hulleman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
CompuServe: 75464,2224
E-mail: Stripschrift@compuserve.com
WWW: http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefax: 026-339 20 86
E-mail: willem.naber@icu.nl
Abonnementsprijs ƒ67,50 / Bfr.1340
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.50 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Harry Wibier
Burgemeester Meineszlaan 80c
3022 BM Rotterdam
Telefoon: 010-2762161

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Don Rosa

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Al zo'n vijftien jaar lang ruziën Dargaud en René Uderzo over de rechten rond de oude Asterix-albums. Onlangs kwam er een voorlopig einde aan hun juridisch gevecht. De rechter wees Uderzo alle publicatierechten toe en sommeerde Dargaud miljoenen francs als schadevergoeding aan Uderzo uit te keren. Dargaud heeft al aangekondigd in hoger beroep te gaan. Het is duidelijk dat dit vonnis verstrekkende consequenties kan hebben voor iedere auteur die overhoop ligt met zijn uitgever. Maar wat betekent dit vonnis nou voor de stripwereld? Een zegen of een vloek? Het houdt de gemoederen in ieder geval aardig bezig. De meningen zijn diep verdeeld.
Grote namen als Morris, Tibet, Gotlib, Franquin en Ptiluc hebben het in het verleden opgenomen voor Uderzo. Zij vonden dat het maar eens afgelopen moest zijn met de soms schandalige manier waarop auteurs door hun broodheren werden uitgebuit. Andere, niet minder grote namen als Roba, Mezières, Greg en Hermann hebben zich juist voor Dargaud uitgesproken. Zij wezen erop dat met het geld dat op groot geworden series werd verdiend, onbekende tekenaars een kans konden krijgen. Wanneer een auteur voor zichzelf kan beginnen zodra zijn serie ineens erg lucratief blijkt, kan dat wel eens de doodsteek betekenen voor menig uitgever en stripmaker, zo redeneerden zij.
Maar moet de stripwereld dit vonnis nu toejuichen of verketteren? Vooralsnog lijkt het erop dat Dargaud en Uderzo een monster hebben ontketend. Wie door deze moderne Scylla en Charibdis verslonden zal worden, de auteurs of de uitgevers, dat zal de toekomst uitwijzen.

Inhoud

2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **DON ROSA** Pieter van Cleef
13 **AGENDA**
14 **I.M. SJOSJI** Jeroen Mirck
18 **STRIPMUSEUM GRONINGEN** Rik Sanders
20 **NIEUWE ANIMATIEFILMS** Pieter van Cleef
21 **BOEKEN**
24 **VIDEO**
25 **CD-ROM**
26 **ACTUALITEITEN**
32 **AANSTORMEND GEWELD** Gert Meesters
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer

Nadat de bekendste *Donald Duck*-**tekenaar** Carl Barks **in de jaren zestig – na ruim 6000 pagina's** *Duck*-**avonturen – van een welverdiend pensioen ging genieten, zijn er wereldwijd tientallen schrijvers en tekenaars die** *Donald Duck*-**verhalen produceren in de stijl van 'de oude meester'.** *Stripschrift* **brengt de belangrijkste – veelal anonieme – auteurs voor het voetlicht, die in de jaren negentig de wereldberoemde eend gestalte geven.** Keno Don Hugo Rosa **bijt het spits af in onze serie** *Donald Duck als stripheld.*

Donald Duck als STRIPHELD

DON ROSA

door
PIETER VAN CLEEF

Sinds **Carl Barks** in 1966 stopte met zijn wereldwijd bejubelde strips, zijn er slechts weinigen in geslaagd om *Duck*-strips te maken die voortborduren op het succes van Barks. Tussen 1966 en halverwege de jaren tachtig varieerde het kwaliteitsniveau van de vele *Duck*-strips enorm. Terwijl men zich in veel landen toelegde op de productie van deze strips (waaronder Frankrijk, Duitsland en Italië), gaf elke uitgever zijn eigen interpretatie aan de figuur Donald Duck, wat wereldwijd resulteerde in een wildgroei aan tekenstijlen, karaktertrekken en avonturen. Italië legt zich bij voorbeeld toe op langere verhalen, veelal met een 'superheld-achtige' benadering: nu al befaamd zijn de sciencefiction-verhalen van Donald Duck, in Nederland gepubliceerd onder de titel *Duck Power*. Hoewel bijzonder populair in Duitsland en Zuid-Europa, werd de uitgave in Nederland na twee nummers en tegenvallende verkoopresultaten gestopt. Vooral West-Europa en met name de Scandinavische landen zijn opgegroeid met *Donald Duck*-verhalen in de klassieke teken- en vertelstijl van Barks, en 'vreemde eenden in de stripbijt' slaan nauwelijks aan.

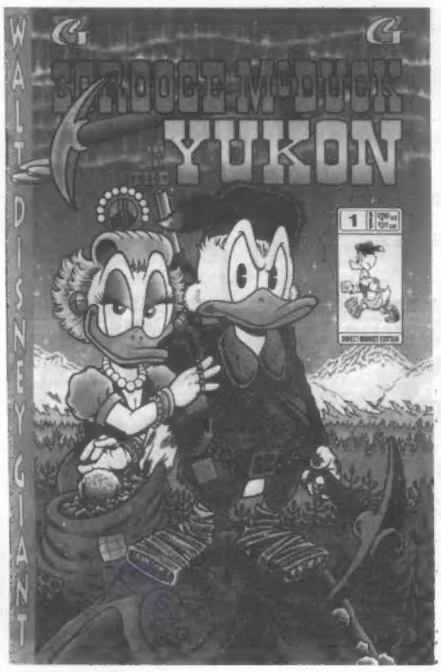

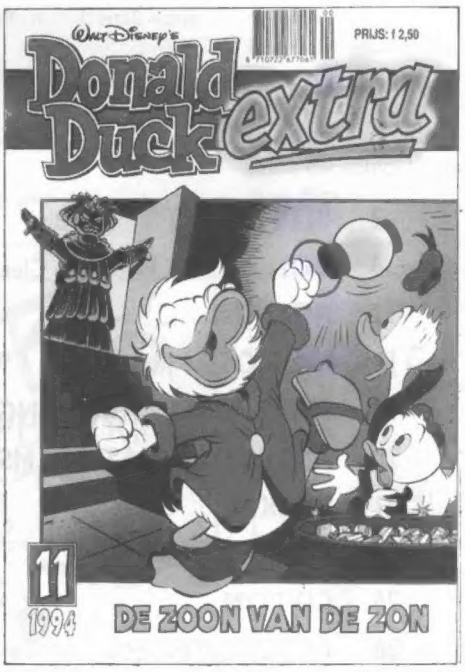

Kwaliteitsimpuls

Met de komst van **Daan Jippes** in 1974 bij voormalig Nederlandse *Donald Duck*-uitgever Oberon (het huidige VNU Tijdschriften), kreeg de Nederlandse productie een nieuwe kwaliteitsimpuls: tekenaars als **Freddy Milton**, **Ben Verhagen**, **Volker Reiche**, **Jan Gulbransson** en niet te vergeten Jippes zelf gaven Donald Duck een herkenbaar, eenduidig gezicht, geïnspireerd op de verhalen van Barks, die door toedoen van wereldwijde fans in de jaren zeventig langzaamaan uit de anonimiteit trad. Vandaag de dag zijn **Sander Gulien** en de gebroeders **Mau** en **Bas Heymans** een paar van de tekenaars die zich in het weekblad *Donald Duck* weten te on-

Duckman in de kleinste details

derscheiden van de rest, met incidentele bijdragen van Jippes en Milton. VNU Tijdschriften levert echter een zeer geringe bijdrage aan de productie van langere *Donald Duck*-verhalen (tien pagina's of meer), aangezien het accent ligt op de kortere verhalen tot zes pagina's.

Dat ligt anders bij uitgeversgigant Egmont in Denemarken, die sinds de jaren tachtig stevig aan de weg timmerde om de strips van Donald Duck nieuw leven in te blazen. Het 'gapende gat' dat Barks achterliet in de jaren zestig, werd door nieuwe auteurs als **Daniel Branca**, **Vicar**, **Marco Rota**, **William van Horn** en **Don Rosa** gevuld met opmerkelijke, gedenkwaardige *Duck*-verhalen, in combinatie met fraai, origineel tekenwerk. Het succes van de Deense verhalen is dan ook te danken aan het feit dat ze in plot en tekenstijl gebaseerd zijn op het oude werk van Barks en dat maakt ze tevens zo populair in Europa.

Uiteraard zal er nimmer een tweede Barks opstaan, maar de huidige 'output' van diverse auteurs en hun populariteit bij de lezers maakt duidelijk dat Donald Duck in de jaren negentig - althans in Europa - nog springlevend is.

Gladstone en Don Rosa

Don Rosa is één van de auteurs die aan de wieg stonden van deze hernieuwde interesse in 's werelds bekendste pechvogel. In 1985 begon de Amerikaanse uitgever Gladstone met het publiceren van Disney-strips, nadat uitgever Gold Key na jaren voortmodderen de Disney-uitgaven stopzette. Gladstone, met **Byron Erickson** als hoofdredacteur, begon met het herdrukken van oude strips van onder anderen Barks en *Mickey Mouse*-tekenaar **Floyd Gottfredson**. De rest van de uitgaven werd gevuld met Europese strips, waaronder Nederlandse. Gladstone had één ambitie: Donald Duck nieuw leven inblazen door nieuwe schrijvers en tekenaars aan te trekken, maar in Amerika bleek dat lastig. Een nieuwe generatie was sinds de jaren zestig opgegroeid met comics vol superhelden en slechts weinigen waren geïnteresseerd in de klassieke Disney-characters.

In deze periode benaderde Don Rosa de uitgever Gladstone met het verzoek om een *Oom Dagobert*-verhaal te mogen tekenen. Rosa was alleen geen echte 'stripmaker': sinds de vroege jaren zeventig was hij weliswaar een enthousiaste comics-fan en -verzamelaar, maar ambities om professioneel striptekenaar te worden had hij niet. Als kind van Italiaanse voorouders erfde hij een tegelfabriekje van zijn vader en maakte hij strips voor fanzines en lokale kranten, waaronder *Captain Kentucky* en *The Pertwillaby Papers*. Gladstone's voornemen om *Donald Duck*-strips te produceren was voor Rosa de aanleiding om zijn eigen zaak op te doeken en zich geheel te wijden aan de lievelingsstrips uit zijn jeugd: de verhalen van Barks.

The Son of the Sun

In 1986 levert hij aan Erickson zijn scenario en artwork van het verhaal *The Son of the Sun*, een 26 pagina's tellend avontuur in de beste Barks-traditie (in Nederland pas in 1994 gepubliceerd onder de titel *De zoon van de zon* in *Donald Duck Extra 11*). Rosa baseerde zijn scenario op een strip die hij in 1971 maakte voor het universiteitsblad van Kentucky: *The Pertwillaby Papers*. Deze strip, over de 'exotische escapades van Lance Pertwillaby, campus-student en all-American good guy', was eigenlijk niets anders dan een *Dagobert Duck*-verhaal, maar dan zonder eenden en een geldpakhuis dat niet gevuld was met geld maar met een studentenadministratie. Ondanks het feit dat Rosa geen 'volleerd' striptekenaar was en een zeer persoonlijke tekenstijl had die niet leek op welke *Duck*-tekenaar dan ook, gaf Erickson Rosa een kans en publiceerde het verhaal in *Uncle Scrooge* in juli 1987. *The Son of the Sun* was meteen een succes en Rosa ontving veel lof voor zijn debuut.

Werken voor Oberon

Na een paar verhalen voor Gladstone deed Rosa ook wat werk voor Nederland. Rosa

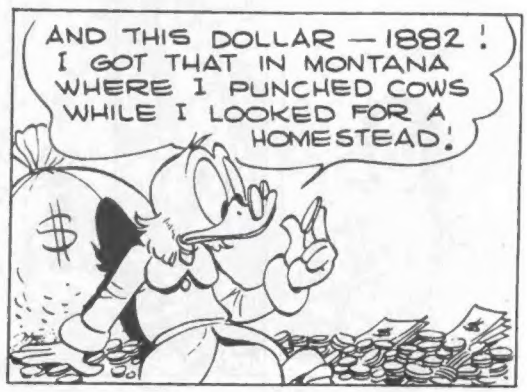

***Rechts*, Scène uit *Only a Poor Old Man* (1952) van Barks. Schijnbaar onbetekenende dialoogfragmenten als deze zijn voor Rosa aanknopingspunten waarop hij zijn *Dagobert*-biografie baseert.**

***Links*, De Amerikaanse en Nederlandse cover (uit 1987, respectievelijk 1994), van Rosa's debuut *The Son of the Sun*. De Nederlandse cover is afkomstig van Disney-tekenaar Michel Nadorp. De Amerikaanse debuutcomic gaat inmiddels al voor een flink veelvoud van de oorspronkelijke prijs over de toonbank, tot groot ongenoegen van Rosa zelf.**

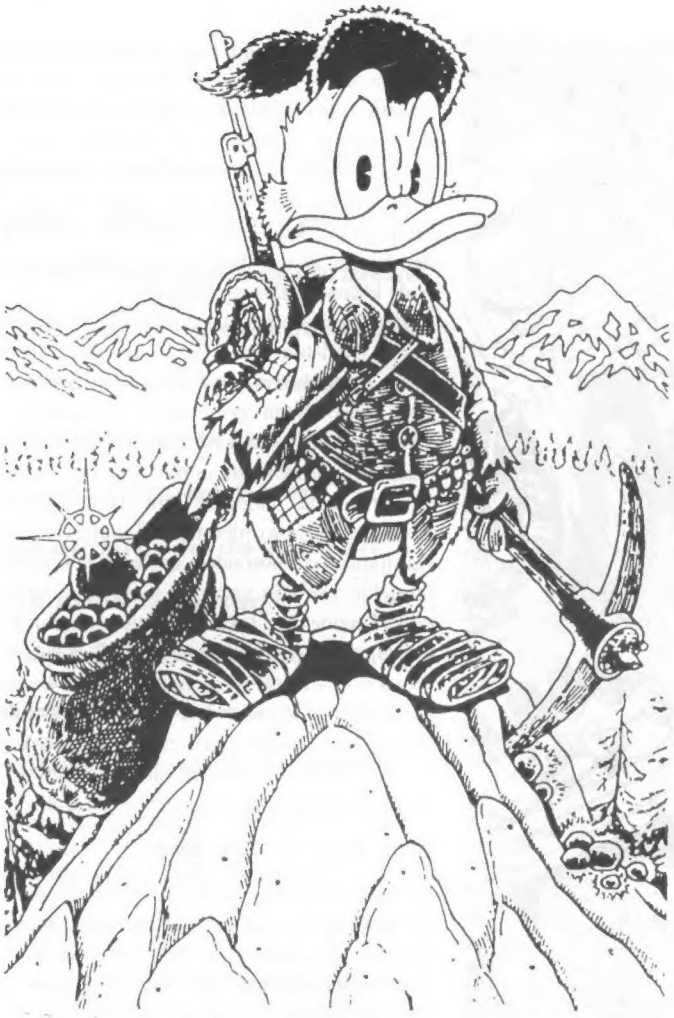

Walt Disney's
GYRO GEARLOOSE
in
"The PIED PIPER of DUCKBURG"
INVENTIONS! INVENTIONS! NICE, FRESH, JUICY, BRAND NEW INVENTIONS!
DING DING
WHO WANTS AN INVENTION TODAY?
GYRO!
SCROOGE McDUCK BANKER
TOOLS
COME UP HERE, GYRO! I'VE GOT A PROBLEM!
YES, SIR, UNCLE SCROOGE! YES, SIR!
GEE! UNCLE SCROOGE McDUCK! THE RICHEST DUCK IN THE WORLD! IF HE WANTS AN INVENTION - WOW!
TOOLS
I'VE GOT RATS IN MY MONEY BIN, GYRO! THEY COULD CHEW UP BILLIONS OF DOLLARS!
YOU WANT ME TO INVENT SOME SPECIAL RAT TRAPS, I SUPPOSE!
NO! I WANT THESE RATS AND ALL THE RATS IN DUCKBURG TAKEN CLEAR AWAY FROM HERE!
RATS WON'T LEAVE WILLINGLY AND THEY CAN'T BE DRIVEN!
I'LL PAY YOU WELL IF YOU SUCCEED!
I'LL BE RIGHT BACK WITH MY ELECTRONIC QUESTION ANSWERER!

produceerde een zestal *Donald Duck*-verhalen voor het toenmalige Oberon, waaronder het door Barks geschreven *The Pied Piper of Duckburg*, maar het afwijkende tekenwerk viel niet in de smaak. Rosa werkt uitsluitend met pennen en stiften, in tegenstelling tot andere *Duck*-tekenaars die zich meestal bedienen van kroontjespennen en penselen om de strip sierlijker en opener vorm te geven. Rosa blijft trouw aan de materialen waarbij hij zich het prettigst voelt, wat leidt tot een tekenstijl vol – wat hij zelf noemt – 'onnodige, irritante details'. Rosa brengt veel schaduwen en lichteffecten aan in de vorm van arceringen en gepointilleerde verloopjes, veelal bedoeld als hint voor de inkleurders om bepaalde vlakken donkerder te maken.

Rosa is zelden tevreden met zijn eigen werk, vandaar dat hij per plaat zeker een half uur met dekwit bezig is om zijn eigen tekeningen weer de nodige 'lucht' te geven. Ook de constructie van zijn figuren is omstreden: hij bedient zich onbekommerd van plastic 'sjablonen', die hij ook gebruikt om de ronde eendenhoofden te inken. Deze haast technische benadering van het vak heeft ongetwijfeld te maken met zijn bouwtechnische achtergrond, maar maakt hem bij velen niet geliefd, en zeker niet bij de art-editors van Oberon: Rosa ontving een geïnkte versie van de eerste pagina van *On A Silver Platter* als 'voorbeeld'. Hieruit bleek dat een paar hoofden herinkt waren (door **Mau Heymans**). Dit was tegen Rosa's zere been, omdat hij naar eigen zeggen trots is op de manier waarop hij gezichtsuitdrukkingen en hoofden 'construeert'.

Dagoberts jonge jaren

Vandaag de dag werkt Don Rosa uitsluitend nog voor het Deense Egmont, waardoor de rest van Europa en Amerika pas veel later kennis maakt met Rosa's nieuwe werk. In tegenstelling tot Europese Disney-uitgevers, slaagde Gladstone er niet in om de hernieuwde belangstelling in Donald Duck om te zetten in klinkende munt. De Amerikaanse Disney-tijdschriften worden al jaren geplaagd door bedroevend lage oplagen (circa 10.000 voor het hele Amerikaanse grondgebied) en vandaag de dag concentreert Gladstone zich voornamelijk op het publiceren van buitenlandse producties en herdrukken van oude Barks-verhalen (veelal voorzien van nieuwe inkleuringen). Toen Gladstone's financiële reserves in zicht kwamen en ze goede scenario's niet meer konden laten tekenen, werd Rosa ondergebracht bij Egmont, waar hij in 1991 begon met zijn meest omvangrijke en beroemde werk tot nu toe: *Het levensverhaal van Oom Dagobert.*

COME ON, LETS GO! I CAN'T WAIT 'TILL THE TEMPLE COMES INTO VIEW!
ONE MORE T OF THIS WINDING TRA ND WE SHOULD BE ERE!!
DIS ISS IT, MINE KOMRAD!
RE IT THERE IS...
the TEMPLE of MANCO CAPAC the SON of the SUN!!!
D.J Rosa

De jonge jaren van een steenrijke eend (*The Life & Times of Scrooge McDuck*).
In meer dan 200 pagina's construeert Rosa op basis van feiten uit Barks' verhalen een tijdlijn, die hij opsplitste in twaalf episoden. Die feiten zijn samengesteld op basis van bekende Barks-verhalen zoals *Back to Klondike*, *The Old Castle's Secret*, *Lost in the Andes* en *The Great Steamboat Race*, maar ook op basis van kleine dialoogfragmenten. In het Barks-verhaal *Only A Poor Old Man* vertelt Dagobert bij voorbeeld aan de neefjes dat hij in 1882 een dollar verdiende als cowboy in Montana. Dit zijn feiten waar een lezer overheen leest als onbetekenende, grappige 'wetenswaardigheid' die bijdraagt aan het vage, haast mystieke, avontuurlijke verleden van Oom Dagobert. Rosa gebruikte dergelijke feiten echter als historische aanwijzing. Hij stuurde zijn aantekeningen en bevindingen naar vele *Duck*-fans over de hele wereld om zodoende tips en opmerkingen te verzamelen – veelal via het internet – en bouwde zijn tijdlijn verder uit. Tweeënhalf jaar lang werkte Rosa aan deze ultieme *Dagobert*-biografie, die hem in 1995 de Will Eisner Comics Industry Award voor 'best serialized story' opleverde. Maar bij deze twaalf episoden zal het niet blijven: volgens Rosa zijn er nog zoveel 'gaten' in de geschiedenis van Dagobert, dat hij inmiddels een episode 0, 3B en 6B toevoegde.

Willie Wortel
DE RATTENVANGER VAN DUCKSTAD
UITVINDINGEN! UITVINDINGEN! MOOIE, LEUKE, VERSE, SAPPIGE UITVINDINGEN!
DING DING
TIJDELIJK TWEE UITVINDINGEN VOOR DE PRIJS VAN ÉÉN!
Willie!
GLADSTONE DUCK BANKIER, MAGNAAT & STEENRIJK
Kom even op mijn kantoor, Willie! Ik zit met 'n probleem!
Natuurlijk, Oom Dagobert!
Tjonge! Dagobert Duck, de rijkste eend ter wereld, wil een uitvinding van MIJ!
Mijn kleingeldpakhuis is vergeven van de RATTEN! Als ze mijn groot geldpakhuis bereiken en daar hun honger gaan stillen, gaat me dat duizenden guldens kosten!
U wilt dus dat ik een of andere ratteval uitvind, neem ik aan?
Nee! Ik wil dat je ervoor zorgt dat deze ratten en ALLE andere ratten uit Duckstad VERDWIJNEN!
Hm...vrijwillig zullen ze niet vertrekken, en je kunt ze moeilijk DWINGEN!
Als het je lukt, zal ik je goed belonen!
Ik ga even mijn ELEKTRONISCHE ANTWOORDBEDENKER halen!

***Links*, Barks' scenario voor het *Willie Wortel*-verhaal *The Pied Piper of Duckburg* en Rosa's versie ervan, eind jaren tachtig gemaakt voor Oberon.**

***Rechts*, Coverillustratie voor Last Sled to Dawson, door Don Rosa.**

***Linksonder*, Een scène uit *The Pertwillaby Papers*, een fanzine-strip uit de zeventiger jaren. *Rechtsonder*, Rosa baseerde zijn *Duck*-debuut *Son of the Sun* op deze strip. De gelijkenis tussen beide strips is overduidelijk.**

Ingrijpende aanpassingen

Voor de Amerikaanse Gladstone-publicatie veranderde Rosa sommige verhalen ingrijpend: de twaalfde episode bevat zelfs tweeënhalve pagina extra tekenwerk. En niet alleen hierdoor zijn de strips van Rosa internationaal gezien nergens hetzelfde. Egmont, dat de langere verhalen voor publicatie in de Disney-weekbladen veelal in stukken knipt, eist dat elk afzonderlijk deel met een zogenaamde *cliffhanger* eindigt. Veelal opent het daaropvolgende deel weer met een halve openingsplaat van het laatste plaatje van die week daarvoor. Via syndicaten (doorverkoop) naar andere landen worden deze gebroken versies vaak weer in zijn geheel aan elkaar gezet (waaronder in Nederland) wat leidt tot een veelheid aan verschillende versies en – layout-technisch gezien – ronduit lelijke strippagina's. Om de jacht op de 'versie zoals Don Rosa het bedoeld had' compleet te maken, wordt er hier en daar ook nog flink gecensureerd, vooral in het conservatieve Amerika. Terwijl het juist de Amerikanen zijn die extra moeite doen om het werk van Rosa voor verzamelaars aantrekkelijk te presenteren – inclusief fraaie, nieuwe inkleuringen of luxe uitgaven – zijn ze zeer actief met de witte verf: wapens en pistolen, raciale stereotypen, tekenen van geweld ... nieuwe plaatjes komen ervoor in de plaats en drijven verzamelaars en fans tot wanhoop.

Barks-referenties

Rosa's oeuvre onderscheidt zich van de vaak wat kinderlijke strips die meestal van de tekentafels van Disney rollen, hoofdzakelijk gericht op jongeren tot circa veertien jaar. In plaats van 'funny animals' in slapstick-situaties, beschouwt Rosa de Duck-familie als echte personen, die hij avonturen laat beleven op historische locaties of in contact brengt met werkelijk bestaande figuren. Ook Rosa's liefde voor oude films, geschiedenis en natuurkunde leveren goed gedocumenteerde plots op vol verwijzingen naar films als *Citizen Kane*, *The Treasure of the Sierra Madre* of gebeurtenissen uit de Amerikaanse geschiedenis. De vele verwijzingen en knipogen naar de klassieke Barks-verhalen hebben hem bovendien zeer geliefd gemaakt bij

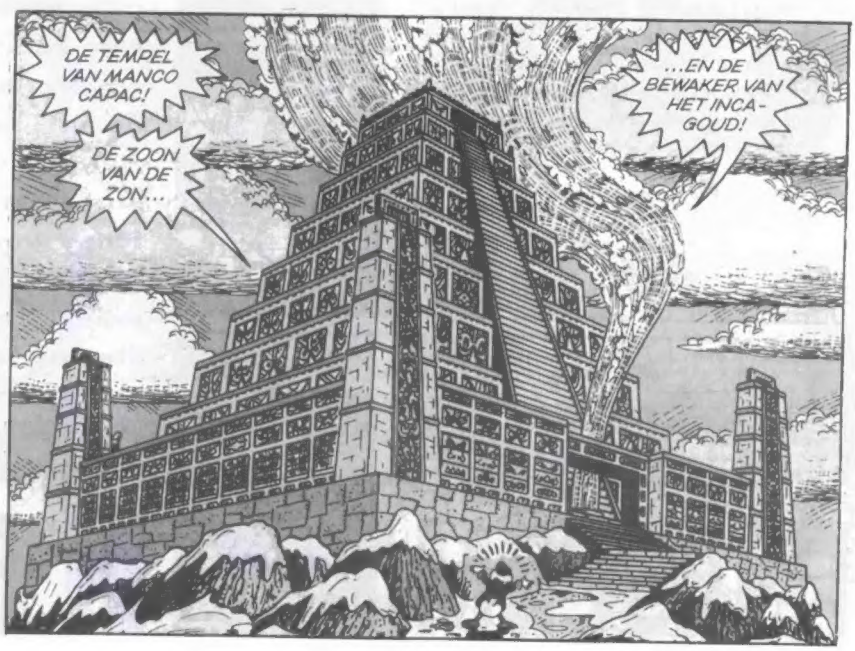

de grote schare Barks-fans die grotendeels uit de wat oudere, volwassen lezers bestaat en - net als Don Rosa - goede herinneringen heeft aan de *Duck*-strips uit hun jeugd.
Don Rosa's uitputtend gedocumenteerde verhalen vol Barks-referenties, zijn geen hapklare brokken voor lezers die hun klassiekers niet zo goed kennen als de Don Rosa-fans: één van de redenen waarom de Nederlandse redactie de verhalen van Rosa alleen publiceert in het maandblad *Donald Duck Extra* en niet in het reguliere weekblad *Donald Duck*. Of er sprake is van een kip/ei-situatie zal altijd een raadsel blijven: feit is wel dat de lezersgroep van *Donald Duck Extra* aanmerkelijk ouder is dan die van *Donald Duck*. In vele landen, met name Frankrijk, Duitsland en Scandinavië, is de naam 'Don Rosa' op de cover of in de inhoudsopgave inmiddels een garantie voor hoge oplagen en verkoopsucces.

Don Rosa-publicaties in Nederland

Het werk van ***Don Rosa*** *wordt in Nederland uitsluitend gepubliceerd in het maandblad* Donald Duck Extra *– een incidenteel vakantieboek daargelaten. Hierdoor is het merendeel van Rosa's verhalen niet meer verkrijgbaar en zullen lezers moeten afwachten of deze verhalen ooit nog als herdruk in een album zullen verschijnen. In de albumreeks* Oom Dagobert *bevatten deel 53 tot en met 57 de episoden 1 tot en met 12 van* The Life & Times of Scrooge McDuck. *Episode 0 (*Of Ducks, Dimes and Destinies*) is de proloog van de hele reeks en opgenomen als openingsverhaal in album 58. De overige Rosa-verhalen zullen hoogstwaarschijnlijk verder gepubliceerd worden in dezelfde albumreeks. Ongeduldige fans zijn beter af met import-comics en albums bij de stripwinkelier, veelal beter ingekleurd, maar met het risico op gecensureerde versies (of in het beste geval: extra pagina's of een volledige versie). Een gedetailleerde index van alle Rosa-publicaties in Nederland is te vinden op het internet:*
http://www.update.uu.se/~starback/disney-comics/creators/don-rosa-pindex.html

INTERVIEW

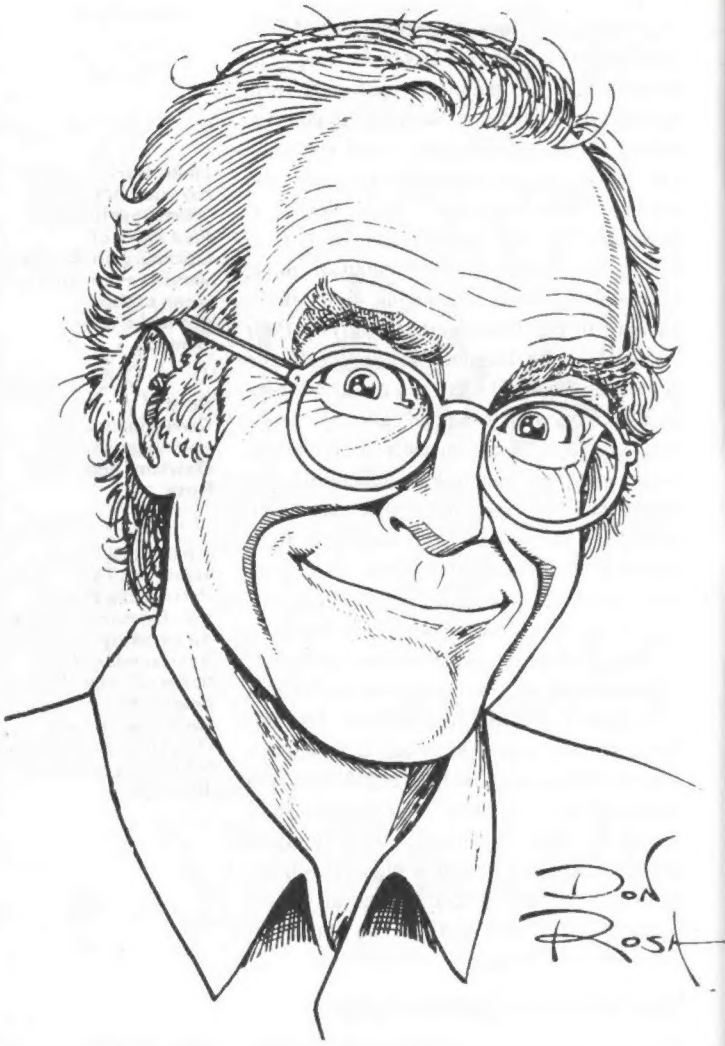

DON ROSA

Keno Don Hugo Rosa, **kortweg Don Rosa, stamt af van Italiaanse voorouders die begin deze eeuw naar de Verenigde Staten trokken. Zonder ooit ambities te hebben gehad om professioneel striptekenaar te worden, nam hij het familiebedrijf over om zich in zijn vrije tijd aan strips voor fanzines en studentenkranten te wijden. Rosa's** *Duck*-**strips worden door fans èn critici als 'anders' omschreven ... in ieder geval dragen ze een herkenbare, persoonlijke stempel. In gesprek met een bejubeld en tegelijkertijd bekritiseerd** *Duck*-**tekenaar, voor wie nostalgie naar de** Barks-**verhalen uit zijn jeugd de voornaamste drijfveer is.**

IK HOEF ALLEEN

De Nederlandse publicatie van *Het levensverhaal van Oom Dagobert De jonge jaren van een steenrijke eend* **in** *Donald Duck Extra* **en de gelijknamige albumreeks heeft in Nederland bijgedragen aan uw bekendheid als 'a good Duck-artist'. Na de publicatie van** *The Son of the Sun* **in 1987 werd u door Barks-fans toegejuicht als auteur die de eendenfamilie weer traditioneel in de jaren veertig en vijftig plaatste. Heeft de toenmalige Nederlandse uitgever Oberon destijds een groot talent aan de kant gezet?**

Don Rosa: Ik ben geen 'groot talent'. Als ik het werk van echte, professionele auteurs als **Daan Jippes** of **Marco Rota** zie, beschouw ik mezelf als slechts een 'bewonderde fanzine-tekenaar'. Het tekenen van strips en cartoons was nooit meer dan een hobby voor me, dus de eerste 35 jaar van mijn leven heb ik tamelijk weinig opleiding en ervaring gehad. En nog steeds beschouw ik mezelf als een fanzine-tekenaar die de kans heeft gekregen om in de stripwereld te werken als èchte tekenaar. En hoe amateuristisch vooral die eerste strips ook mogen lijken, ik kan niet ontkennen dat mijn verhalen erg populair zijn geworden. Hooguit zou je kunnen zeggen dat Oberon destijds een kans gemist heeft om op lange termijn grote groepen fans wereldwijd te amuseren. Afgezien van het feit dat ik graag hoor dat vele *Duck*-fans mijn verhalen waarderen, laat mijn populariteit me ook tamelijk onverschillig: Disney-strips zijn zo'n beetje de enige strips ter wereld waarbij de auteurs geen enkele royalty ontvangen over hun werk, hoe populair ze ook zijn. Het feit dat Oberon mijn verhalen niet waardeerde, maakt me in financieel opzicht weinig uit, maar alleen als *Duck*-fan trek ik het me wel aan. Het werk dat ik voor hen gedaan heb, behoort tot het slechtste wat ik ooit gemaakt heb. Een aantal verhalen is getekend op basis van scenario's die niet van mezelf waren (die waren onder andere van **Jan Kruse**, **Evert Geradts** en **Ruud Straatman**. Red.) omdat ik mijn beste ideeën voor

door

PIETER VAN CLEEF

Gladstone wilde bewaren. Mijn uitstapje naar Oberon was uitsluitend voor het geld bedoeld. De verhalen die ik voor ze gemaakt heb, waren weinig bijzonders, zelfs ronduit slecht, en destijds heb ik daar ook over geklaagd. Het Barks-scenario *The Pied Piper of Duckburg* en mijn eigen scenario *On A Silver Platter* (mijn favoriete tien-paginaverhaal) waren eigenlijk voor Gladstone bedoeld, maar Disney gaf aan Gladstone de opdracht om origineel artwork niet terug te geven aan de auteurs. Omdat ik mijn originelen vaak verkoop, wilde ik onder dergelijke omstandigheden niet voor Gladstone werken en heb ik de verhalen voor Oberon afgemaakt. Wel jammer dat Oberon het verhaal zomaar publiceerde zonder enige introductie of inleidend commentaar over de ontstaansgeschiedenis van dat Barks-verhaal.

Eigen handschrift

Uw tekeningen misten volgens de toenmalige Nederlandse art-editors de 'open, heldere en duidelijke' kenmerken van de klassieke Barks-stijl. Toch blijft u met veel enthousiasme trouw aan uw eigen handschrift, dat u zelf al omschrijft als de 'Rosa-stijl met de onnodige, irritante details'.

Ik besef ook dat mijn tekenwerk afwijkt van wat gebruikelijk is bij Disney-strips. Af en toe doet het ook zeer aan mijn ogen, maar ik heb nooit in een andere stijl getekend. Ik heb me ook nooit verplicht gevoeld te werken in een stijl die anderen tevreden stelde. Omdat ik gewoon een enthousiaste hobbyist was, deed ik het alleen om mezelf een plezier te doen. Ik kreeg nooit betaald voor mijn werk in fanzines (en weigerde zelfs betaling) zodat niemand controle op mijn werk kon uitoefenen: òf ze publiceerden wat ik maakte, òf ze publiceerden helemaal niets. Het ontbreken van een gedegen kunstopleiding, waarmee ik beter uit de voeten kan met betrekking tot compositie, anatomie, gebouwen, machines en dergelijke, beschouw ik wel als een gemis. Er zijn allerlei technieken die tekenaars gebruiken om allerlei dingen fraai, naar waarheid en aantrekkelijk te tekenen ... en met minder inspanning. Ik beheers die technieken niet en weet dat dat gebrek aan kennis mijn werk een stuk moeilijker maakt.

Ik was nooit een echte liefhebber van 'Disney-art' en zal nooit een poging doen om in die stijl te werken. Dus, zelfs als ik een beter geschoolde tekenaar zou zijn: lezers, redacteuren en art-editors die willen zien dat ik meer in die 'Disney'-stijl ging werken, zouden alleen maar teleurgesteld raken. Ik ben zelf dan ook zelden tevreden over mijn eigen werk. Toen ik

De cover en een scène uit *A Little Something Special*, het verhaal dat Rosa maakte voor het vijftigjarig bestaan van Dagobert Duck (1947-1997). In dit jubileumverhaal moet Dagobert zich verdedigen tegen alle schurken die het in zijn vijftigjarige Duckstadse bestaan op zijn geld hebben gemunt.

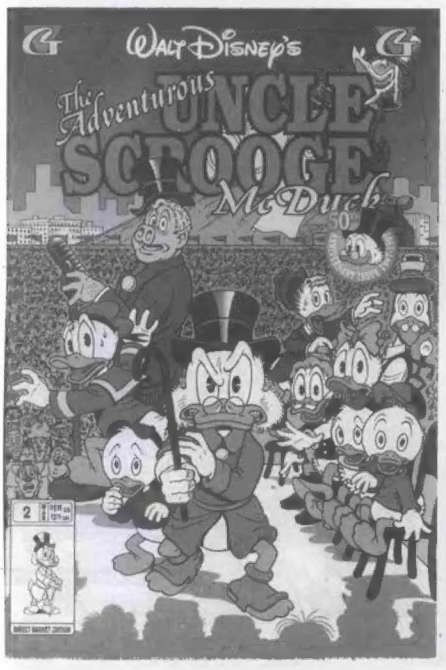

Asjemenou - daar heb je die overgehaalde toverkol!
MEESTERES DER MAGIE, lompe vlegel!
OOOH! Die vlek krijg ik er nooit meer uit!

Je hoeft jezelf niks in te beelden, Magica! Je bent gewoon een ordinaire HEKS!
Sssst! Straks verandert ze je nog in een muis!
Of nog ERGER! Ik heb nu geld voor de DUURSTE spreuken!

Laten we geen ruzie maken! Dank zij dat geld hebben wij nu de spullen om Dagoberts geldpakhuis te plunderen! Daarom wil ik een toost uitbrengen op onze SPONSOR...

MAAR MEZELF TE AMUSEREN

SUITS ME, GRAMPS!
LOOK! THIS LITTLE DUDE HAS MONEY TIED TO HIM!
FORGET IT, FRANK! IT'S ONLY A DIME!
WHAT'S HE GOT IN THAT MONEY BELT?
HEY! A SILVER WATCH AND SOME SOLID GOLD CHOPPERS!
NO, PLEASE! THOSE ARE HEIRLOOMS! AND SO ARE THE HIDDEN JEWELS!
JEWELS? HIDDEN WHERE?
IN THE TEETH, YOU VILLAINS! THEY POP OUT WHEN YOU PRESS ALL FOUR BACK MOLARS AT ONCE!

In het Amerikaanse *The Buckaroo of the Badlands* uit de serie *Dagoberts jonge jaren* zijn alle pistolen die op Dagobert worden gericht weggelaten of vervangen. Rosa: 'Het is blijkbaar in orde om pistolen te tonen, zolang ze alleen gebruikt worden om gaten in het plafond te

mijn eerste werk inleverde bij Egmont in 1990, wilden ze dat ik een scène van een halve pagina opnieuw tekende. Ze vonden mijn eerste versie te vol – wat ik dan maar noem – onnodige, irritante details zitten, het was te 'verstopt'. Dat heb ik toen gedaan, maar daarna hebben ze me dat nooit meer gevraagd. Misschien probeerden ze me een lesje te leren of zo, maar waarschijnlijk zagen ze later dat ik mijn lesje niet had geleerd en hebben ze het opgegeven. Dat was ook de enige keer dat ik ooit iets opnieuw heb moeten tekenen. Wel zou ik in de toekomst ooit nog mijn eerste verhaal *The Son of the Sun* willen hertekenen, dat zou interessant zijn ...

Zijn er andere hedendaagse *Donald Duck*-auteurs die u bewondert om hun tekenwerk of hun manier van schrijven?

Ik wou dat ik kon tekenen als **Marco Rota**! Hij is mijn favoriete *Duck*-tekenaar! En misschien is dat wel omdat zijn tekenwerk in vrijwel geen enkel opzicht op de gebruikelijke 'Disney-art' lijkt. Het is meer in de richting van *Asterix*, veel realistischer. En hij kan schitterende gebouwen maken. Ik wou dat ik dat zo kon. En ergens ben ik ook jaloers op de vaardigheden van **Daan Jippes**. Hij kan in elke stijl tekenen – of elke 'Disney-stijl' imiteren ... of als hij wil kan hij zelfs het niveau van **Hal Foster** halen. In mijn strips zie je een tekenstijl die tegelijkertijd de enige stijl is die ik beheers, *that's it*. Zoals gezegd, ik probeer geen strips te tekenen in Disney-stijl, maar *Donald Duck*-strips zoals iemand als **Frank Frazetta** ze zou tekenen. Wat je ziet is mijn beste kunnen. Best wel zielig, eigenlijk!

Schatten van Oom Dagobert

Waar werkt u momenteel aan, na voltooiing van *The Last Lord of Eldorado* en *The Black Knight*? (Beide verhalen worden in de loop van dit jaar in Nederland gepubliceerd. Red.)

The Last Lord of Eldorado is een verhaal van dertig pagina's. Barks heeft nooit een verhaal gemaakt over Oom Dagobert die op zoek gaat naar de beroemdste schat van Amerika, de verloren stad Eldorado. Hij heeft De Gouden Man wel eens gebruikt, maar Barks plaatste hem enkele duizenden mijlen vanaf de plaats waar deze historische figuur werkelijk bestaan heeft. Door een begrijpelijke fout (Barks ging er waarschijnlijk vanuit dat Eldorado in 'Guiana' lag en dacht dat daarmee het huidige 'Ghana' werd bedoeld.) Ik had dus de gelegenheid om een Eldorado-verhaal te maken en trouw te blijven aan de feiten die Barks ten tonele voerde. Toen ik bezig was met research voor Eldorado ben ik zeer opmerkelijke dingen tegengekomen, maar ik slaagde er niet in om er een *Duck*-verhaal omheen te verzinnen dat net zo opwindend was als de feiten zelf. Daardoor vind ik het verhaal zelf een beetje 'gemiddeld' geworden. *The Black Knight* is min of meer een vervolg op *The Universal Solvent* en, zoals enkele andere van mijn *Duck*-verhalen, gebaseerd op een verhaal wat ik in 1978 maakte voor een fanzine, met eigen figuren. Het is een eenvoudig actieverhaal over een aanval op Dagoberts geldpakhuis door een nieuwe schurk, een soort meesteroplichter die al rijk en wereldberoemd is maar de inhoud van het geldpakhuis wil stelen als kroon op zijn werk. Vaak twijfel ik erg over mijn verhalen, maar hier ben ik best tevreden over. Wel denk ik dat veel Europeanen het iets teveel een 'superschurken'-verhaal zullen vinden, net zoals in de Marvel-comics.

Intussen heb ik ook voor *De jonge jaren van Oom Dagobert* een nieuwe episode gemaakt: *The Cowboy Captain of Cutty Sark*. Het speelt zich af in 1883 en moet beschouwd worden als episode 3B. Dago-

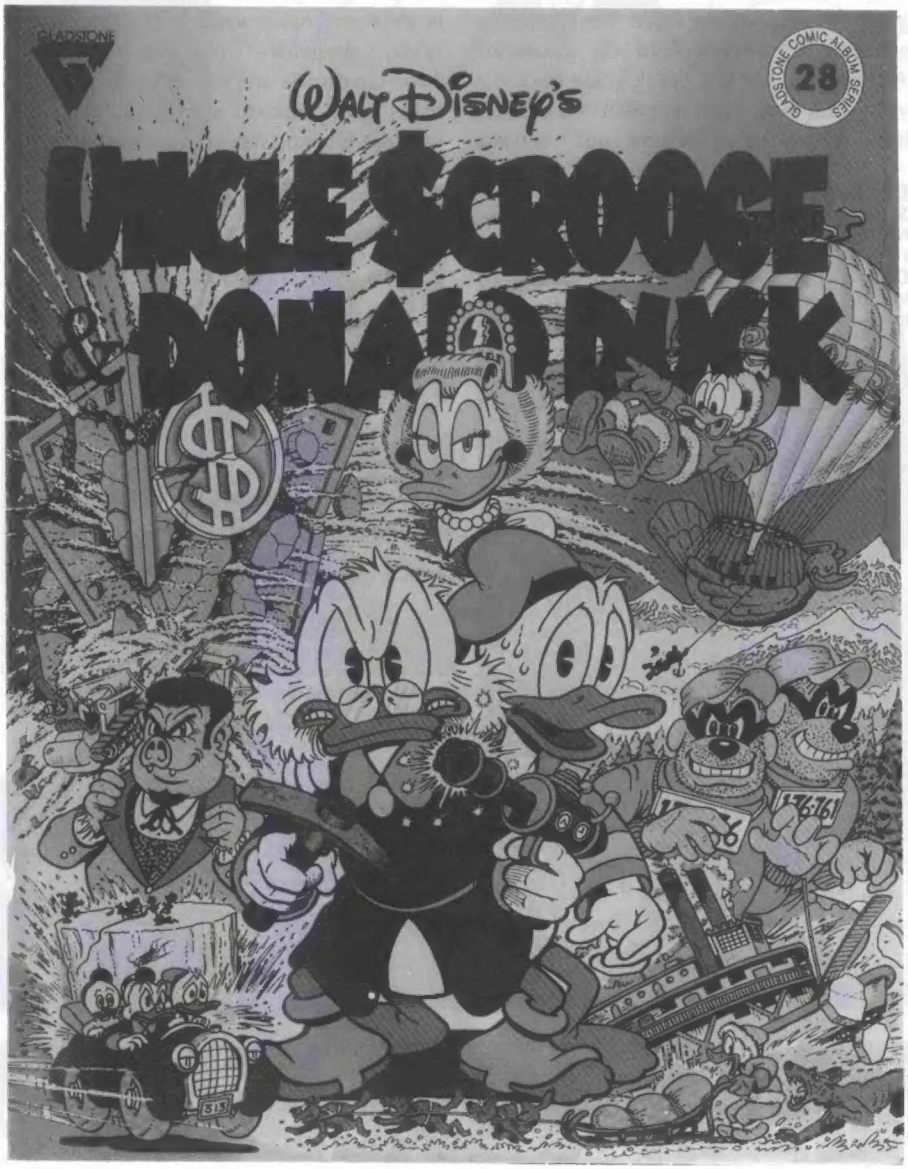

Hou ze maar, opa!
Kijk, deze hier heeft zijn poen aan een touwtje!
Da's maar 'n DUPPIE, Frank!
Wat zit er in die geldbuidel?
Een zilveren horloge en 'n gouden kunstgebit!
D-dat zijn erfstukken, net als de verborgen juwelen!
Verborgen? Waar?
In de TANDEN, schurk! Ze vallen eruit als je de vier achterste kiezen tegelijk indrukt!

schieten of om iemands aandacht te krijgen. Ik heb hier niet zo veel bezwaar tegen. Het is zo'n kleine wijziging dat het juist weer belachelijk wordt.'

bert is dan nog een tiener en hij werkt voor een veehouder in Montana (losjes gebaseerd op een uitspraak van Dagobert in Barks' *Only A Poor Old Man* uit 1952. Red.). Geen slecht verhaal, en het bevat zo'n beetje de langste actiescène die ik ooit gezien heb in een *Duck*-verhaal (wat niet wil zeggen dat het 'goed' is, alleen wel 'lang'). Momenteel doe ik nog onderzoek naar een andere 'wereldschat' die Barks onaangeroerd heeft gelaten, de 'Lost Dutchman's Mine': één van de beroemdste archeologische schatten van Noord-Amerika. Nederlandse lezers zullen wel nooit gehoord hebben van deze schat, die bekend is bij vele Amerikanen, maar helaas voor Nederland blijkt die befaamde 'Dutchman' een Duitser te zijn geweest. Het schijnt dat Daan Jippes ooit een 'Lost Dutchman's Mine'-verhaal had willen maken, maar nu hij dit weet zal hij het er wel bij laten. Zelf ben ik afkomstig van Italiaanse immigranten en rond de eeuwisseling noemden veel domme Amerikanen de Duitsers 'Dutchmen'. Mijn Italiaanse vader noemt Duitsers ook nog steeds zo.

Als ik onderzoek doe naar bepaalde historische gebeurtenissen begin ik echt op gang te komen. Vooral als ik in de geschiedenis duik en bedenk hoe leuk het zou zijn om een *Duck*-verhaal te schrijven zonder één enkel verzonnen element. Mijn hoogste doel is om historisch correcte en tegelijkertijd onderhoudende avonturenverhalen te schrijven. Dat is misschien wat onnozel, omdat de meeste lezers natuurlijk denken dat alles wat de Ducks meemaken een verzonnen sprookje is ... maar zelfs mijn fans zullen er nauwelijks bij stilstaan hoeveel kleine details ik nog in de verhalen stop. Veel van die grappige details zullen de lezer ontgaan, maar ik doe het ook om mezelf een plezier te doen. Vooral als er dingen zijn die nog jaren en jaren onopgemerkt zullen blijven.

Vond u het nodig om binnen de reeks *De jonge jaren van Dagobert Duck* **extra episodes in te lassen? Of zijn er zoveel meer feiten in Dagoberts levensverhaal die inspirerend werken voor het schrijven van meer vervolgen?**

Die extra episoden waren niet 'nodig', zelfs alle voorgaande twaalf delen waren niet nodig. Het was gewoon leuk. Wat betreft de feiten in de Barks-verhalen: die zijn nu allemaal wel voor 100% gebruikt. Ik lees nu vooral veel geschiedenisboeken om interessante of opwindende feiten te verzamelen die kunnen dienen als decor voor een jonge, energierijke Dagobert Duck - gewoon om te kijken hoe hij zou reageren. Dat is een tamelijk gebruikelijke methode voor schrijvers, en er zijn ook historische, komische boeken die hetzelfde doen als wat ik doe met Dagobert Duck, dingen als de *Harry Flashman*-boeken ... Ik maak extra episoden in die perioden waarin Dagobert anders denkt en doet vergeleken met de 'moderne' Dagobert: dus als cowboy, of als overwinteraar in Alaska, of op een andere locatie eind vorige eeuw. Natuurlijk is dit nu juist wat de redacteuren mij liever niet zien doen, omdat ze bang zijn dat de lezers hun Dagobert Duck niet meer herkennen. Daarom zal ik deze *Jonge jaren*-verhalen zo eens per anderhalf jaar bij de uitgever inleveren. Als Egmont me zegt om deze verhalen niet meer te maken, ga ik op zoek naar een uitgever die er wèl interesse in heeft. Maar tot nu toe laten ze me mijn gang gaan.

Gestolen Barks-ideeën

Sinds het begin van uw loopbaan heeft u veel verhalen gemaakt die beschouwd kunnen worden als een vervolg of een verdere uitbouw van een Barks-verhaal, zoals *War of the Wendigo*, *Last Sled to Dawson* **en** *Return to Plain Awful*. **Sommige critici nemen het u kwalijk dat u Barks-elementen 'leent' of 'kopieert' en er vervolgens een nieuwe draai aan geeft ...**

Ik vind het niet erg als mensen mijn verhalen niet leuk vinden, en zeker niet mijn tekenwerk waar ik zelf ook niet dol op ben. Aangezien Disney-tekenaars niet betaald krijgen voor 'populariteit', hoef ik me geen zorgen te maken over hoeveel mensen mijn verhalen leuk vinden. Als mensen zeggen dat ze ze niet kunnen waarderen, stel ik me ook gauw verontschuldigend op: ik wil niemand met mijn verhalen ongelukkig maken, terwijl ik zelf ontzettend veel plezier heb in het schrijven en tekenen ervan. Maar ik kan wel geïrriteerd raken als bepaalde groepen suggereren dat ik bij het maken van een Barks-vervolg de kantjes eraf loop, mezelf 'werk bespaar' of dingen gewoon 'steel'. Een idioot idee! Het is geen enkel probleem om een verhaal te maken over de rijke oom van Donald Duck, zoals Barks deed. Ook is het geen probleem om Dagobert in zijn geld te laten duiken en zwemmen, zoals Barks deed. Het is erg leuk om verhalen over Govert Goudglans en Zwarte Magica te maken die Dagoberts geluksdubbeltje proberen te stelen, zoals Barks deed. Het is geen enkel probleem om figuren of situaties neer te zetten die Barks heeft gecreëerd ... maar als ik ook maar het bestaan van de Vallei van Tra La La of Plain Awful noem, of Dagobert als cowboy op laat treden, wordt er gezegd dat ik een Barks-idee heb gestolen! Een belachelijk idee. Ik heb dan ook weinig geduld met deze critici. Het is zelfs veel moeilijker om een vervolg te schrijven dan een origineel, nieuw verhaal. Je moet veel meer rekening houden met allerlei feiten, zowel wat betreft het tekenen als het schrijven, zonder het origineel kwaad te doen. Een dergelijk 'wat-zou-er-gebeuren-als ...'-scenario neemt dus veel meer tijd in beslag en betaalt niets extra's, maar ik maak ze zo af en toe omdat het leuk werk is en Egmont mij er soms om vraagt. Ook de trouwe lezers kijken al jaren, misschien al tientallen jaren, uit naar vervolgverhalen op hun geliefde Barks-verhalen. Maar nooit waren er schrijvers of tekenaars die bekend genoeg waren met de originele verhalen, of ze waren niet geïnteresseerd of hadden geen tijd. Totdat ik op de proppen kwam ...

Ik zal niet zeggen dat vervolgen een goed idee zijn, maar lezers die er niet van houden adviseer ik gewoon ze niet te lezen. Er zijn genoeg andere *Duck*-verhalen om hen te amuseren. Wel is het erg opwindend om nu in een verhaal te duiken als

Tra La La of *Lost in the Andes*, die ik las toen ik zes of zeven was. In de toekomst zullen er nog meer vervolgen komen: jammer voor mijn tegenstanders, maar ik zal ze dus nog vaak voor de voeten liggen.

Zijn er ook elementen in de verhalen van Barks die u waarschijnlijk nooit zult gebruiken?

Zeker. Ik ben nog altijd een liefhebber van de Barks-verhalen waarmee ik opgroeide, vol fantasierijke figuren als vierkante mensjes, rotsvolkeren, vismannetjes, harpvrouwen of de goden van Walhalla ... en toch dwingt mijn persoonlijke smaak me om me te houden bij de realiteit. Ik vind het leuk om een vervolg te maken op een dergelijk fantasieverhaal, maar ik zou zelf nooit zo'n verhaal maken. Ik zal ook nooit elementen uit de Barks-verhalen gebruiken die hij later in zijn carrière gebruikte, omdat ik vind dat zijn ideeën en inspiratie

Don Rosa thuis, omringd door een klein deel van zijn immense collectie Duck-Disneyana.

toen opraakten. Het verhaal *Island in the Sky* is bij voorbeeld charmant, maar te bizar voor woorden. De openingsscène waarin Duckstad wordt afgebeeld als een stad in de 23e eeuw ... helemaal fout! Dat is één van de Barks-verhalen die ik beschouw als 'verzonnen'. En dan *The Interplanetary Postman* – ook een soort verzonnen droom die nooit had kunnen gebeuren. Veel te raar en veel te maf!

Stupide bedrijfsfilosofieën

Het verhaal *War of the Wendigo* werd in Amerika in de ban gedaan omdat de indianen werden afgebeeld als 'raciale stereotypes'. Barks heeft zich er wel eens over beklaagd dat het schrijven van exotische avonturen en het afbeelden van verre volken steeds moeilijker is geworden, omdat het niet meer als politiek correct wordt beschouwd.

Ik vind van niet. Ik trek me helemaal niets aan van Disneys beleid wat betreft politieke correctheid. Niemand met enig zelfrespect zou zich moeten laten beïnvloeden door dergelijke stupide bedrijfsfilosofieën. En gelukkig oefent Disney geen controle uit over de originele publicaties van deze verhalen in Europa. Het kan me dus niets schelen of Disney mijn verhalen censureert in Amerika. Of ik nu verbannen word in één land of in honderd landen, voor mijn inkomen als tekenaar maakt het niks uit. Op zich heel prettig om niet wakker te liggen over zelfzuchtige zaken als 'Hoeveel verdien ik?', 'In hoeveel landen word ik al gepubliceerd?' of 'Hoeveel fans heb ik al?'. Het maakt het leven eenvoudiger en ik hoef alleen maar mezelf te amuseren.

Hoe verklaart u het feit dat in de Verenigde Staten Disney-strips voornamelijk door oudere, volwassen lezers en verzamelaars worden gelezen, terwijl ze in Europa vooral populair zijn onder jongeren en kinderen?

In Amerika zul je nóóit stapels stripalbums in kiosken of boekhandels aantreffen zoals ik in Europa vaak zie. Maar ook de veronderstelling dat Amerikaanse kinderen nog steeds strips lezen zoals in Europa, net als zo'n veertig jaar geleden, is onjuist! In Amerika zijn strips een soort cult-hobby, beoefend door niet al te slimme jong volwassenen die slechts een paar jaar geobsedeerd zijn met het verzamelen van flitsende, gewelddadige, fraaie, in herhaling vallende en matig verkopende strips, die pas geld opleveren op de tweedehandsmarkt. Die markt is de laatste twintig jaar ontstaan. Misschien niet zo slecht, want zonder die markt zouden Amerikaanse comics niet eens meer bestaan. Kinderen van vandaag de dag lezen strips niet zoals wij ze lazen, in de jaren vijftig. In die jaren lazen àlle kinderen één of meerdere strips per maand, vandaar dat er destijds gemakkelijk één tot drie miljoen exemplaren per nummer verkocht werden! Maar met de komst van televisie en andere vrijetijdsbesteding verloren kinderen hun interesse in lezen. De gemiddelde Amerikaanse striplezer is dus geen 'gemiddeld kind', zoals het zou moeten, maar een gespecialiseerde hobbyist, en dat betekent natuurlijk een langzame dood voor de hele industrie. Halverwege de jaren zeventig dachten we allemaal dat die stripwereld zou verdwijnen, maar die hele verzamelaars- en beleggingsgekte is niets meer dan uitstel van executie geweest. DC en Marvel dicteerden dat alleen *superhero-comics* in de mode waren, omdat dat het enige was dat ze publiceerden. Daardoor werden alleen die

Wat moet ik met al deze brieven waarin ze om geld vragen?
Verstuur ze!
H 8968
Nee! Dit zijn geen brieven VAN u maar AAN u!
HMMM! Wat zit er in dat pakje?
BONK!
Hee! Dit is een zilveren schaal!
Oh! Van wie is het?

Ik weet niet wat jullie opeens bezielt, maar zo behandel je Dagobert Duck niet!
Jij hebt gelogen tegen de Piewiega's! Wij noemden het bleekgezicht Duck onze broeder! Maar hij sprak met gespleten tong en badroog ons!

***Boven, On a Silver Platter*, door Rosa gemaakt voor Oberon met een, voor de kenners, duidelijk zichtbaar, typisch 'Heymans-hoofd'.**
***Links, War of the Wendigo*, Rosa's vervolg op Barks' *The Land of the Pygmy Indians* werd op de verboden lijst gezet omdat alle indianen er 'hetzelfde uitzagen' en aldus beschouwd konden worden als een 'beledigend raciaal stereotype'. Rosa overweegt om voor de Amerikaanse publicatie elke indiaan een eigen, kenmerkend gezicht te geven.**

superhero-comics ook interessant voor beleggers en al het andere waardeloos. Die zogenaamde 'verzamelaars' zullen ook nooit overwegen een Disney-tijdschrift te kopen. En 'normale' kinderen willen geen Disney-strips omdat ze niet geïnteresseerd zijn in lezen en ook omdat strips hoofdzakelijk te koop zijn in gespecialiseerde stripwinkels. De kopers van Disney-strips in Amerika zijn dan ook de *old guys* als ikzelf die zich de strips herinneren uit hun jeugd.

Zullen Disney-strips in de toekomst nog populair zijn?

Ik verwacht dat ze binnen een jaar in Amerika verdwenen zijn. De verkoop van Gladstone-comics (en niet alleen de Disney-strips) is gekelderd. En twee van hun uitgaven, *Walt Disney Comics & Stories* en *Uncle Scrooge*, zijn onlangs samengebracht in luxere uitgaven (van circa *f*15 / Bfr.300), slechts te koop in een paar stripwinkels of in een zeer beperkt abonnementenbestand. Maar eigenlijk heeft deze situatie al eerder plaatsgevonden: van 1975 tot 1985 waren er ook geen *Duck*-strips verkrijgbaar, waardoor ze ook geen onderdeel werden van die hele verzamelaarsmarkt. De enige reden dat Disney-strips in 1986 terugkwamen, was omdat **Bruce Hamilton** (van Gladstone) en zijn groepje Disney-Duck-Barks-fans deze strips uit liefde weer wilden produceren en publiceren. Er is niemand zoals Hamil-

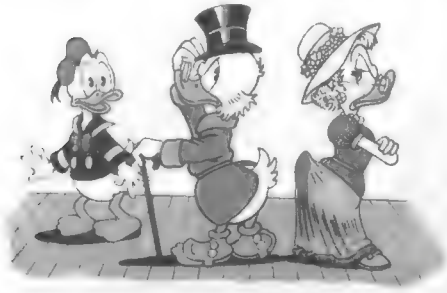

ton, en ik denk dat hij genoeg heeft van die vijandige stripmarkt èn van Disney zelf, van wie hij alleen frustratie en een totaal gebrek aan ondersteuning krijgt. Er is geen enkel ander bedrijf in Amerika dat zo gek is om Disney-strips te publiceren en ik denk dat ze gauw verdwenen zullen zijn.

(Met dank aan Arthur de Wolf, Harry Fluks en Daniël van Eijmeren voor hun tips en aanbevelingen.)

Don Rosa op het internet

Censuur, Barks-verwijzingen, verborgen D.U.C.K.-tekeningen, extra pagina's en episoden ... allemaal zaken die vele vragen oproepen. Ook de enorme groep trouwe fans van Rosa heeft geleid tot een aardige hoeveelheid sites op het internet, die gewijd zijn aan alles wat met Rosa te maken heeft. Een kleine opsomming van de belangrijkste sites:

Disney Comics
http://www.update.uu.se/~starback/disney-comics/index.html
De ultieme site voor Disney-strips: auteursinformatie, mailinglist en een uitputtende database waar diverse uitgeverijen en particulieren uit vele landen een bijdrage aan leveren, inclusief de mogelijkheid om te zoeken op code, titel, character enzovoort.

The Scrooge McDuck Page
http://www.win.net/~homebrew/scroohome.htm
Geheel gewijd aan De jonge jaren van Oom Dagobert, *inclusief persoonlijke intro's bij elke episode van Don Rosa. Voorzien van covers, schetsmateriaal en overige info.*

The D.U.C.K.-hunt pages
http://www.geocities.com/SoHo/8024/
Enorm uitgebreide site, geheel gewijd aan Rosa's werk: openingspanels, covers, gecensureerde strips, actuele feiten enzovoort.

Bruce Hamilton Company/Gladstone
http://www.hamlco.com
De Amerikaanse uitgever van Disney-strips (Gladstone), met informatie over nieuwe uitgaven, herdrukken, abonnementen enzovoort.

Carls Barks Guidebook
http://www.caiw.nl/~dve/barks/index.html
Een Nederlandse site met uitputtende research over het werk van Carl Barks.

Harry Fluks Introduction
http://home.wxs.nl/~fluks4
Nederlandse site van een van de medewerkers aan de internationale database: informatie, links en verwijzingen.

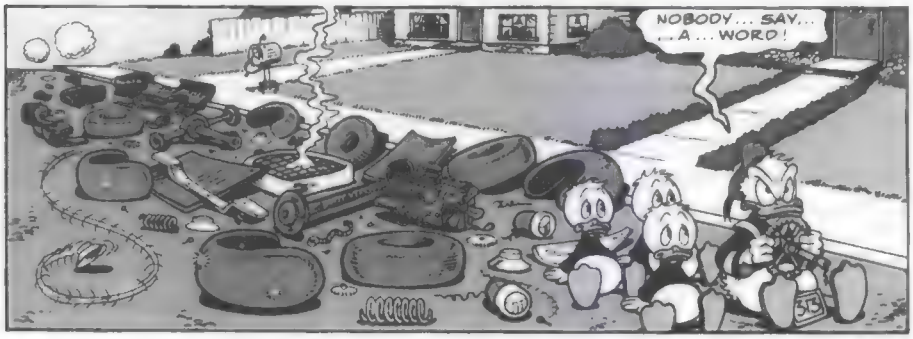

AGENDA

t/m 31 oktober
Expositie Willem, 'De kleurrijke jaren tachtig', Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam, info: (+31)(0)(20)-6267543

t/m 3 januari 1999
Expositie Dick Bruna, Museum van de Twintigste Eeuw, Bierkade 4 en 4a, Hoorn, info: (+31)(0)229-2214001.

t/m 10 januari 1999
Expositie 'Walvissen en strips' met werk van Aidans, Coria, Hulet, Foerster, Frank, Hausman, Sleen en Wasterlain, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

6 oktober t/m 18 januari 1999
Expositie 'Alex, 50 jaar een klassieke thriller', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

10 en 11 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Chasséveld 15, Breda, info: (+31)(0)76-5415990.

10 en 11 oktober
16e Fête de la Bande Dessinée, Audincourt, Frankrijk, info: (+33)(0)3-81363738.

23 oktober t/m 8 november
9_ Festival Internacional de Banda Desenhada (Amadora '98), Amadora, Portugal, info: (+351)(0)1-4953802.

14 november
S-Press, een XL Stripfestival, Groningen, info: (+31)(0)50-3132521 (overdag) en (+31)(0)50-3111176 ('s avonds).

14 en 15 november
Verzamelaarsjaarbeurs, Jaarbeurscomplex, Hal 7 t/m 11, Utrecht, info: (+31)(0)30-2850014.

18 t/m 22 november
Holland Animation Film Festival, 't Hoogt, Hoogt 4, Utrecht, info: (+31)(0)30-2331733.

22 november
Eindhovense Stripbeurs, 't Karregat, Urkhovenseweg 10, Eindhoven, info: (+31)(0)40-2521009.

5 t/m 20 december
Expositie 'De strip en de zelfklever', Watermolen, Temse, België (Alleen open op zaterdagen en zondagen!).

10 en 11 april 1999
9e Salon de la Bande Dessinée de Maisons-Laffitte, Centre Culturel Longueil, Maisons-Laffitte, Frankrijk, info: (+33)(0)1-34931281.

25 april 1999
Ruilbeurs van Stripclub Tafelrond, met signeersessies van Karel Biddeloo, Jef Broeckx, Edward & Eric de Rop en Jean-Pol, Het Bad, Martelarenlaan, Leuven, België, info: (+32)(0)16-236597.

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE PAGINA
http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift/agenda.htm

STRIPARAZZI

DE MISSION IMPOSSIBLE VAN SJOSJI

Op dinsdag 8 september 1998 is het stripblad *SjoSji* ter ziele gegaan, of toch eigenlijk niet? Nadat twee weken eerder *SjoSji* nummer 18 was verschenen, volgde op deze bewuste datum *SjoSji Striparazzi* nummer 19. Het doornummeren is misleidend, want het nieuwe blad is wezenlijk anders dan zijn voorganger. *SjoSji Striparazzi* is een maandblad, is gedrukt op groter en glanzender papier dan *SjoSji*, telt minder pagina's (44 om 48) en kost *f* 4,95 / Bfr.95 in plaats van de gebruikelijke *f* 3,85 / Bfr.72. Alleen de inhoud doet overduidelijk denken aan *SjoSji*.

Desgevraagd laat hoofdredacteur **Dirk Snoodijk** weten dat *SjoSji Striparazzi* inderdaad een ander blad is dan *SjoSji*. 'Al sinds jaar en dag kampte *SjoSji* met hetzelfde probleem: een constante lichte daling van het aantal abonnees, zonder aanwas van nieuwe abonnees', aldus Snoodijk. 'Een half jaar geleden hebben we een formulewijziging doorgevoerd om het blad aantrekkelijker te maken en beter te laten aansluiten op de eisen van deze tijd. We hebben toen echter verzuimd om er flinke ruchtbaarheid aan te geven door middel van een grootschalige reclamecampagne. In de zomer bleek dat we op grond van het toenmalige aantal abonnees aan het eind van het jaar in de problemen zouden komen. We stonden op dat moment zelfs op het punt het blad helemaal op te heffen. Het probleem was zó groot dat we iets drastisch moesten ondernemen. We besloten om *SjoSji* op te heffen en te beginnen met een nieuw maandblad.'

'*SjoSji* doet 't effe anders', staat te lezen in het eerste nummer van *SjoSji Striparazzi*. Met dit nieuwe maandblad (vanaf november kortweg *Striparazzi* geheten) hoopt uitgeverij Big Balloon een einde te maken aan de malaise waarin SjoSji verkeert. Eind dit jaar wordt de balans opgemaakt: als er geen sprake is van een toegenomen aantal abonnees, wordt het blad opgeheven. De drastische koerswijziging heeft reeds onherstelbare schade aangericht: na een juridische twist verdwijnen de strips van toptekenaar Peter de Wit **uit het blad.**

door
JEROEN MIRCK

Voorgeschiedenis

De probleemschets van Snoodijk is in overeenstemming met een brief die Big Balloon-uitgever **Cees de Groot** op 9 juli jongstleden verstuurde aan alle stripmakers die werkzaam waren voor *SjoSji*. 'Het moge duidelijk zijn dat er in het verleden nogal wat veranderingen hebben plaatsgevonden rond de redactionele invulling van onze veertiendaagse uitgave *SjoSji*', schrijft De Groot in deze brief. 'Deze wijzigingen hebben weliswaar meer samenhang in de redactionele formule gebracht, maar niet tot een sterkere positie op de lezersmarkt geleid.' Ten behoeve van 'de continuïteit van blad en uitgeverij' laat de uitgever weten de uitgave van *SjoSji* te staken. In diezelfde brief maakt De Groot melding van een nieuw stripmaandblad 'dat zich in meer specifieke zin zal richten op 12- tot 16-jarigen'. Met *SjoSji Striparazzi* is dat nieuwe stripmaandblad er ook daadwerkelijk gekomen. Opvallend genoeg wordt het eerste nummer gepresenteerd als voortzetting van *SjoSji* en blijven *SjoSji*-abonnees zonder tegenbericht automatisch geabonneerd op *SjoSji Striparazzi*. In een begeleidende brief spreekt hoofdredacteur Snoodijk over een formulewijziging van *SjoSji*: 'Je lijfblad is niet alleen in een nieuw jasje gestoken, maar is nu ook een stuk groter, van beter papier en bovendien lekker dik.'

Noodoplossing

'Door de haast die we hadden, lijkt de inhoud van *Striparazzi* erg op *SjoSji*', erkent hoofdredacteur Dirk Snoodijk achteraf. 'Bovendien konden we pas bij nummer 19 een brief stoppen voor de abonnees. Dat was heel laat. Het had ook wel *last minute* bij nummer 18 gekund, maar dat leek ons geen goed idee. Of *Striparazzi* een noodoplossing is? Niet echt. Ik zou eerder spreken van een noodsituatie.'

In de brief aan de abonnees wordt ten onrechte de indruk gewekt dat *SjoSji Striparazzi* dikker is dan *SjoSji*. Snoodijk: 'In werkelijkheid is het aantal pagina's per nummer minder geworden. We hebben allerlei berekeningen gemaakt om te kijken of het blad rendabel zou zijn. Er is zelfs gesproken over een maandblad van 36 pagina's. Uiteindelijk hebben we wel voor een betere technische uitvoering gekozen. We hopen er op die manier voor te zorgen dat nieuwe abonnees het een mooi blad vinden.' Uitgeverij Big Balloon moet klaarblijkelijk van twee walletjes eten: de *SjoSji*-abonnees behouden en nieuwe abonnees binnenhalen.

Exit Storm

De paleisrevolutie bij *SjoSji* voltrok zich dermate snel dat het *Storm*-avontuur *De sterrenvreter* abrupt werd afgebroken. Vervolgverhalen zijn vanaf heden namelijk niet meer welkom in *SjoSji Striparazzi*, aldus Snoodijk. Als goedmakertje ligt er een gratis exemplaar van *De sterrenvreter* klaar voor *SjoSji*-abonnees die hun abonnement voortzetten. Reacties van *SjoSji*-abonnees konden niet uitblijven. Snoodijk: 'Boze abonnees schrijven ons dat ze de veranderingen onzin vinden en vragen zich af waarom *Storm* is stopgezet. Maar er zijn ook mensen die ons laten weten dat ze

Striparazzi een mooi blad vinden.'
Wie in ieder geval niet tevreden kan zijn, is **Martin Lodewijk**. Als scenarist van de voortijdig stopgezette *Storm*-strip bekijkt hij het *Striparazzi*-beleid meewarig. 'Het is de keuze van de redactie om alle vervolgverhalen eruit te gooien. Dat vind ik ontzettend jammer, want mijn voorkeur gaat duidelijk uit naar de klassieke avonturenstrips met hun eigen adem en ritme. Een stripblad moet in mijn ogen bestaan uit vervolgverhalen, bijeengehouden door enkele gagstrips. Die gags kunnen dan lekker zwemmen tussen de vervolgverhalen, net als *Guust* vroeger deed in het blad *Robbedoes*. Voor mij is *Striparazzi* geen striptijdschrift. In dat opzicht houdt het maken van striptijdschriften op te bestaan in Nederland.'

Nieuwe doelgroep

Hoofdredacteur Snoodijk blijft in de eerste plaats optimistisch. 'Het eerste nummer is extra groot uitgezet. Op *Cartoon Network* zenden we een commercial uit. In november gaat het blad echt *Striparazzi* heten. We geven het dan een kans tot de jaarwisseling. Het aantal abonnees moet groeien, want anders zijn we genoodzaakt het blad op te heffen.' Gezien het constant afnemende abonneebestand waarmee alle voorlopers van *Striparazzi* in het verleden te kampen hadden, lijkt een plotselinge groei van het aantal abonnees zonder meer een *mission impossible*. Snoodijk is een andere mening toegedaan: 'Ik wil niet spreken van een *mission impossible*. We proberen een nieuwe doelgroep aan te spreken. Het probleem is dat mensen het blad niet kennen. Daar willen we verandering in brengen door het blad opnieuw onder de aandacht te brengen.'
Voormalig *Eppo*-hoofdredacteur **Frits van der Heide** kijkt niet verbaasd op van de huidige ontwikkelingen omtrent *Striparazzi*. 'Gezien de ontwikkelingen op stripgebied was het onvermijdelijk dat ook *SjoSji* het moeilijk zou krijgen', meent Van der Heide. 'Wat er nu gebeurt met het blad had ik al iets eerder verwacht, maar het gaat op dit moment dan ook extra snel. Sinds het verdwijnen van *Kuifje* leiden nagenoeg alle stripbladen een marginaal bestaan. De teruggang is eigenlijk al eind jaren zeventig, begin jaren tachtig begonnen. Rond die tijd, in 1981, ben ik ook gestopt als hoofdredacteur bij *Eppo*. Ik had alles gedaan wat ik wilde doen: we hadden een grote eigen productie, een grote redactie en ook veel albumproductie. Er was toen al een daling zichtbaar. Wat we sindsdien ook zouden verzinnen of doen, het zou onvoldoende zijn om die onvermijdelijke daling tegen te gaan.'
Hoewel *Striparazzi* er volgens Van der Heide aantrekkelijker uitziet dan *SjoSji*, verwacht hij niet dat hiermee het lek boven is. 'De hedendaagse jeugd zit op een ander soort entertainment te wachten. Ik weet niet of jeugdgerichte printmedia gaan verdwijnen, maar het lijkt me logisch dat uitgevers gaan zoeken naar een goede mix met nieuwe media. Die nieuwe media waren vroeger ook voor uitgeverij Oberon volkomen onbekend terrein', weet Van der Heide.

Podiumfunctie

Jan van Die, scenarist van *Sjors en Sjimmie*, betreurt het dat het podium voor jonge

Geheel links, De laatste *SjoSji* oude stijl.

***Links*, De nieuwe *SjoSji Striparazzi*. Dirk Snoodijk: 'We hopen dat nieuwe abonnees het een mooi blad vinden.'**

***Boven*, DirkJan-deurhanger. Meegeniet met de *SjoSji Striparazzi*'s die in de losse verkoop lagen.**

Nederlandse tekenaars kleiner is geworden doordat *SjoSji* nu een maandblad is. 'Het gevoel bekruipt me dat er andere mogelijkheden waren voor *SjoSji*', verzucht Van Die. 'Als het slecht gaat met een blad, kun je beter iets toevoegen dan iets weghalen. Mijn eigen uitgeversgevoel zegt me: geef zo'n blad meerwaarde! Ik vind het een heilloos pad om hoofdzakelijk vertaald Amerikaans werk te plaatsen. *SjoSji* moet een podium zijn waar nieuwe dingen kunnen groeien. Tot voor kort had het als enige publieksblad nog die podiumfunctie, maar dat zal op deze manier niet meer lukken. Het beleid om steeds meer goedkoop buitenlands materiaal te publiceren, is een vicieuze cirkel. Je moet talent sowieso de tijd gunnen om te groeien. Als het niet meteen klikt, moet je voor inhoudelijke begeleiding zorgen. Organiseer eens een open dag voor creatievelingen, met koffie en gebak! Dat werkt! Je moet freelancers het gevoel geven deel te zijn van de familie. Volgens mij kun je op die manier meer van zo'n blad maken. Zet gewoon andere mensen aan het roer om talenten te begeleiden.'
Van Die heeft onmiddellijk actie ondernomen toen hij hoorde van de hervormingsplannen met *SjoSji*. Hij vroeg een gesprek

aan met uitgever Cees de Groot. 'Ik heb hen laten weten dat ik het jammer vond. Je werkt met creatieve mensen en daar moet je gebruik van maken, zei ik hem. Ook **Hein de Kort** en **Gerrit de Jager** zijn op gesprek geweest bij Cees. Het verbaasde mij trouwens dat zo weinig mensen iets hebben ondernomen! Een heleboel stripmakers hebben een houding van 'Het zal mijn tijd wel duren'. Er zou meer actie moeten worden ondernomen om een blad als *SjoSji* van de ondergang te redden.'

Aankondiging in de laatste *SjoSji*: 'Met gekke dingen'.

Familie Fortuin

Actie is er overigens al genoeg geweest op de *SjoSji/Striparazzi*-redactie. Een meningsverschil tussen **Peter de Wit** en het stripblad liep dermate uit de hand dat de populaire tekenaar zijn advocaat inschakelde. Bij Big Balloon was het idee ontstaan om De Wits geesteskind *De familie Fortuin* om te dopen tot *Aso & Co*. Deze naamsverandering zou de tegenvallende albumverkoop van de reeks moeten opkrikken. Aangezien De Wit *De familie Fortuin* uit tijdgebrek had overgedaan aan **Mars Gremmen**, zagen uitgever en redactie hun kans schoon om tot naamsverandering over te gaan. Curieus detail: op het moment dat de naam *Aso & Co* werd goedgekeurd, was Peter de Wit met vakantie. Teruggekomen in Nederland bemerkte hij de naamsverandering, die inmiddels was doorgevoerd in de drukproeven van de allereerste *SjoSji Striparazzi*. Onder druk van De Wits advocaat kreeg *De familie Fortuin* haar eigen naam terug. Nog een curieus detail: aangezien *SjoSji Striparazzi* al op de persen lag, kon de naam *Aso & Co* niet op tijd verwijderd worden van de cover en uit het redactioneel.

Door de ruzie omtrent *Aso & Co* kan Peter de Wit het niet anders dan 'erg' vinden wat er allemaal met *Striparazzi* gebeurt. 'Je moet heel goede redenen hebben om tot naamsverandering van een stripreeks te besluiten. Omdat we er niet uitkwamen, heb ik uiteindelijk mijn advocaat moeten inschakelen', vertelt De Wit. *Striparazzi* publiceert nog een paar liggende verhalen van *De familie Fortuin*. Daarna verdwijnt de strip uit het blad. Datzelfde geldt voor *Kleine Hihahoeha* en De Wits inmiddels klassieke redactiestripje. 'Ik vind het heel dramatisch wat er nu allemaal is gebeurd. Voor *Eppo* en al die andere bladen heb ik in totaal zo'n twintig jaar gewerkt. Het is jammer dat het zo moet eindigen', concludeert De Wit gelaten.

Hoofdredacteur Dirk Snoodijk bekijkt de rel rond *Aso & Co* vanuit ander perspectief. '*De familie Fortuin* was populair in het blad, maar onvoldoende succesvol in boekvorm om een florissante albumreeks op te leveren. Uiteindelijk bedenk je alle mogelijke oorzaken en ga je je afvragen of de naam van de serie wel de juiste is.' De fax die de advocaat van Peter de Wit vervolgens aan uitgeverij Big Balloon stuurde, heeft de relatie met de tekenaar 'vertroebeld', meent Snoodijk. Geldt de verwijdering van al diens strips in dit licht als een represaille? 'Er is geen sprake van represailles van onze kant', reageert Snoodijk. 'Ik heb echter geen zin om samen te werken met iemand die zijn advocaat op me af stuurt. Natuurlijk vind ik het jammer dat het zo gelopen is. Toch hopen we *Striparazzi* met voldoende andere strips even aantrekkelijk te kunnen maken.'

Nog meer afvallers

Met de komst van *SjoSji Striparazzi* is overigens voor meer strips het doek gevallen. Eén van de afvallers is *Fokke & Sukke*. Tekenaar **Jean-Marc van Tol** ligt daar niet bepaald wakker van. '**John Reid**, **Bastiaan Geleijnse** en ik maken *Fokke & Sukke* voor onze lol. We hebben ons ook nooit illusies gemaakt over de populariteit ervan bij kinderen. Het is een strip die zich tegelijkertijd op meerdere niveaus afspeelt. Tijdens signeersessies in Haarlem kregen we meermalen van kinderen te horen dat ze *Fokke & Sukke* zo saai vonden. Nu is plotseling de publicatie in *SjoSji* gestopt. Nou ja, oké. Kan gebeuren. Prima. Wanneer ze in de toekomst weer eens van idee veranderen en ons terug willen hebben, dan vinden wij dat ook best. Maar dan wel tegen een iets hogere prijs, hahaha! Het grappige is dat we in de week dat Big Balloon stopte met *Fokke & Sukke*, zijn 'verhuisd' naar een andere, iets meer succesvolle en lucratieve VNU-dochter: *Intermediair Online*. We denken dat dat publiek beter aansluiting bij onze humor vindt', aldus Van Tol.

Oudgedienden

Ook voor enkele oudgedienden heeft *Striparazzi* niets meer te bieden. **Peter de Smet** heeft geen enkel vertrouwen in het nieuwe blad. 'Ze stellen geen prijs meer op mijn strips, maar ik zou ook niet meer kunnen werken voor een product waar ik niet in geloof. Volgens mij haalt dat blad 1999 niet. Ze hebben zelf te kennen gegeven nog zes nummers te maken, maar daarna is het afgelopen. In de Nederlandse stripwereld is het natuurlijk altijd kommer en kwel geweest. Ik heb er bewondering voor dat *SjoSji* het zo lang heeft volgehouden. Nu wagen ze nog een heldhaftige poging met dat maandblad, maar ik geef er geen stuiver om', laat een pessimistische De Smet weten.

Martin Lodewijk, eveneens oudgediende, grijpt het stopzetten van de door hem

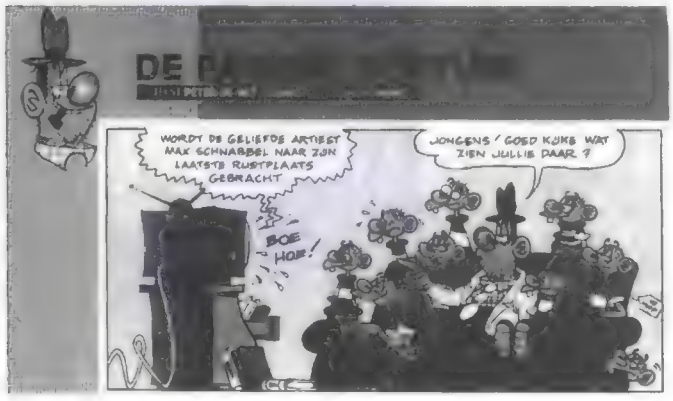
WORDT DE GELIEFDE ARTIEST MAK SCHNABBEL NAAR ZIJN LAATSTE RUSTPLAATS GEBRACHT
JONGENS / GOED KIJKE WAT ZIEN JULLIE DAAR ?
BOE HOE!

Op de cover aangekondigd als *Aso & Co*, binnenin toch gewoon *De familie Fortuin*.

geschreven strip *Storm* aan om zijn vertwijfeling uit te spreken over de positie van stripbladen in Nederland. 'In een tijd dat tijdschriften over tatoeages of country-dansen uit de grond schieten, lijken stripbladen vreemd genoeg iets marginaals te zijn. En dat terwijl de verkoop van strips groeit. Het probleem is echter de verdeling: er zijn heel veel titels met heel kleine oplagen. Van een oplage van vijfhonderd exemplaren kun je niet leven of een carrière opbouwen.'

Informatievoorziening

Het zit veel betrokkenen dwars dat Big Balloon en *SjoSji* pas op het laatste moment openheid van zaken hebben gegeven. Tekenaar Jean-Marc van Tol heeft zich hogelijk verbaasd over de late informatievoorziening. 'Tijdens onze vakantie kregen we een erg vage en onpersoonlijke brief van *SjoSji*, terwijl we op dat moment nog volop in onderhandeling dachten te zitten over de contracten die nog getekend moesten worden. Dat is een manier van omgaan met je auteurs die ik elke uitgeverij zal afraden. **Luc Cromheecke**, die juist afspraken had gemaakt voor een hernieuwd publiceren van *Tom Carbon* in *SjoSji*, mailde mij met de vraag waar wij daar in Nederland allemaal mee bezig waren! '*SjoSji* ontbreekt het aan liefde, en een visie is helemaal ver te zoeken.

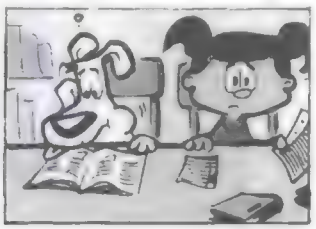

Dat het met *Striparazzi* geen haar beter zal gaan, leid ik af uit het feit dat de abonnees een maand van tevoren nog van niets wisten over dat nieuwe blad. Zoiets duidt niet alleen op gebrek aan liefde voor de strips, maar ook gebrek aan respect voor de lezers. Tel daarbij op het gebrek aan waardering voor auteurs en de conclusie is simpel: het laatste Nederlandse stripblad voor de jeugd zal niet lang bestaan.'

Voor *Franka*-tekenaar **Henk Kuijpers** kwam *Striparazzi* als een donderslag bij heldere hemel. 'Vooraf heb ik helemaal niets gehoord over deze formulewijziging. Het is heel snel gegaan. Half juni was ik voor het laatst op de redactie en toen wist men nog van niks. Ik heb daar precies vijfentwintig jaar gewerkt. Het is jammer dat het nu zo afgeknepen wordt. Ik vind dat dit nieuwe blad er heel goedkoop uitziet: 44 pagina's per maand, met heel veel redactionele bijdragen en Amerikaanse strips. Er staan ontzettend weinig Nederlandse producten in, op een paar bekende namen na. Maar die staan er dan vervolgens met een B-strip in, zoals **Hanco Kolk** met *Inspecteur Netjes* in plaats van *Gilles de Geus*. *Sneek* van Gerrit de Jager is zelfs zijn C-strip! Het ontbreken van eigen productie is vervelend voor jonge tekenaars, maar zeker ook voor gevestigde stripmakers. De ontwikkelingen met *SjoSji* zijn duidelijk een sluitstuk dat zich eigenlijk al een jaar of vijf geleden aftekende.'

Nederlands talent

Ondanks alles zijn er ook Nederlandse stripmakers voor wie er weinig is veranderd. Cartoonist **Matthias Giesen**, eerder dit jaar nog winnaar van de VSB-Aanmoedigingsprijs, blijft bij voorbeeld wèl gewoon tekenen voor *Striparazzi*. 'Met de veranderingen binnen *SjoSji* heb ik me niet zo bezig gehouden. Ik hoef nu wat minder werk te leveren: in plaats van vier cartoons per twee weken teken ik er momenteel één per maand. Tegenwoordig maken mijn tekeningen onderdeel uit van de moppenpagina. Ach ja, dat moet maar zo zijn. Mijn eigen ontwikkeling verloopt trouwens omgekeerd evenredig met die van *SjoSji*, want ik kan steeds meer werk kwijt. Ik tekende al voor *Hervormd Nederland* en (af en toe) *HP/De Tijd*, maar daar is de *Haagse Courant* bijgekomen. Publiciteit en geluk spelen in mijn voordeel.' Giesen is één van de weinige Nederlandse talenten voor wie publicatie in *Striparazzi* voortduurt. De praktijk wijst uit dat de nieuwe aanwas in het blad vooral uit buitenlands materiaal bestaat. Hoofdredacteur Dirk

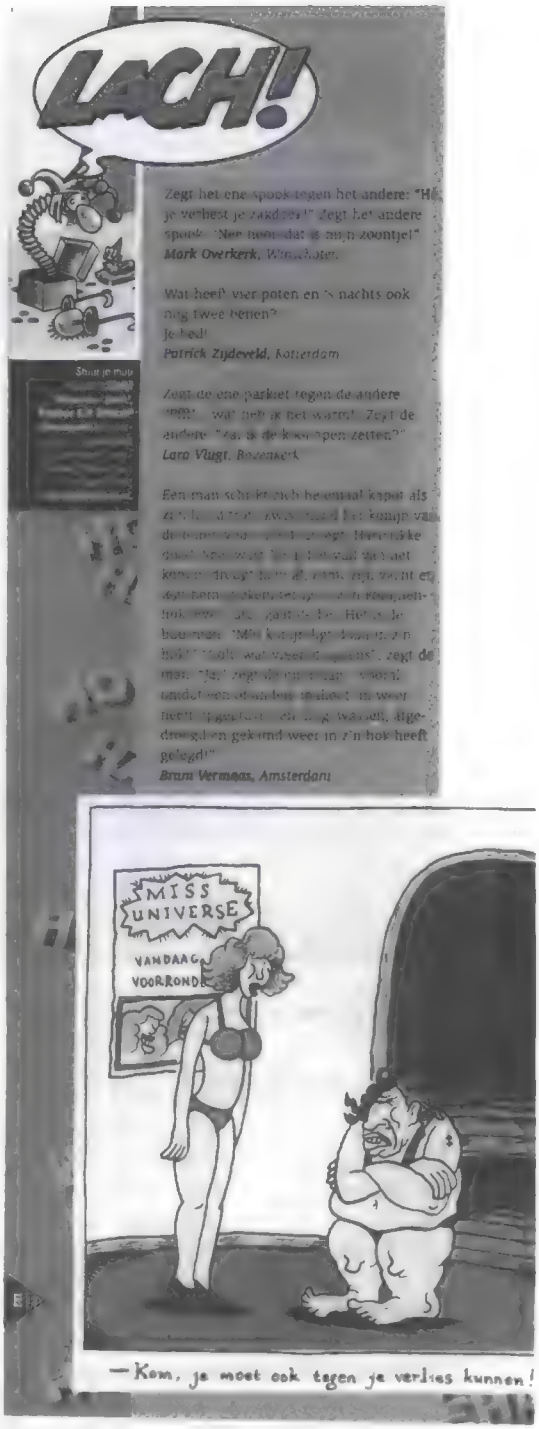

Midden, *Baas* van Mark O'Hare, een nieuwe Amerikaanse aankoop. *Links*, Septembernummer met heel veel *Haagse Harry*. *Rechts*, Ook nieuw: de moppenpagina mèt Matthias Giesen.

Snoodijk ontkent dit niet. 'Geld speelt in dit geval een rol. Het overnemen van buitenlands werken is een stuk goedkoper dan de honorering van Nederlandse productiestrips. Ik probeer echter wel zoveel mogelijk Nederlands werk in *Striparazzi* te stoppen.'
De *Striparazzi*-redactie probeert de aandacht van nieuwe lezers te trekken door iedere maand extra veel aandacht te besteden aan één specifieke strip. In het eerste nummer van het maandblad was die eer weggelegd voor *Haagse Harry*. Wellicht is dat een Nederlandse uitzondering op de regel, want voor de nabije toekomst is deze voorkeursbehandeling vooral weggelegd voor buitenlandse strips. Zo staat in november het fenomeen *Dilbert* op het programma. Het is de vraag of dergelijke goedkope Amerikaanse syndicaatstrips het laatste Nederlandse 'stripblad voor jongens' van de ondergang kunnen redden.

STRIPMUSEUM VERANDERT IN MULTIMEDIA-SPEKTAKEL

'T GAIT DEUR!

De gemeente Groningen verleent haar fiat aan de oprichting van het Nederlands Stripmuseum in Groningen. De initiatiefnemers moesten echter water bij de wijn doen. Van de oorspronkelijk sterk museale aanpak is weinig meer over. Uit commercieel oogpunt moet het stripmuseum, dat ook een andere naam krijgt, uitgroeien tot een multimediaattractie van strips, illustraties en cartoons.

door
RIK SANDERS

Het nieuwe museum komt te staan aan de Westerhaven. De Stichting Het Nederlands Stripmuseum meldt dat met de bouw van het pand, geïnspireerd op een ontwerp van de Belgische striptekenaar **François Schuiten**, in 1999 kan worden begonnen. Als alles volgens planning verloopt gaan de deuren van het museum in oktober 2000 open. Er moet echter nog veel werk worden verzet, zoals het aantrekken van personeel, het uitstippelen van een publiciteits- en marketingstrategie, het binnenhalen van de ontbrekende vijf miljoen gulden en de invulling van de inhoud van het museum.

Zelfbedruipend

In het oorspronkelijke plan werd – vanuit een conserveringsgedachte – nog uitgegaan van een bibliotheek en een depot voor het beheren van collecties. Uit een haalbaarheidsanalyse, uitgevoerd door directeur **H. Willems** van het Amsterdamse technologisch museum New Metropolis, bleken de lasten, zoals bouw- en personeelskosten, die dit met zich meebrengt, dusdanig hoog dat er constant subsidies nodig zouden zijn. 'Geen enkele overheid, of het nu het Rijk, de provincie of de gemeente betreft, wil ettelijke miljoenen guldens stoppen in de exploitatie van een museum', zegt **Bert Smit**, projectmanager van het Stripmuseum. 'Wel wil een overheid, en dat geldt ook voor particuliere fondsen en het bedrijfsleven, geld verstrekken in de

vorm van een investering.' Smit benadrukt dat het museum wel actief collecties gaat werven, maar dat deze worden ondergebracht bij het Rijksarchief of Gemeentearchief Groningen.

Volgens **E.R. Brink**, waarnemend voorzitter van de Stichting, is het exploiteren van een nieuw, klassiek ingericht museum tegenwoordig niet meer mogelijk. 'Een plaatselijke overheid als de gemeente Groningen valt daar niet meer voor. Een concept moet zelfbedruipend zijn.' Hij verwacht dat mensen door de mix van de wereld van het beeldverhaal en die van het beeldscherm vaker naar Groningen zullen terugkeren. Zowel Brink als Smit vinden een klassiek stripmuseum, zoals het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal in Brussel of de Franse equivalent in Angoulême, te passief. De aantrekkelijkheid is in hun ogen te beperkt, waardoor de meeste bezoekers maar één keer zouden langskomen. Overigens loopt het Brusselse centrum goed, maar dat komt volgens Smit door de vele schoolbezoeken, het hogere aanzien van het stripverhaal in België en de zware overheidssubsidies.

Toverwoord

Op advies van adviseur Willems maakte de stichting een nieuw plan, waarin het Stripmuseum als een publieksattractie wordt gepresenteerd, goed voor zo'n honderdduizend bezoekers per jaar. De bedoeling is dat door middel van computertechnieken de wereld van strips, cartoons en illustraties op een spectaculaire manier in beeld wordt gebracht. Multimedia is daarbij het toverwoord: het is de integratie van video, geluid, tekst, tekeningen, foto's en computerdata. Verder is het 'doe-aspect' belangrijk. Kijken, spelen, lezen, tekenen, informatie opzoeken, op het internet surfen: bezoekers moeten actief bezig kunnen zijn. Wat dat betreft past het Stripmuseum in het rijtje van door techniek aangedreven interactieve musea als New Metropolis, het natuurhistorische museum Naturalis in Leiden en het momenteel gebouwde Asklepion in Rotterdam (een multimedia-attractie rond het menselijk lichaam). Smit ontkent dat Willems teveel invloed heeft gehad bij het opstellen van het plan. 'Hij heeft ons het concept niet opgedrongen.' De gemeente Groningen hapte nu wel toe, nadat zij in de afgelopen jaren de onderbouwing van de plannen een aantal maal had afgewezen. Groningen wil zich graag affi-cheren als een toonaangevende stad op het gebied van informatietechnologie (IT). Een strip- annex IT-museum past hier volgens de gemeente goed bij en biedt wellicht mogelijkheden voor Europese subsidies voor het bevorderen van de kennis over automatisering.

***Rechts*, Nieuwsbrief aan de donateurs met cover van Lian Ong. Hierin ondermeer het nieuws dat het Stripmuseum definitief doorgaat en dat een aantal werken van Nederlandse tekenaars wordt toegevoegd aan de tentoonstelling Ciutat & Cómic.**

***Links*, Verbeelding van het nieuwe stripmuseum door Dick Matena. In deze brochure werd verduidelijkt dat de opzet was dat in het museum de klassieke strip de dialoog zou aangaan met de meest geavanceerde multimediatechnieken.**

Driedimensionaal

Op dit moment hebben de projectmanagers zo'n vijftig zogeheten museumopstellingen ('exhibits') uitgewerkt. Een aantal aanbieders van multimedia-diensten onderzoekt welke opstellingen in de praktijk uitvoerbaar zijn. Daaronder bevindt zich ook de firma Mansveld, een multimediaspecialist voor de museumwereld. Smit wil er verder weinig over kwijt. Wel geeft hij als denkbeeldig voorbeeld een *Bommel*-tentoonstelling, waarbij bezoekers op een driedimensionale manier door de strip heen lopen en via computers informatie en plaatjes over de serie kunnen ophalen. Ook noemt hij een opstelling, waarbij kinderen met behulp van grafische technieken hun eigen stripverhaal kunnen maken. Verder zullen er opstellingen komen die een combinatie vormen tussen amusement en educatie. 'Elk onderwerp, je kunt het zo gek niet bedenken, is wel eens uitgebeeld in een stripverhaal. Zulke thema's lenen zich uitstekend voor multimedia-exposities.' De stichting wil - als voorproefje - de educatieve tentoonstelling over het stadsbeeld in strips (Ciutat & Cómic), die van de zomer in Barcelona te zien was, volgend voorjaar naar Groningen halen.

Omdat het ontwikkelen van multimedia-toepassingen veel geld kost, zoekt de stichting steun bij automatiserings- en elektronicabedrijven. Het idee erachter is dat dit soort ondernemingen als sponsorbijdrage computers en software leveren, waarmee multimediaspecialisten de opstellingen kunnen ontwikkelen.

Gat van vijf miljoen

De begroting is vastgesteld op twintig miljoen gulden, waarvan vijftien miljoen op papier binnen is. Drie kwart daarvan is toegezegd door de gemeente en provincie; één kwart door particuliere fondsen en het bedrijfsleven, waaronder Philips en KPN Telecom. Er moet dus nog een gat van vijf miljoen worden gedicht. Maar nu de gemeente het groene licht heeft gegeven, hoopt Smit dat andere bedrijven ook willen bijdragen. 'Bovendien zullen we de Rijksoverheid opnieuw bewerken. Met de vorige staatssecretaris van Cultuur, **Nuis**, hadden wij moeizaam contact. Hij hanteerde een beperkte definitie van wat er onder kunst valt en daar hoorden strips niet bij. Hopelijk heeft zijn opvolger **Van der Ploeg** daar andere opvattingen over.'

NAJAARSOOGST IN ANIMATIELAND

Het langverwachte tekenfilmproject *Quest for Camelot: The Magic Sword* is het eerste van een reeks animatiefilms uit de nieuwe tekenfilmstudio van Warner Brothers. Nadat 20th Century Fox al een bescheiden succes behaalde met de Don Bluth-film *Anastasia*, blijkt *Quest* niet aan de commerciële verwachtingen te voldoen.

door
PIETER VAN CLEEF

De film beleefde in mei zijn Amerikaanse première en flopte aan de kassa: na amper drie weken verdween de film al uit de helft van het aantal filmzalen waar de film draaide, en op een budget van 40 miljoen dollar was eind juli slechts 23 miljoen terugverdiend. De film trok in Nederland toch net iets meer vakantievierende schooljeugd naar de bioscoop dan de rerelease van Disney's *De kleine zeemeermin*, dus na een internationale release zal *Quest* wel uit de kosten komen (inkomsten uit de videorelease nog daargelaten). Echter, de tegenvallende resultaten beloven weinig goeds voor andere projecten die op stapel staan.

Mulan

Disney's nieuwste animatiefilm *Mulan* veegde half juni in zakelijk opzicht de vloer aan met het 'nadruppelende' *Quest*. Dit oud-Chinese volkssprookje over een meisje dat zich als jongen verkleed om in het leger terecht te komen, deed het aan de kassa – zoals verwacht bij een nieuwe Disney-productie – heel redelijk, alhoewel echt hoge inkomsten achterwege bleven. Vele filmmaatschappijen proberen voet aan de lucratieve animatiegrond te krijgen, maar tot nu toe is het geen enkele studio nog gelukt om Disney's heerschappij in de bioscoop te breken, en ook *Quest* heeft dat niet kunnen veranderen. Warner Brothers blijft echter onverminderd enthousiast aan de weg timmeren, gezien de vele tekenfilmprojecten die nu nog op stapel staan.

DreamWorks

Publiek en critici hebben nu hoge verwachtingen van *Prince of Egypt*, het eerste animatieproject van DreamWorks, een samenwerkingsverband van **Steven Spielberg**, muziekproducent **David Geffen** en oud Disney-topman **Michael Eisner**. *Prince of Egypt*, hier en daar al aangekondigd in Nederlandse bioscopen met een poster van een mysterieus Egyptisch masker en de spaarzame slogan '1998', wordt duidelijk geafficheerd als een tekenfilm die zich meer richt op jongeren en volwassen dan op kinderen. Het verhaal, gebaseerd op Bijbelse thema's, bevat elementen (zoals de bloedrode rivier de Nijl) die men nu eenmaal niet snel associeert met luchtig familie-amusement. *Prince of Egypt*

breekt dus met de traditie van de huidige animatiefilms: formule feel-good-family-entertainment. En het is maar afwachten of het grote publiek wel iets anders wil zien. De lauwe ontvangst van *Quest*, die in vele opzichten de formule van een traditionele Disneyfilm imiteerde, kan misschien wel gunstig en hoopgevend uitpakken voor DreamWorks' gedurfde initiatief.

Disney's *Mulan* zal vanaf eind november in de Nederlandse bioscopen te zien zijn. *Prince of Egypt* zal Kerst 1998 zijn Amerikaanse première beleven.

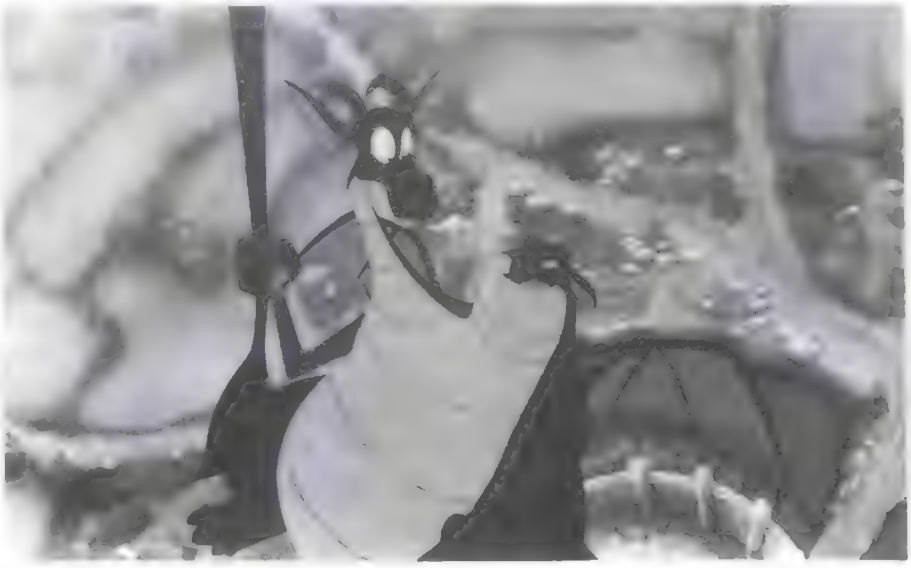

Foligatto

De Crécy & Tjoyas
Geknipt Papier 1998
ISBN 90-57750-08-2
Prijs ƒ39,95 / Bfr.695
(68 pagina's, kleur, h.k.)

Veel buitenlandse kwaliteitsstrips halen de Nederlandstalige markt niet omdat uitgevers het niet aandurven ze in vertaling uit te brengen. Een kenmerkend voorbeeld hiervan was aanvankelijk *Foligatto*, het debuutalbum van de talentvolle Franse tekenaar **Nicolas de Crécy**. Deze visueel indrukwekkende striproman (op scenario van **Alexios Tjoyas**) won in 1992 de Prijs de Leeuw, een Europese aanmoedigingsprijs die enkele jaren later ten deel zou vallen aan **Guido van Driel**. Sindsdien was het vergeefs wachten op een Nederlandse vertaling van *Foligatto*. De carrièretrein van De Crécy denderde ondertussen op volle snelheid voort: in *(A suivre)* publiceerde hij *Léon la Came*, op scenario van **Sylvain Chomet**. Van deze strip verschenen inmiddels twee delen. Het tweede (*Laid pauvre et malade*) werd begin dit jaar in Angoulême uitgeroepen tot beste album van 1997. Kortom, De Crécy kan in Frankrijk niet meer kapot.

Vermoedelijk heeft de bekroning in Angoulême de ogen geopend van de Gentse uitgeverij Geknipt Papier. Zij brengt nu, zes jaar na dato, alsnog *Foligatto* uit in het Nederlands. Rijkelijk laat dus. Feit is echter wel dat *Foligatto* niet op de Nederlandstalige stripmarkt had mogen ontbreken. Nicolas de Crécy geldt terecht als het grootste talent uit de Franse stripklas. Met zijn schilderwerk slaagt hij er op overtuigende wijze in om de lezer te betrekken in de dramatiek die het scenario van Tjoyas kenmerkt.

Foligatto is een modern sprookje dat zich afspeelt in de fictieve stad Eccenihilo, waar het geweld welig tiert. De 'orde- en wetsverantwoordelijke' (de vertaalster bedoelt waarschijnlijk een wetshandhaver) probeert de stedelijke chaos op te lossen door een carnaval te organiseren, waarbij de stedelingen vrij zijn om elkaar de hersens in te slaan. Dit bacchanaal moet de gemoederen sussen. Ter opluistering wordt de castraat Foligatto uitgenodigd om op te treden. Deze beroemde zanger werd geboren in Eccenihilo, maar verliet de stad op jonge leeftijd om wereldwijd furore te maken. Met tegenzin gaat Foligatto in op de uitnodiging, die hem terugbrengt naar de stad van zijn familie, met wie hij nauwelijks nog contact heeft. Het optreden in Eccenihilo is een groot succes, maar de zanger herbeleeft de trauma's van zijn jeugd. Met alle fatale gevolgen van dien.

De stripproman *Foligatto* vertelt een indringend verhaal over roem en (familie)tragedie. Het indrukwekkende schilderwerk van De Crécy drukt de teksten van Tjoyas enigszins naar de achtergrond, hierbij geholpen door de armoedige vertaling die het lezen ernstig bemoeilijkt. *Foligatto* moet het dan ook in hoofdzaak van de plaatjes hebben. Dat is niet erg, want De Crécy's expressieve schilderstijl is een lust voor het oog. Zijn felle kleuren en karikaturale mensjes refereren heel nadrukkelijk aan **Mattotti** (*Fluister*), maar De Crécy doorstaat deze vergelijking met glans. Voor een debuut is *Foligatto* grafisch gezien een uitzonderlijk evenwichtig kunstwerk geworden, met name door de consequente dominantie van de kleuren rood en blauw. Het verhaal is helaas wat minder evenwichtig. Het sprookje rond de castraat Foligatto spreekt zeer tot de verbeelding, maar heeft een lange, omslachtige aanloop. In de eerste veertien pagina's had gerust gesnoeid mogen worden. Dit begin roept ook verwarring op doordat de 'orde- en wetsverantwoordelijke' zich hierin ontpopt als hoofdfiguur, terwijl nadien Foligatto deze rol speelt. Dergelijke oneffenheden laten onverlet dat dit album een sprankelend debuut is.

JM

***

De Kat 3: De Kat op z'n best

Geluck
Casterman 1998
ISBN 90-303-2818-5
Prijs ƒ9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De Kat hoort in de krant. Waarschijnlijk doet-ie het goed op posterformaat in een veel te dure expo-lijst. Maar een album lang (en dit is het derde al) is niet lekker meer.

Bij vlagen is **Philippe Geluck** briljant, de Kat lucide. Die grappen hebben een bliksemend solipsistische logica. In een fractie van een seconde zie en lees je de waanzin van wat je ziet en leest. Navertellen lukt niet. Maar het monkelt dagen door.

Soms is Geluck melig en de Kat zijn uitgesponnen excuus. De grappen missen vaart, duren vaak (maar zeker niet altijd) plaatjeslang. Zo nu en dan worden ze ook nog eens ontsierd door een krakkemikkige vertaling. Voor de broodnodige afwisseling zijn er van dit soort grappen veel teveel.

Om van De Kat op z'n best te proeven zou je het album als een scheurkalender moeten lezen. Elke dag één stukje (en dan met nekkrampen stiekem een paar dagen in 't voren). Net als in de krant, tussen de gekte van alledag. Dan is de Kat op z'n best.

HM

**

Sasmira 1: Oproep uit het verleden

Vicomte
Arboris 1998
ISBN 90-343-2815-5 (h.k.)
ISBN 90-343-2814-7
Prijs ƒ24,95 / Bfr.495 (h.k.)
ƒ12,95 / Bfr.260
(56 pagina's, kleur, h.k. + s.k.)

Met de stripreeks *Het land van Langvergeten* waren scenarist **Pierre Makyo** en tekenaar **L. Vicomte** in de jaren '80 zeer succesvol. Vreemd genoeg gaf Vicomte er na vier delen de brui aan. Makyo vond in **Herenguel** een uitstekende opvolger voor de vertrekkende tekenaar. Maar nu is Vicomte terug, en wel geheel op eigen kracht: voor de nieuwe stripreeks *Sasmira* schreef hij zelf het scenario. Van originaliteit is echter nauwelijks sprake, want hij heeft doodleuk het gegeven van *Het land van Langvergeten* gejat. Een aantrekkelijke blonde jongeman, ditmaal niet Thierry maar Stanislas geheten, raakt op onverklaarbare wijze in een geheimzinnig verleden verzeild. Net als in *Langvergeten*

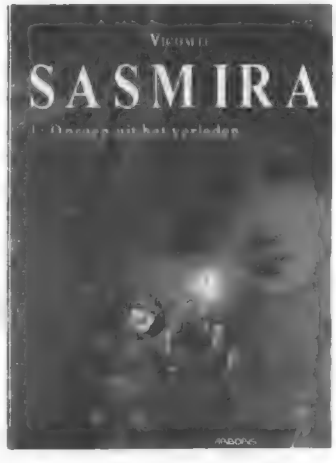

speelt fotografie een cruciale rol. Een stokoude foto in de knuisten van een al even stokoude overleden vrouw brengt Stanislas naar een landhuis in de Auvergne. Zijn vriendin Bertille (type Bakvis) ontdekt dat Stan zelf ook op de foto staat, die uit 1908 stamt. Ze reist hem achterna en in het mysterieuze landhuis maken ze samen een onverklaarbare tijdsprong naar het jaar van die bewuste foto. Deel twee zal leren of het liefdespaar ongeschonden terugkeert in het heden.

Vicomte heeft het ideeëngoed van *Het land van Langvergeten* wel heel opzichtig geplunderd. Een rechtszaak van Makyo kan dan ook niet uitblijven. De lezer wordt ondertussen opgezadeld met een clichématig gegeven dat slordig en ongeloofwaardig is uitgewerkt. De eendimensionale karakters van de hoofdfiguren zijn daar zonder meer debet aan. Als tekenaar staat Vicomte heus zijn mannetje, sterker nog: dit eerste deel van *Sasmira* is buitengewoon verzorgd getekend. Met het scenario toont hij echter aan dat geld verdienen het belangrijkste motief achter deze nieuwe reeks is. De jury der Stripschapprijzen liet zich misleiden door het grafisch talent van Vicomte en nomineerde diens halfzachte ei volkomen ten onrechte in de categorie Beste Album van Buitenlandse Origine. Wat een misser!

JM

**

Chinaman 1: De berg van goud

Le Tendre & Taduc
Casterman 1998
ISBN 90-303-3360-X
Prijs *f* 9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Ooit opperde filmacteur en martial-artspionier **Bruce Lee** aan een Hollywood-producer de idee voor een tv-serie die zich afspeelde in het Wilde Westen met in de hoofdrol een Chinees die was geschoold in de oosterse vechtkunst. Een soort *eastern* die de tegenhanger zou moeten worden van de western.

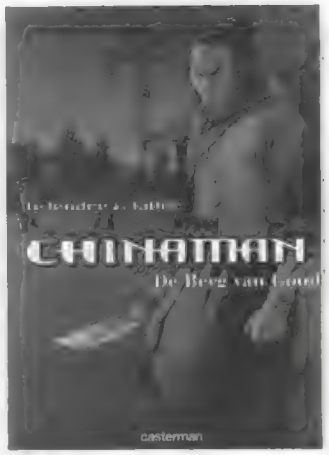

De producent was zeer enthousiast en de serie kwam er ook, maar niet met Bruce Lee in de hoofdrol maar met **David Carradine**. Ironisch genoeg vond men Bruce Lee te oosters en was men bang dat het publiek zich daardoor niet genoeg met hem kon identificeren. De serie *Kung Fu* bracht een rage te weeg op het gebied van vechtkunsten, vechtfilms en strips. De rage nam in de loop der tijd af, maar met de toevloed van manga lijkt de eastern nieuw leven ingeblazen te zijn.

Serge le Tendre en **Findakly Taduc** die ook de strip *Takuan* maken borduren met *Chinaman* voort op de eastern. Het verhaal speelt zich af in het San Francisco van 1850, een periode waarin er ontzettend veel Chinezen naar Amerika trokken. Hoofdpersoon is Chen, een jonge Chinees, geschoold in de oosterse vechtkunsten die samen met zijn vriend Chow hun meester Wu Fei vergezellen naar San Francisco.

Wu Fei is het hoofd van de triaden – een soort Chinese maffia – die orde op zaken komt stellen binnen de lokale triades met behulp van Chen en Chow die zijn lijfwachten zijn.

Chen is een zeer toegewijd dienaar van Wu Fei, vooral ook omdat die hem en zijn familie heeft geholpen toen zij door toedoen van bandieten alles waren kwijtgeraakt. Hij voert dan ook alle opdrachten van Wu Fei zonder aarzeling uit totdat hij ontdekt dat Wu Fei een sinister machtsspelletje speelt met een door Chinezen ontdekte goudader – De berg van goud – waardoor een aantal mensen er het leven bij inschiet, waaronder Chens geliefde: Kim.

Als dan ook nog eens blijkt dat Wu Fei verantwoordelijk is voor de overval op Chens ouders is voor hem de maat vol. Zijn trouw slaat om in haat en hij doodt Wu Fei. Deze daad maakt hem een *outcast* binnen de Chinese gemeenschap en hij moet vluchten, achterna gezeten door zijn vriend Chow. Chen is vanaf dat moment een soort outlaw geworden. Hij verandert zijn naam in Chinaman, de naam die hij bij aankomst in Amerika kreeg van een douanebeambte.

Chinaman is een goed getekend en heel leesbaar verhaal. De makers hebben er duidelijk hun best op gedaan en zich ook goed gedocumenteerd, waardoor de lezers kennis kunnen nemen van een groot aantal vooroordelen die Chinezen en Amerikanen jegens elkaar koesterden en de door de Chinese en Amerikaanse elite gespeelde machtsspelletjes waarvan de arme Chinezen het slachtoffer werden. Het zijn allemaal zaken die aan de historische werkelijkheid zijn ontleend.

Toch is *Chinaman* zeker geen politiek geëngageerde strip te noemen. Het is een puur avonturenverhaal waarin alle traditionele elementen zitten, zoals een door moord verloren geliefde, het nemen van wraak en het op de vlucht slaan na het vergelden van aangedaan onrecht. Wat dat betreft kan *Chinaman* zo model staan voor een nieuwe tv-serie. Gezien de veranderende tijden wellicht nu wel met een Chinees in de hoofdrol.

Tegelijkertijd is dat ook een beetje de zwakte van *Chinaman*. Het is allemaal voorspelbaar, en de makers hebben duidelijk niet gekozen voor een wat experimentelere aanpak van vertellen zoals dat binnen de mangatraditie vaak wordt gedaan. Wat dat betreft staat deze eastern in stripvorm dichter bij de westerse striptraditie dan bij de oosterse, waarin ruimschoots wordt geëxperimenteerd met het in beeld brengen van verhalen. Echt een strip voor mensen die eens probleemloos willen opgaan in een wereld van cowboys, indianen en Chinezen.

WH

***

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****	**grote klasse!**
***	**goed**
**	**redelijk**
*	**slecht**
o	**abominabel**

De Kannibrallen 1: Aan tafel

Foumier & Zidrou
Dupuis 1998
ISBN 90-314-2027-1
Prijs *f* 8,95 / Bfr.165
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Aan de rijk gevulde stripboom is een nieuwe loot ontstaan van een wel zeer bijzondere signatuur. In circa dertig korte verhalen, variërend van 1 tot 5 pagina's, wordt de geschiedenis verhaald van een familie, die zich bij voorkeur voedt

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

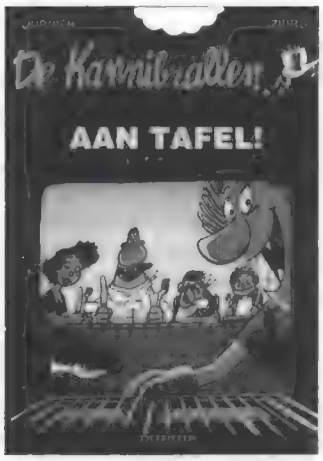

met het vlees van de gewaardeerde medemens. Om de vrieskist vol te krijgen en te houden verzinnen de gezinsleden allerlei listen. Bestel een pizza, fileer de bezorger en smijt vervolgens die Italiaanse koek bij het keukenafval. Vooral vertegenwoordigers zijn een gewillige prooi voor het niet aflatende stel. Op een inventieve wijze proberen deze veelvraten hun honger naar het vlees van hun soortgenoten te stillen. Zo wordt het vlees voor de barbecue verkregen door sporters te verleiden tot een reeks gekke handelingen, zoals zich ontkleden en zich insmeren met olijfolie. Verandering van spijs doet eten luidt het credo van deze club van gestoorden. Om dat ultiem uit te buiten adopteren zij een Vietnamees jochie, dat nog niet op het juiste gewicht is beland. Alras heeft het slimme ventje in de gaten dat zijn nieuwe ouders er bijzondere eetgewoonten op na houden. Op alle mogelijke manieren tracht hij uit de pan te blijven. Hij schroomt daarbij om passanten, au pairs en ander loslopend wild in de fuik te laten lopen van zijn nieuwe familie. De verhalen hebben sprekende titels als *Pizza kannibaal*, *Postbode met portsaus* en *Gestampte mensjes*. De humor is niet altijd om te lachen, maar in doorsnee zorgen de hilarische toestanden voor een brede grijns. De tekenstijl is karikaturaal, zoals het hoort bij dit genre strips. Om de aandacht op deze primeur te vestigen heeft de uitgever een hap uit het album genomen. Dit gemutileerde album is het waard om ter hand te nemen.

RB

**

EXCUSES

In het afgelopen half jaar is er bij de verzending van back issues het een en ander misgegaan, en wel zodanig dat er veel klachten zijn binnengekomen over niet ontvangen bestellingen.
Vanaf medio oktober 1998 hopen we de zaken weer in de hand te hebben en vanaf dat moment zullen we ongeveer één keer per maand bestellingen verzenden. Wij bieden alle gedupeerden onze excuses aan voor het ontstane ongemak.

De uitgever

EN VERDER...

– ***Adam 3: Huisman*** *(Basset, Dupuis). Een leuke humoristische strip over een gezin met drie kinderen waarvan moeder kostwinster is en vader huisman. Het zou echter nog wel wat scherper mogen. *** (RS)*

– ***Casper en Hobbes 3: Buitenaardse griezels*** *(Watterson, Big Balloon). Hoewel Casper soms wel erg wijs is voor een zesjarig jochie, blijft het een geniale strip. **** (RS)*

– ***Chinees Rood 4: De val*** *(Robin, Geknipt Papier). Tijdens hun vlucht over de Himalaya komen Henk en Liu in aanraking met tal van inheemse riten en belanden ze uiteindelijk in de hel. Boeiende avonturenstrip, in beeld gebracht met veel gevoel voor dramatiek. *** (JM)*

– ***Cinjis Qan 1: De eeuwig blauwe hemel*** *(Griffo/Cothias, Glénat). Nieuwe bewerking van het levensverhaal van Denzjis Khan. In dit eerste deel vertelt Cothias op enigszins obligate wijze de jeugd van de toekomstige tiran. Tekenaar Griffo is goed op dreef. ** (JM)*

– ***Collectie Charlie Plus 15: Cliff Burton 8: Gek van vrouwen*** *(Durand/Rodolphe, Dargaud). Wigelow, het klunzige hulpje van Burton, is onweerstaanbaar voor welgestelde vrouwen. Aansluitend overlijden hun eega's. Wie is de schuldige? Burton heeft het te druk met zijn bokscarrière. Een vreemd maar amusant detectiveverhaal. ** (JM)*

– ***Dilbert 2: Breng mij het hoofd van Willy van de postkamer!*** *(Adams, Big Balloon). Dit tweede deel valt tegen. De leukste grappen rond Dilbert gaan over het kantoor en computers. Adams introduceert echter allerlei bijfiguren die lang niet zo leuk zijn als de hoofdpersonages. ** (RS)*

– ***Eikeltjes 2: De groeten!*** *(De Kort, Big Balloon). Alweer een lekker dikke bundel met hoofdzakelijk oude De Kort-grappen van 'Mijn moeder begrijpt me niet' afgewisseld met korte gags. Niet veel bijzonders, maar voor De Kort-fans en pubers-met-puisten-en-beugel-haters aangenaam leesvoer. ** (PvC)*

– ***F.C. De Kampioenen 3: Buziness is Buziness*** *(Leemans, Standaard). In Vlaanderen lopen ze ermee weg, deze verstripping van een humoristische tv-serie over een voetbalclub. De humor heeft echter wel een erg hoog recht-op-en-neer-karakter, waarvan het te betwijfelen is of die in Nederland aanslaat. ** (RS)*

– ***Govert Suurbier 3: Eskimo*** *(Verron/Yann, Lombard). Gek eigenlijk, een reeks in Robbedoes-stijl bij Lombard. Yann trekt allerhande geloofsgrappen uit de kast, maar het verhaal snijdt niet veel hout. Op de Noordpool ontmoet missionaris Suurbier naast veel eskimo's actrice Leni Riefenstahl. Die leidt hem in het volgende deel naar Adolf Hitler himself. Geinige reeks. ** (JM)*

– ***Koshka 1: Moord door verraad*** *(De Vicentiis/Di Marino, Galatea). Sf-erotiek met veel geweld. Op de achterflap spreekt de prmachine van uitgeverij Standaard over een 'uitzinnig cyberpunkalbum'. Tja. * (JM)*

– ***Lefranc 13: De diefstal van de Spirit*** *(Chaillet/Martin, Dargaud). Commercieel gezien was het een goede zet van Dargaud om de reeks Lefranc over te nemen, maar artistiek is het een regelrechte ramp. Axel Borg steelt het vliegtuig waarmee Charles Lindbergh de Atlantische oceaan overstak en Lefranc steelt het kinderlijk eenvoudig terug. Chaillet tekent alsof hij Parkinson heeft, terwijl scenarist Martin is blijven steken in de jaren '50. Het gebruik van GSM en e-mail doet uiterst geforceerd aan. 0 (JM)*

– ***Pacush Blues 9: De mythe van Frankenstein herschreven. Wedergeboorte*** *(Ptiluc, Blitz). Landjepik, het recht van de sterkste en het bedenken van een superwapen: de Über-rat. Zie hier de ingrediënten van het eerste deel van een cynisch tweeluik, waarin de wereld van de ratten verdacht veel op die van ons mensen lijkt. *** (RS)*

– ***De waters van Dodemaan 9: De profundis*** *(Adamov/Cothias, Glénat). Deze matige kloon van John Difool heeft zichzelf nog altijd niet gedematerialiseerd. Het verhaal kabbelt traag voort en tekenaar Adamov slaagt er nergens in zich te onderscheiden van zijn grote voorbeeld Moebius. ** (JM)*

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****	grote klasse!
***	goed
**	redelijk
*	slecht
o	abominabel

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

VIDEO

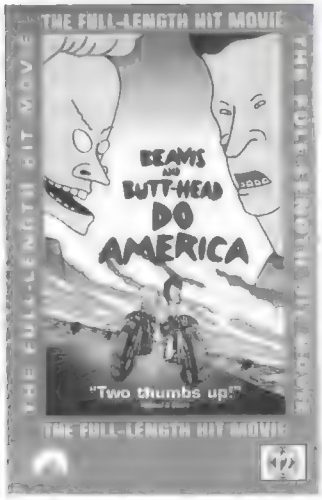

Beavis and Butthead do America

Paramount/CIC 1997
Bestelnummer 06156
Prijs ƒ39,95 / Bfr.799
(±82 minuten, 12 jaar)

'Huhhuh-huhhuh-huh'
Voor de liefhebber zijn bovenstaande klanken voldoende informatie. Zij zullen reageren met de woorden: 'This rules!'. Soms ook gevolgd door: 'Yeah-yeah, and it kicks ass too!' Beide zinnetjes uitgesproken met vreemde stemmetjes; de eerste wat dieper, de tweede scherp en snel. Voor diegenen die nog niet zijn ingewijd, volgt hier een omschrijving van de video die 'cooler is dan alles wat cool is'. Tenminste, als je houdt van puberaal vermaak om twee Amerikaanse leeghoofden van de MTV-generatie. En dat doen we!
Het gaat hier om de film *Beavis and Butthead do America*, waarbij het beruchte tekenfilmduo al vernietigend, brandstichtend en nacho-kauwend door de Verenigde Staten trekt op een schier heilige queeste. Ten eerste is hun televisietoestel gejat. 'Eh, this sucks', weet Butthead briljant samen te vatten bij de ontdekking van de diefstal. Ten tweede lopen de beide hardrockers de glorieuze kans ontmaagd te worden. 'This is it Beavis, we're finally gonna score, huh-huh.' Ja, dat dachten ze dus. Geen vrouw die het in haar hoofd zou halen om met zelfs maar één van die twee ... brrrr. Nee, het plot zit ingewikkelder in elkaar. Maar vrees niet; het is geen film waarbij je moet nadenken. Zelfs Beavis en Butthead zelf kunnen dit volgen, zij het dan zonder de wat diepere grappen. Verder heeft deze film alles wat het maar cool kan maken: vuur, chicks, ontploffingen, nacho's, 'men in black', rockmuziek en natuurlijk 'cornholio'.

JB

****

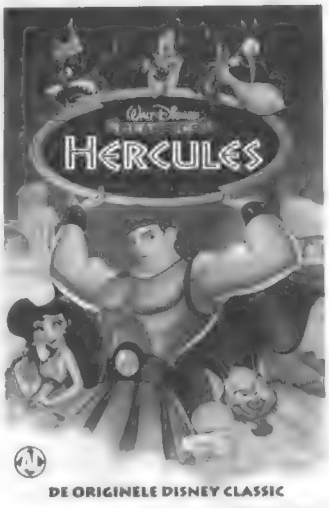

Hercules

Buena Vista 1998
Bestelnummer 3708316
Prijs ƒ44,95 / Bfr.899
(±89 minuten, Alle leeftijden)

Disney's voorlaatste animatiefilm *Hercules* was een mijlpaal in de animatiegeschiedenis: het was de eerste Disney-tekenfilm sinds *De kleine zeemeermin* die minder dan 100 miljoen dollar opbracht in de VS en daardoor voor vele betrokkenen een teleurstelling was. Dat kan echter niet van de film zelf gezegd worden, die met een oogverblindend mooie production-design van cartoonist **Gerald Scarfe** (**Pink Floyd**: *The Wall*), de swingende disco/soul-soundtrack en de zelfspot van de makers, zeker niet verveeld. *Hercules* gaat – zoals gebruikelijk bij een Disney-remake – natuurlijk helemáál niet over de klassieke mythe rond deze spierbundel, maar in Disney's variant luistert Hercules 'naar de stem van zijn hart' om een echte held te worden en terug te keren naar de godenwereld. Inderdaad formulegezwets ('held overwint persoonlijke tegenslagen en wordt tussendoor verliefd') en deze *story-line* is slechts een mooie gelegenheid om ongebreideld grappen te maken over de onderwereld ('over 5.000.000.001 served'), Disney-merchandise ('Air Hercules'-schoenen) en de gevaren van de grote stad (Thebe, omgedoopt tot 'The Big Olive'). Hades (**James Woods**) steelt de show als leider van de onderwereld en de rol van driftkikker en leermeester Philoctetes is **Danny de Vito** op het lijf geschreven. Overigens wordt Phil in de Nederlandse versie kleurloos vertolkt door **Kees van Lier** (een pijnlijke *miscast*), maar musicalster **Tony Neef** als Hercules en de vrijwel identieke Megara-stem van **Jannemien Cnossen** maken veel goed. Enige minpunt van de film is het onwaarschijnlijk hoge tempo: Alhoewel *Hercules* met zo'n 89 minuten al de langste Disney-tekenfilm ooit is, wordt de kijker geen moment rust gegund. Opbouw van spanning, een moment ter bezinning, het publiek stil laten staan bij mysterieuze tempels of grotten met monsters ... het moest blijkbaar snel, snel, snel. Gelukkig maken de frisse humor (goedgekeurd door de 'Griekse Vereniging van Plattelandsvrouwen') en de morbide *sidekicks* van Hades deze film – zeker in de originele of ondertitelde versie – tot een aanstekelijke, lollige Disney-tekenfilm ... en dat is voor het eerst sinds *Aladdin* uit 1994.

PvC

***

The Crow 2: City of angels

Buena Vista 1997
Bestelnummer 5697175
Prijs ƒ39,95 / Bfr.799
(±83 minuten, 16 jaar)

De titel verhult niets. Het gaat hier inderdaad om een vervolg op de verfilming van de cultcomic *The Crow*.
De voorgaande twee zinnen zijn geladen met slechte voortekens: een vervolg is meestal slechter dan het origineel en een 'verfilming van' houdt meestal ook niet veel goeds in. Dit laatste bleek niet bij de eerste film het geval te zijn. Hoewel geen Oscar-materiaal was het een vlotte actiefilm met wat tragiek, een scheutje drama en enkele bijbetekenissen.

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

Helaas blijkt het vervolg – *City of Angels* – met recht het predikaat 'uitmelksel' te verdienen. De gotische sfeer die in deel één mooi werd neergezet, druipt in deel twee in overdreven mate van het scherm. Acteur **Richard Brooks** die de traditionele vijand – aartsslechterik Judah – neerzet, probeert gemener dan gemeen te zijn en slaagt er alleen in om gekunsteld over te komen. Verder draait de tragiek hier om het verloren, vermoorde zoontje van hoofdfiguur Ashe. Weliswaar treurig, maar toch minder dramatisch dan het verlies van de geliefde in de eerste Crow-verfilming.

En dan is er nog de hoofdrolspeler zelf. Het idee achter *The Crow* is dat een mystieke kracht, een kraai, doden terug laat keren om het menselijk onrecht te wreken wat hen is aangedaan. In de eerste Crow-film speelde acteur **Brandon Lee** (jawel, de zoon van Bruce) de figuur Jason die wraak neemt op zijn moordenaars. Tijdens de verfilming kwam Lee door een jammerlijk ongeluk om het leven. Bij de opname van een scène werd Lee echt neergeschoten. Het fatale pistool was geladen met nepkogels, maar bij één van de schoten werd een stuk van een voorgaande losse flodder, dat nog in de loop zat, gelanceerd.

Terug naar *Crow 2* nu: acteur **Vincent Perez** werd uitverkoren om de hoofdrol te spelen. Toegegeven; hij doet z'n best om vertwijfeld en verscheurd-van-verdriet over te komen. Het komt echter niet goed uit de verf. Had Brandon Lee nog de gave om ingehouden te acteren, Perez gooit alle remmen los en raast en tiert als een dolleman. Vooral in vergelijking met *Crow 1* levert dit reacties op als 'Goh, moet dat nou? Wat een druktemaker.'

Toch is *City of Angels* geen oerslechte film. De comicliefhebbers ergeren zich waarschijnlijk aan de verschillen tussen strip en film. Fans van niet-al-te-diepzinnige, vlotte actiefilms met een simpel plot en geweld en ontploffingen alom, zullen dit naar binnen laten glijden. Hoewel ook die mensen eigenlijk *Crow 1* moeten bekijken.

JB

**

Pinky and The Brain 1: World Domination Workout Video

Warner Bros 1997
Bestelnummer SCV 14427
Prijs ƒ24,95 / Bfr.499
(±40 minuten, Alle leeftijden)

Pinky en The Brain zijn genetisch gemanipuleerde laboratoriummuizen. De één is lang, dun en dom, de ander is kort, dikkig en superintelligent. The Brain heeft een obsessie: hij wil de wereld veroveren. Elke avond krijgt hij Pinky zo ver om hem daarbij te helpen. Natuurlijk is de uitgangspositie van het muizenduo verre van ideaal. Desondanks weet The Brain dermate vernuftige plannen te construeren dat zijn doel angstaanjagend dichtbij komt. De mensheid mag van geluk spreken dat hij zo'n achterlijke partner in crime heeft.

Op de eerste *Pinky and The Brain*-video staan twee filmpjes van elk twintig minuten. In de eerste wil The Brain de macht over nemen middels het houden van een pannenkoekenfeest en in het tweede via voicemail. Onder de actierijke en goed doorwrochte verhaaltjes gaan subtiele verwijzingen schuil naar de ondoorgrondelijkheid van technische apparatuur en de clichés in actiefilms. Opvallend is dat producent **Steven Spielberg** aldus zijn eigen genre te kakken zet. De beelden in de tekenfilms wisselen snel, de tekeningen en de regie zijn flitsend en de humor is absurdistisch. Dat maakt de aanschaf van deze video meer dan de moeite waard, want ook na drie keer kijken blijft *Pinky and The Brain* leuk. Maar dat geldt misschien meer voor papa en mama dan voor de kinderen, want de kleintjes zullen het simpele geweld waar zo veel Amerikaanse tekenfilms bol van staat missen. De humor zit in het verhaal en in de absurdheid van een aantal gegevens. En of dat ook voor de kleintjes een bron van vermaak zal zijn valt te betwijfelen.

HW

***

CD-ROM

Operatie Teddybeer

Lussen en anderen
Halloween 1997
ISBN 90-75428-23-5
Prijs ƒ69,95 / Bfr.1399
(Vanaf 8 jaar)

De cd-rom *Operatie Teddybeer* is alweer geruime tijd uit. Toch loont het de moeite om deze 'interactieve strip', zoals uitgeverij Halloween de uitgave bestempelt, nog onder de aandacht te brengen. Al is het alleen maar om erop te wijzen dat het een geslaagd voorproefje is van wat ons te wachten staat op het gebied van elektronische strips.

Operatie Teddybeer gaat over Frankrijk in de Tweede Wereldoorlog. Een centrale rol is weggelegd voor de belevenissen van het jongetje Paul in Normandië vanaf D-Day, het begin van de bevrijding van Europa. Het is een door de Franse tekenaar **Edouard Lussan** in stripvorm gegoten verhaal dat de lezer op het beeldscherm van zijn computer kan volgen, onder begeleiding van serieus klinkende muziek en authentiek klinkend commentaar. Het verhaal is harder dan je op het eerste gezicht zou denken, en kent niet bepaald een happy-end. Met behulp van de muis kunnen de drieënzeventig bladzijden worden omgeslagen. Het tekenwerk van de in Nederland onbekende Lussan ziet er fraai uit en doet aan **Tardi** denken. Bijzonder aardig zijn de talloze animaties, van de hand van **Shelby Ring**, die in de pagina's opduiken, zoals rijdende en schietende voertuigen, fietsende en lopende personages en overscherende vliegtuigen. De stripplaten komen daardoor als het ware tot leven.

Behalve het verhaal bevat de cd-rom uitgebreid documentatiemateriaal, zoals verklarende teksten, kaarten en foto's. Deze achtergrondinformatie is zelfstandig op te vragen, maar is ook vanuit een strippagina raadpleegbaar door te klikken op de oplichtende gedeelten. Daarnaast zijn er diverse zogeheten menu's waardoor de gebruiker eenvoudig door de cd-rom kan lopen. Met behulp van een zogeheten navigatieprogramma kan worden aangegeven welke plekken reeds bezocht zijn.

Met *Operatie Teddybeer* kun je uren zoet zijn. Wel is een snelle computer met cd-romspeler vereist, anders gaat het opvragen van de pagina's of informatie te traag. Dan nog blijft de snelheid een nadeel. Het duurt door de interactieve mogelijkheden van iedere pagina soms te lang om het verhaal op tempo te kunnen lezen, al zal dit probleem door de steeds sneller wordende pc's op den duur opgelost zijn. De uitgave was echter compleet geweest als het stripverhaal ook in boekvorm erbij was verschenen. Desondanks maakt *Operatie Teddybeer* indruk. Het toont aan dat de rol van het medium stripverhaal niet uitgespeeld hoeft te zijn wanneer op termijn de elektronische media massaal doorbreken.

RS

****

PETERPONTIAC

Pontiac en Typex verslaan Lowlands

De twee *Oor*-illustratoren **Peter Pontiac** en **Typex** waren eind augustus aanwezig op Lowlands, het driedaagse festival voor alternatieve muziek. In illustraties voor de festivalkrant *Daily paradise* deden zij verslag van het populaire evenement, dat 47.000 toeschouwers trok.

Voor Pontiac was het niet de eerste keer dat hij Lowlands in beeld bracht. Twee jaar geleden maakte hij een dagboekstrip over het festival, uitgegeven door stripwinkel Lambiek. In de Lowlands-special die *Oor* begin augustus opnam, stond bovendien een advertentietekening van Pontiac waarin het biermerk Dommelsch als hoofdsponsor van het festival werd geïntroduceerd. Pontiacs bijdragen aan *Daily paradise* bestonden uit sfeerbeelden van Lowlands.

Typex maakte voor *Daily paradise* zijn *Oor*-strip *Potpourri* op locatie. Aan de door hem vervaardigde dagboekstripjes is goed af te zien dat hij zich het bier goed had laten smaken. Onder deadline-druk slaagde hij er niettemin in om twee dagen lang de laatste Lowlands-ontwikkelingen in beeld te brengen. Eerder dit jaar bundelden beide tekenaars hun onderlinge faxverkeer onder de titel *The Quick Brown Fax*.

JM

ZAT. 29 AUG.
D. POTPOURRI
VELD POST
Goede morgen kampgenoot
Het is vandaag gisteren (aangezien de krant vannacht gedrukt wordt) en vanwege het enigszins uit de hand gelopen veldwerk in de 24-uurs bar zien we ons genoodzaakt de bijdrage van vandaag te FREESTYLEN!

Joost Swarte wint Stripschapprijs

De Stripschapprijs 1998 is toegekend aan **Joost Swarte**. In het commissierapport wordt Swarte geroemd vanwege zijn veelzijdige, volledige oeuvre dat niet alleen uit strips bestaat, maar ook uit talrijke andere producties die elk onmiskenbaar door het beeldverhaal zijn beïnvloed. De Stripschapprijs wordt aan Swarte uitgereikt tijdens de Stripdagen in Breda.

Joost Swarte (Heemstede, 1947) geldt als één van de pioniers van de Nederlandse underground-strip. Hij stond aan de wieg van de stripbladen *Modern papier* en *Tante Leny presenteert*. Later tekende hij ook voor *Jippo* (*Katoen en Pinbal*) en *Vrij Nederland* (*Dr. Ben Cine* en *Niet zo, maar zo*). Buiten de landsgrenzen vestigde hij zijn naam dankzij publicaties in *Charlie, Humo, Métal hurlant* en *Raw*. Ook als vormgever deed Swarte van zich spreken: hij ontwierp postzegels, cd-hoesjes en recentelijk twee culturele gebouwen in Haarlem (de Toneelschuur en het Centrum voor het Beeldverhaal). Met al zijn verschillende activiteiten leverde hij volgens de Stripschapprijs-commissie 'een nauwelijks op waarde te schatten bijdrage aan de acceptatie van het beeldverhaal in Nederland'.

Een andere pionier die tijdens de Bredase Stripdagen in de prijzen valt, is **Hansje Joustra**. Hij ontvangt de P. Hans Frankfurtherprijs vanwege zijn verrijking van het aanbod van strips in Nederland. In de afgelopen twintig jaar heeft Joustra naam gemaakt als importeur en distributeur (Het Raadsel), uitgever (Oog & Blik) en organisator (Stripdagen Haarlem). Met al deze activiteiten, vooral gericht op de meer kunstzinnige strip, heeft Joustra volgens de commissie 'gezorgd voor een grotere diversiteit in het stripaanbod'.

In Breda worden ook drie albumprijzen vergeven. In de categorie 'Oorspronkelijk Nederlands' zijn genomineerd: *Horizon* (**Lian Ong**, Griffioen Grafiek), *Eefje Wenteltеefje laat de boel de boel* (**Jeroen de Leijer**, De Harmonie) en *Franka 15: De ogen van de roerganger* (**Henk Kuijpers**, Big Balloon). In de categorie 'Oorspronkelijk buitenlands' zijn genomineerd: *Ghost world* (**Daniel Clowes**, Oog & Blik), *De laatste der laatsten* (**Jacques Tardi** en **Didier Daeninckx**, Casterman) en *Sasmira 1: Oproep uit het verleden* (**Laurent Vicomte**, Arboris). De winnaars worden bekend gemaakt tijdens De Stripdagen. Dit geldt ook voor de winnaar van het beste jeugdalbum van 1998, dat gekozen wordt door een jury bestaande uit leerlingen van enkele Bredase basisscholen.

De prijzenregen wordt aangevuld met de Prijs van de Stad Breda. Deze prijs is toegekend aan **Yuri Landman**, die vorig jaar debuteerde met het in eigen beheer uitgegeven album *Je mag alles met me doen* (zie *Stripschrift 302*). Net als alle andere prijswinnaars wordt ook Landman gelauwerd tijdens de Bredase Stripdagen.

JM

Studie over Andreas

Bij Sherpa is de studie *De fantastische werelden van Andreas* verschenen, van de auteurs **Yves Lacroix** en **Philippe Sohet**. Doel van het boek is lezers inzicht te geven in het intrigerende oeuvre van de in Frankrijk woonachtige Duitse tekenaar **Andreas Martens**. Het is een co-productie van Sherpa en de Franse uitgever Dauphylactère. **Mat Schifferstein** zorgde in de Nederlandse editie voor een aantal aanvullingen en leverde ook een gastbijdrage, net als **Gilles Ratier** en **Jacques Samson**.

Kern van *De fantastische werelden van Andreas* is een lang interview met de auteur dat in drie delen uiteenvalt: het ontstaan van een oeuvre, de thema's die in zijn strips voorkomen en zijn manier van verhalen vertellen en de tekentechnische aspecten ervan. Verder bevat het boekwerk een kleurenkatern met veel onbekende illustraties, een levensbeschrijving, een uitgebreide bibliografie en beschouwingen

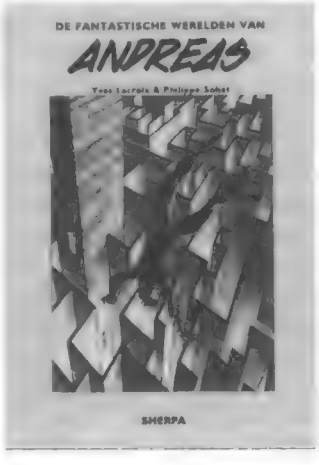

over de strips *Cyrrus*, *Coutoo* en *De rode driehoek*.

Al met al is het een zeer lezenswaardige studie geworden die voor de liefhebbers van het werk van Andreas verplichte kost is. Maar ook voor mensen die zijn strips niet goed kennen, is het een boeiend boek. Niet alleen ter kennismaking, maar ook omdat de auteurs laten zien hoe de ontwikkeling van deze striptekenaar verloopt en wat zijn denk- en handelswijzen zijn. Er zijn in Nederland maar weinig boeken verschenen die op zo'n uitgebreide manier een tekenaar belichten als *De fantastische werelden van Andreas*.

Wel is het jammer dat de auteurs niet kritischer zijn ingegaan op zijn kunde als scenarioschrijver. Andreas is het meest bekend van zijn *Rork*-cyclus in het weekblad *Kuifje*. Een grote schare lezers heeft hij echter nooit bereikt, omdat zijn strips als moeilijk en ondoorgrondelijk te boek staan. Hij vindt zelf dat lezers moeite moeten doen om een verhaal te volgen. Een loffelijk streven, maar je behoort pas tot de allergrootsten wanneer je lezers ook de kans biedt een meerlagig verhaal op z'n minst op basisniveau te kunnen begrijpen. Andreas beschikt over een grenzeloze fantasie en verzint – bewust of onbewust – ingewikkelde verhaalconstructies, maar de zwakte van sommige verhalen ligt in het feit dat lezers teveel moeten puzzelen. Ze verliezen daardoor houvast, waardoor de verhalen aan overtuigingskracht inboeten. Andreas lijkt niet altijd in staat een ingewikkeld gegeven op een heldere wijze uiteen te zetten. Daardoor mist zijn indrukwekkende oeuvre nog één wapenfeit: een echte stripklassieker.

De fantastische werelden van Andreas (ISBN 90-75504-22-5) telt 128 pagina's en kost *f*39,95 / Bfr.750

RS

Stripjaar 1997

Sherpa heeft weer een nieuw stripjaarboek inclusief servicegids uitgebracht: *Stripjaar 1997* geheten. Het is het zesde stripjaarboek sinds Sherpa hiermee in 1990 begon en het vormt een waardevolle informatiebron naast de stripinformatiebladen *Stripschrift* en *Zozolala*. Naast de geactualiseerde servicegids die als gouden gids van de Nederlandse stripwereld fungeert, bestaat het jaarboek voor een groot deel uit interviews en artikelen met en over achtereenvolgens **Eric Schreurs**, **Hanco Kolk**, **Matthias Giesen**, **Jeroen de Leijer**, *Drawn & Quarterly*, **Dave McKean**, **Jaime & Gilbert Hernandez**, **Bernard Yslaire**, **François Bourgeon**, **Edmond Baudoin** en **Lian Ong**. Daarnaast staan er

achtergrondartikelen in over opmerkelijke ontwikkelingen en gebeurtenissen, zoals de vercommercialisering van de stripuitgevers, en worden er schetsen gegeven van de situatie op de Duitse, Engelse, Franse en Amerikaanse stripmarkten.

Lezenswaardig is ook de zogeheten Agenda '96-'98, waarin in vogelvlucht de hoogte- en dieptepunten van de afgelopen tweeënhalf jaar de revue passeren. Het samengestelde overzicht geeft *Stripschrift* de gelegenheid om toch nog stil te staan bij drie sterfgevallen die we nooit hebben vermeld. Het gaat om het in 1997 overlijden van **Dan Barry** (73, auteur van de krantenstripversie van *Flash Gordon*), **Stan Drake** (75, auteur van *The heart of Juliet Jones*) en **Benito Jacovitti** (74, auteur van de *Pep*-strips *Cocco Bill* en *Zorry Kid*).

Stripjaar 1997 (ISBN 90-75504-25-X) kost *f*29,95 / Bfr.555 en biedt 256 pagina's stripinformatie gebundeld in een omslag van Lian Ong.

RS

Catalogus slappe Kuifjes

Peter Ottens publiceerde in 1992 de index *De albums van Kuifje in concreto*, waarin alle gekartonneerde *Kuifje*-albums in kaart waren gebracht. Daarin constateerde Ottens dat het ook interessant zou zijn wanneer een overzicht gemaakt zou worden van alle Nederlandstalige Kuifjes in slappe kaft en linnen rug. **Jan Aarnout Boer** en **Nico Stalenburg** namen de handschoen op en besteedden zo'n vijf jaar aan het uitzoeken van alle versies en bijzonderheden van slappe-kaftalbums met linnen rug in de periode 1958-1970. Het resultaat is de catalogus *Achterstevoren*, waarin niet alleen een index op de *Kuifje*-albums is opgenomen, maar ook indices op *Leo en Lea bij de Lapino's* en *Jo, Suus en Jokko*.

Achterstevoren is een indrukwekkend staaltje huisvlijt geworden. Boer en Stalenburg beperken zich niet tot het enkel op een rijtje zetten van alle versies van slappe kaft-albums met linnen rug, maar proberen ook te verklaren waarom verschillende albumversies van eenzelfde *Kuifje*-titel kunnen afwijken. Dat is niet altijd eenvoudig. Tijdens de vergelijking van twee van elkaar afwijkende versies van *Kuifje in Tibet* verzuchten de auteurs dan ook dat de wegen van de drukkers/binders bij uitgeverij Casterman vaak ondoorgrondelijk zijn. Achterstevoren kost *f*12,50 (±Bfr.250).

Meer info bij: Jan Aarnout Boer via (+31)(0)182-536499 of Nico Stalenburg via (+31)(0)38-4656770.

RS

Krazy Kat opnieuw op de planken

De legendarische stripfiguur Krazy Kat maakt voor de tweede maal in vijf jaar zijn opwachting op het theaterpodium. *Krazy Krazy Kat* heet de *remake* van de theatervoorstelling *Krazy Kat* uit 1994. De voorstelling van toneelgezelschap Bonheur beleefde op 9 september haar première tijdens het Cairo International Festival for Experimental Theatre. Vanaf eind september tot en met november 1998 gaat een Nederlands/Arabische versie op tournee door Nederland en België.

Krazy Krazy Kat is een hommage aan het werk van de Amerikaanse striptekenaar **George Herriman** (1880-1940), die begin deze eeuw de grenzen van het stripmedium verkende. Herriman speelde met taal, klanknotitie, kadrering, tekenstijl en beeldsymboliek. De voorstelling van Bonheur is geen getrouwe weergave van Herrimans strips, maar een eigenzinnige theatrale omzetting van de universele thema's, de verhaalstructuur en de drie karakters uit *Krazy Kat*. Met projecties, liedjes, flarden poëzie en razendsnel spel maken drie tekenaars, vier acteurs en twee regisseurs een voorstelling waarin beeld en taal zich kenmerken door surrealisme en absurdistische humor.

De première in het Egyptische Cairo, met een Engels/Arabische versie van de voorstelling, maakt deel uit van de uitwisseling tussen Bonheur en diverse Arabische theatermakers. De Arabische invloeden zullen ongetwijfeld zichtbaar zijn in de voorstellingen die Bonheur in de Nederlandse en Belgische theaters presenteert.

Bel Bonheur voor meer informatie: (+31)(0)10-4046716.

JM

Nieuwe uitgeverij Activa

Uitgeverij Arboris en distributeur Het Raadsel (lees: **Hansje Joustra**, die ook bij uitgever Oog & Blik betrokken is) hebben de joint venture Activa opgericht. Deze nieuwe uitgeverij brengt gelegenheidsuitgaven uit die omwille van financiële of rechtentechnische redenen niet bij Arboris of Oog & Blik kunnen worden ondergebracht. Arboris is verantwoordelijk voor de productiekant, terwijl Het Raadsel de distributierechten krijgt. Het eerste album van Activa is al een tijdje uit, heet *Een familiekwestie* en is van de hand van niemand anders dan **Will Eisner**.

RS

Nieuw Knudde-album

Bij de benzinestations van BP was de afgelopen maand een stripalbum van *FC Knudde* te koop (2 keer tanken en *f*3,50). Volgens BP is dit *Zeldzaam Knuddeboek* het eerste nieuwe Knudde-album van de laatste tien jaar. Tekenaar *Toon van Driel* tekende tijdens het WK-voetbal voor BP iedere week een *FC Knudde*-strip volgens bekend recept.

Het album telt 32 kleurenpagina's in een softcover-omslag (ISBN 90-9011931-0).

RS

Willem in Lambiek

Onder de noemer *De kleurrijke jaren tachtig* exposeert Galerie Lambiek van 17 september tot en met 31 oktober origineel werk van politiek tekenaar **Willem**. Deze befaamde illustrator van het Franse dagblad *Libération* blinkt uit in zijn weergave van het cynisme achter de alledaagsheid van krantenkoppen. De expositie bij Lambiek laat zien hoe Willem de jaren '80 in opmerkelijk toegankelijke beelden ontmaskert als een weinig verheffend decennium in een gruwelijke eeuw.

Na de roerige provo-tijd vestigde **Bernard Willem Holtrop** (Ermelo, 1941) zich in 1968 definitief in Parijs. Daar vond hij aansluiting bij de anarcho-humoristen van het blad *Hara-Kiri*. Later zou hij tekenen voor onder meer *Charlie*, *Métal Hurlant*, *Psikopat* en *Vrij Nederland*. Naast zijn politieke werk maakt Willem thematische collages van nagetekende krantenfoto's (verschenen in *30/40* en *Euromania*) en reisverslagen (*Quais Baltiques*, *De*

langste nacht). Een actuele selectie van Willems werk is te vinden in *Deadlines - Des 60's aux 90's* (ISBN 2-909882-31-4).
Galerie Lambiek bevindt zich aan de Kerkstraat 78 in Amsterdam. Elke werkdag van 11-18 uur geopend, op zaterdag van 11-17 uur. Voor meer info: (+31)(0)20-6267543.

JM

Supertheo Maassen

'Waarom doen we niet gewoon wat we het fijnste vinden?' is de lijfspreuk van de Brabantse cabaretier **Theo Maassen**. Reden genoeg voor striefhebber Maassen om het affiche van zijn nieuwste show *Ruwe pit* het uiterlijk te geven van een superheldencomic. 'Ik wil ook een *Ruwe pit*-strip maken, over iemand die helemaal niks meer pikt. Een superheld zonder moreel besef. Iemand die heel snel over de pis is en dan dingen in elkaar slaat. Een agressieve strip wordt dat', liet Maassen optekenen door *Het Parool*. Het affiche voor *Ruwe pit* is ontworpen door **Bart Geevers**. De officiële première van Maassens show

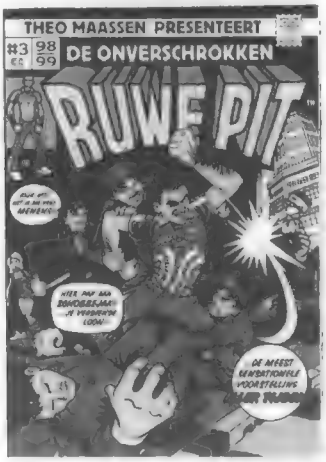

werd al meermalen uitgesteld, maar stond nu gepland op 4 oktober 1998 in De Kleine Komedie in Amsterdam. Daarna gaat *Ruwe pit* onrecht bestrijden in de rest van het land.

JM

Thread

Nostalgie naar de pulpachtige avonturenstripboekjes van vroeger lijkt de makers van het Amerikaanse stripblad *Thread* te hebben bewogen tot het vervaardigen en publiceren van 'classic adventure tales'. In de eerste uitgave van de tweede jaargang van dit blad resulteert deze nostalgie in verhalen die zowel grafisch als inhoudelijk zwelgen in de clichés. De redactie, die bestaat uit **Robert Humble** en **Charles Dougherty**, tekende zelf voor nagenoeg alle bijdragen. De pilotenstrip *Torpedo Run*, een doorsnee heldenepos gesitueerd tijdens het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, is

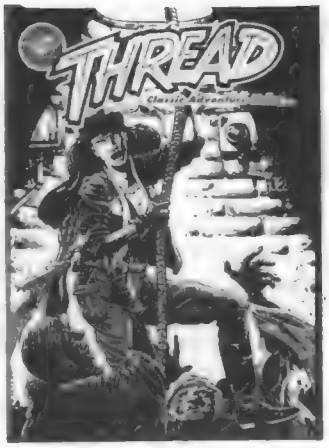

geheel van de hand van Humble. Dougherty en Humble werkten samen aan het *Jeremiah*-achtige verhaal *Cheap Gas*, waarin enkele gewetenloze huursoldaten brandstof stelen van een verlaten industrieterrein. Op scenario van **Matt Phelan** tekende Humble voorts de clichématige western *Badlands*. Om het geheel af te maken leverde (opnieuw) Humble een spannend bedoeld leesverhaal. In weerwil van de strakke, professionele vormgeving van *Thread* zijn de afgedrukte verhalen amateuristisch in alle geledingen: het tekenwerk is houterig, terwijl de scenario's nergens een verrassende wending bevatten. Maar daarmee weet *Thread* wel een uitgesproken pulp-imago te cultiveren.
Info: Was Studios, 1734 Spruce Street, Philadelphia PA 19103, Verenigde Staten.

JM

Horizon bekroond met anonieme geldprijs

Het onbegrip was groot toen de uiterst lucratieve VSB-Hoofdprijs tijdens de Stripdagen Haarlem niet werd toegekend aan de striproman *Horizon* van **Lian Ong**. Inmiddels is dit 'onrecht' nadrukkelijk hersteld. Tot twee maal toe ontving Ong een geldbedrag van *f*1.000 (±Bfr.20.000) van particuliere donateurs. Eén van deze twee giften betrof de Horizon Prijs Groningen, toegekend door het anonieme collectief 'De Vier Horizontalen'.
Medio juli ontving Lian Ong *f*1.000 per post. In een begeleidende brief schreven De Vier Horizontalen: 'Met ontsteltenis en onbegrip hebben wij kennis genomen van 't feit dat mevr. L. Ong niet de VSB-Hoofdprijs in Haarlem gewonnen heeft. Wij vonden *Horizon* een verhaal van literaire qualiteit, hetgeen de stripwereld danig ontbeert. Wij dachten: wat 'n jury in Haarlem niet kan, dat kunnen wij hier in Groningen beter!' De tekenares is volkomen overdonderd door dit particuliere initiatief. De identiteit van de donateurs is haar niet bekend. 'Ik ben heel erg ontroerd. Via *Stripschrift* wil 'ik hen graag van harte bedanken', aldus Ong.
De andere gift is afkomstig van stripwinkelier **Kees Kousemaker**, die zijn veilingopbrengst van de Stripdagen Haarlem ter beschikking stelde aan de Groningse tekenares. 'Dat was een mooi gebaar', laat Ong weten. 'Ik vind het ontzettend lief van hem.' Beide donaties geven haar weer wat lucht om zich te wijden aan nieuwe projecten. Bovendien heeft ze een werkbeurs aangevraagd bij het Fonds voor de Kunst. Ong wil zich een jaar terugtrekken om een prentenboek te maken voor de Belgische uitgeverij Silhouet. Ook is ze van zins ideeën te gaan uitwisselen met de Duitse tekenares **Anke Feuchtenberger**. 'Wij zijn geestverwanten van elkaar.'

JM

Het eerste Indische stripverhaal

'Is Billy ooit teruggekeerd uit Indië?' Deze vraag prijkt op de cover van *Uitgelezen boeken*, het 'onregelmatig, maar altijd weer verschijnende tijdschrift voor boekenkopers en boekverkopers'. De juni-aflevering staat in het teken van hoofdpersoon Billy uit het stripverhaal *CAMouFLAGES*, getekend door de Amerikaanse illustrator **Billy Cam**. De eerste aflevering van *CAMouFlAGES* (een woordgrapje op de achternaam van de tekenaar) verscheen in december 1935 in het weekblad *d'Oriënt*, een bijzonder populair tijdschrift in het voormalige Nederlands-Indië. Het 'stripnummer met alles over Billy' valt in drie delen uiteen: een inleiding door **Joop van den Berg** over de geschiedenis van *CAMouFLAGES*, tien door hem geselecteerde afleveringen van het stripverhaal en een verhaal geschreven door de toenmalige hoofdredacteur van *d'Oriënt* over de mysterieuze verdwijning van de illustrator Billy Cam.
De inleiding van Van den Berg (een vertrouwde naam op het gebied van Indische letter- en tekenkunde; eerder schreef hij over het gebruik van

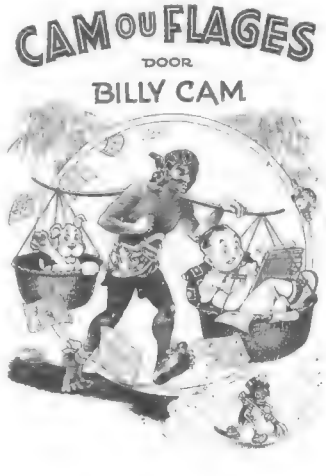

Indische woorden in het Nederlands en over Indische cartoons) is een welkome introductie voor lezers die *CAMouFLAGES* niet van vroeger kennen. Van den Berg, het 'blonde zoontje van een zendingsechtpaar in Indië', beschrijft hoe hij destijds *d'Oriënt* uit de wachtkamer van een tandarts had gestolen om *Flash Gordon* te lezen. Pas zo'n 35 jaar later, toen hem was gevraagd om uit de oude jaargangen van *d'Oriënt* een boek samen te stellen, ontdekte hij dat de befaamde *Flash Gordon*-strip was voorafgegaan door een 'probeersel van eigen bodem': *CAMouFLAGES*, de eerste Indische strip uit de geschiedenis. Het is merkwaardig om te vernemen dat de tekenaar Billy Cam (echte naam William Campbell) een Amerikaan is, die nog maar net in de kolonie was aangekomen en in dienst werd genomen als illustrator voor *d'Oriënt*. Zijn werkwijze voor *CAMouFLAGES* doet omslachtig aan: Cam zelf schreef zijn teksten in het Engels en vroeg de redactie om vertaling, waarna hij de Nederlandse en soms ook Maleise tekst in de tekening aanbracht. Billy in het stripverhaal, een onhandige brokkenpiloot van het zuiverste water, is het alter ego van Billy Cam himself, die gedurende de drie jaar dat hij in het weekblad verscheen een immense populariteit wist te verwerven.
Van den Berg mag *CAMouFLAGES* dan het eerste *Indische* stripverhaal noemen, maar in feite draait het om een blanke man die de voor hem curieuze en soms onbegrijpelijke Indonesische wereld portretteert. De tien afleveringen in *Uitgelezen boeken* laten zien dat Billy Cam zich niet aan de heersende mores van de koloniale maatschappij kon onttrekken. De vrouwelijke bediende van het personage Billy verschijnt als niet bijster slim, traag en lui; 'in feite de heersende opvatting van de blanke elite', aldus Van den Berg. Dit neemt echter niet weg dat Van den Bergs verzuchting over het waarnemingsvermogen van tekenaar Billy Cam ('Wat had die man goed uit zijn ogen gekeken') correct is: voor *f*17,50 (±Bfr.350) kan de hedendaagse lezer kennis maken met Billy's blik op het dagelijkse leven in het koloniale Nederlands-Indië.

EC

Stripfestival Groningen

Terwijl het Groninger Stripmuseum haar oren heeft laten hangen naar de IT-commercie, bloeien er ook nog ideële initiatieven op in Groningen. Veelbelovend is in ieder geval het small-pressstripfestival op zaterdag 14 november 1998. Overdag is er in Huize Maas een beurs, met 's avonds

aansluitend een Stripnacht in popcentrum Vera.

S-Press, een XL-stripfestival is de volledige naam van het Groningse small-press evenement. De organisatie is in handen van stripwinkel Modern Papier, dat samenwerking heeft gezocht met popcentrum Vera, het Stripmuseum Groningen en enkele onafhankelijke striptekenaars en -liefhebbers. *S-Press* is bedoeld om de aandacht te vestigen op de alternatieve strip uit Nederland en daarbuiten. Bovendien dient het als verzamelplaats voor alle betrokkenen uit de *scene*. 'Small-press uitgaven zijn eigenlijk nog het enige interessante dat de Nederlandse stripwereld te bieden heeft', stelt organisator **Reinder Dijkhuis** somber vast. 'De stripwereld is er armoedig aan toe. Eigenlijk moet ze weer vanaf de bodem worden opgebouwd. Hoe kan dat beter dan met zoiets kleins en integers als de small-press?'

Om deze woorden kracht bij te zetten, ontplooit de organisatie aansprekende initiatieven. Zo zal tijdens het festival de S-Press Award uitgereikt worden aan een persoon of organisatie die een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de small-press. Zes genomineerden maken kans op een geldbedrag dat dankzij de inbreng van het Stripmuseum waarschijnlijk een veelvoud zal bedragen van de *f*2.500 (±Bfr.50.000) die de organisatie zelf had gereserveerd. Verder ontvangt iedere bezoeker van het festival gratis een speciale small-pressbloemlezing met werk van onder anderen **Marcel Ruijters**, **Maaike Hartjes**, **Erik Kriek**, **Nix**, **Mark Hendriks** en (mede-samensteller) **Barbara Stok**. De cover van deze uitgave wordt getekend door **Peter Pontiac**.

De organisatoren treffen momenteel de laatste voorbereidingen voor *S-Press*. Behalve het regelen van tentoonstellingen en lezingen, betekent dit ook het benaderen van stripmakers en uitgeverijen uit het small-press circuit. Geïnteresseerde small-pressers worden aangemoedigd om zelf contact op te nemen met de organisatie. De entree bedraagt *f*2,50 (±Bfr.50) voor de beurs (10-18 uur) en *f*5 (±Bfr.100) voor de Stripnacht.

Info: Modern Papier, Pelsterstraat 20, 9711 KL Groningen. Telefoon (+31)(0)50-3132521 (overdag).

JM

Gerrit de Jager rookt mee met André Testa

Sinds **André Testa** de scepter zwaait bij het Gemeentevervoerbedrijf Amsterdam zijn daar veel koppen gerold. Voor de werving van nieuw GVB-personeel schakelde Testa een oude bekende in: **Gerrit de Jager**. De twee zaten indertijd samen in het oprichtingsbestuur van de Stripdagen Haarlem. Voor het GVB heeft De Jager tekeningen gemaakt bij een serie personeelsadvertenties en illustreerde hij het busboekje.

'Mijn medewerking is een soort vriendendienst', vertelt Gerrit de Jager. 'Doorgaans doe ik nauwelijks reclamewerk, maar voor Testa heb ik een uitzondering gemaakt.' De Jagers drukke stripbezigheden beletten hem om veel reclametekenwerk te doen. Bovendien stoort het hem dat opdrachtgevers en reclamebureaus vaak niet op één lijn zitten. De Jager: 'Zo'n reclamebureau zegt dan: 'Doe maar iets ruigs met Doorzon en opblaaspoppen', terwijl ik zelf de neiging heb me in te houden. Uiteindelijk blijkt dat de opdrachtgever inderdaad niet op iets ruigs zat te wachten.'

Het bevalt De Jager om tekenwerk te leveren dat te maken heeft met zijn eigen stad Amsterdam. Daarbij komt nog dat hij gecharmeerd is van Testa's rigoureuze aanpak. 'Toen hij aantrad bij het Gemeentevervoerbedrijf riep iedereen dat ze die gek niet wilden', zegt De Jager. 'Inmiddels gaat het heel redelijk met het GVB en heeft iedereen zijn kritiek in moeten slikken. Testa wil andere mensen op topfuncties in zijn bedrijf. Neem nou de personeelsadvertentie voor een Directeur Metrobedrijf. Door een grappige illustratie hoopt Testa dat een ander soort mensen op de advertentie reageert.' Op advies van Testa en diens adviseur **Luuk Jacobs** (beiden ex-NZH) tekende De Jager een sigaarrokende directeur achter het stuur van een metro. De slogan bij de advertentie luidt: 'Komt u bij ons een zware sigaar roken?'

Gerrit de Jager rookt in ieder geval mee met André Testa.

JM

Eiland

Eiland is een wonderbaarlijk tijdschrift. Het wordt gemaakt door drie

talentvolle jonge stripmakers die de grenzen met de beeldende kunst trachten te slechten. **Stefan van Dinther**, **Eric van der Heijden** en **Tobias Schalken** lijken zich ten doel te hebben gesteld om in *Eiland* precies datgene te publiceren waar ze zelf zin in hebben. Een ambitieus streven, maar hoe hou je zo'n initiatief levensvatbaar?

Het tweede nummer van *Eiland* geeft antwoord op deze vraag. Stefan, Eric en Tobias hebben iedere pagina van hun tijdschrift (inclusief de cover) laten sponsoren. Onder iedere pagina staat de desbetreffende maecenas in kleine letters vermeld. Zo valt er in *Eiland 2* te lezen dat de gepubliceerde strippagina's gesteund worden door onder andere *Jiskefet*, Het Raadsel, *De Groene Amsterdammer*, Uitgeverij Querido, Stripwinkel De Noorman en de Akzo Nobel Art Foundation, maar ook door Mike en Tine uit Oss. Bovendien kregen de auteurs voor het gehele project steun van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Dankzij deze uiteenlopende geldschieters kon *Eiland 2* verschijnen in een vorm die voor dergelijke kleinschalige projecten doorgaans ondenkbaar is. Hopelijk stimuleert dit slimme marketing-inzicht andere jonge stripmakers om op eenzelfde wijze ontoegankelijke artistieke projecten de verschijningsvorm te geven die zij verdienen.

En dan de inhoud van *Eiland 2*. Die is zonder meer interessant. Tobias Schalken ontpopt zich bij vlagen als een nieuwe **Dave McKean**, met een grafisch vernuft dat doet uitkijken naar een solo-album van zijn hand. Eric van der Heijden betoont zich een beloftevol cartoonist met een goed gevoel voor visuele humor. Stefan van Dinther blijkt een kameleontisch tekenaar die hinkstapsprongen maakt tussen de meest uiteenlopende tekenstijlen. Al hun bijdragen overziend, moet echter de kanttekening worden gemaakt dat *Eiland 2* absoluut geen eenheid vormt. Het blad is een aaneenschakeling van interessante stripexperimenten die helaas geen binding met elkaar hebben. Voor *Eiland 3* rest zodoende de uitdagende opdracht om met de nadrukkelijk aanwezige talenten een tijdschrift te maken dat niet louter uit eilandjes bestaat.

Info: Marnixkade 93', 1015 ZJ Amsterdam. *Eiland 2* is te bestellen door *f*17,90 (±Bfr.358) over te maken op bankrekening 51.05.88.484 ten name van stichting De Eiland Groep, onder vermelding van 'Eiland 2'.

JM

Rappers bedreigen kritische cartoonist

Wie dacht dat fatwa's alleen in de Arabische wereld worden uitgesproken, heeft het mis. Het Amerikaanse rap-duo Insane Clown Posse was dermate ontstemd over een strip van **Mark Dancey** in *Spin Magazine* dat zij in een radio-interview dreigde de cartoonist te vermoorden. Op hun eigen internet-website plaatsten de rappers een foto van Dancey met het verzoek aan de fans om de tekenaar te grazen te nemen.

Eind vorig jaar verscheen in *Spin Magazine* de vier-paginastrip *Down with the Clowns*, waarin Dancey (samen met co-scenarist **Mike Rubin**) een kritische visie gaf op de Insane Clown Posse en haar achterban. Het blanke rap-duo, altijd geschminkt als clowns, werd door de auteurs afgeschilderd als primitieve racisten die tijdens hun optredens zwarte dialecten parodiëren, terwijl de fans getoond werden als asociale, ongeletterde losers. De reactie van de Insane Clown Posse liet weinig aan de verbeelding over: 'We will let the little bitch know what we think of his drawing skills.'

Dancey riep de hulp in van een advocaat en verstuurde een persbericht waarin hij liet weten dat hij de Insane Clown Posse zal vervolgen indien hem iets overkomt. Als gevolg van deze oproep verwijderde het rap-duo Danceys portretfoto van haar website. Dancey, die net als de Insane Clown Posse woonachtig is in Detroit, heeft sindsdien geen agressie ondervonden van de rappers en hun achterban.

JM

BD Amadora

Van 23 oktober tot en met 8 november zal in het Portugese Amadora het negende internationale stripfestival plaats vinden. Met zo'n 32.000 bezoekers mag het festival zich tot de grotere in Europa rekenen. Het programma is nog niet gereed maar getuige de catalogi van voorgaande afleveringen,

zal het zeker imposant zijn. Langzamerhand wint de Portugese stripwereld aan internationale aandacht, niet zo gek wanneer je bedenkt dat ze een taalgebied van 220 miljoen potentiële lezers bestrijkt. Eerder dit jaar stonden 17 Portugese stripmakers ook al in het zonnetje. In Angoulême was een expo ingericht van hun werk rond het thema oceaan. Wanneer men in het najaar toch al een trip naar Portugal gepland had, lijkt een bezoek aan Amadora zeker de moeite waard.

Info: Fábrica da Cultura, Rua das Indústrias, 2700 Amadora, Portugal. of *db.amadora@mail.telepac.pt*.

TB

Dargaud exit Asterix

Het hof van beroep in Parijs heeft de exploitatierechten van de strip *Asterix* onttrokken aan uitgeverij Dargaud. Het gaat om de vierentwintig eerste albums van Asterix. Wereldwijd werden er daar zo'n 250 miljoen exemplaren van verkocht. De vijfentwintigste strip *De broedertwist/De diepe kloof* – symbolischer titel kon **Albert Uderzo** niet bedenken – wordt uitgegeven door uitgeverij Albert-René, die voor tachtig procent in handen is van Uderzo.

Tekenaar Uderzo stapte in 1983 naar de rechter. Al vier jaar na het overlijden van zijn kompaan en scenarist **René Goscinny** vond de man dat uitgeverij Dargaud via een constructie met buitenlandse filialen het bedrag aan royalty's wist te verminderen. In '83 gaf de Parijse rechtbank de man gelijk, maar uitgeverij Dargaud ging in beroep. Door de nieuwe uitspraak bevestigt justitie het gelijk van Uderzo en moet Dargaud een schadevergoeding betalen van bijna 2 miljoen gulden of zo'n 33 miljoen Belgische frank. De uitspraak kost daarenboven een omzetverlies van 35 procent. Daarom zal Claude de St. Vincent, hoofd bij de uitgeverij, waarschijnlijk in cassatie gaan. Volgens De St. Vincent betreft het een louter technische kwestie, die op niets berust en zorgt de uitspraak voor een gevaarlijk precedent. Het betekent volgens hem dat een auteur een langdurig contract kan verbreken zonder werkelijk motief. De vakbond in de uitgeverswereld volgt de zaak met argusogen.

Daarbij komt nog dat een bestseller als Asterix een financiële garantie betekent voor een uitgever, waardoor het mogelijk wordt om nieuw striptalent in het fonds kansen te bieden. Die kansen worden nu beduidend kleiner.

JW

STAPELTJE SECUNDAIR

The Comics Journal 201 t/m 203

Het is altijd moeilijk om na een speciaal nummer, waarin veel tijd en moeite is gestoken, weer met een interessant regulier nummer te komen. Dat blijkt bij voorbeeld uit nummer 201, volgend op het extra dikke jubileumnummer 200. Het wordt gedragen door een veel te lang interview met **Larry Marder**, bekend van *Beanworld* en zijn betrokkenheid bij Image Comics. Verder is The Comics Journal in gesprek met **Al Hirschfeld**, de 95-jarige huisillustrator van *The New York Times*. Voorts besteedt het blad aandacht aan het werk van **Lewis Trondheim**. Ook staat het stil bij het overlijden van **Roz Kirby** (75) en **Natalie Krigstein** (77) – de echtgenotes van respectievelijk wijlen Jack en Bernie –, **Laurence W. Harris** (89, cartoonist) en **Samm Schwartz** (77, tekenaar bij Archie Comics).

Typisch Amerikaans is de heisa die winkelketen Wal-Mart eind vorig jaar maakte na de ontdekking dat het een comic verkocht waar op de cover een afgehakt hoofd staat. Wal-Mart besloot bijna alle strips uit de rekken te verwijderen, wat de comic-industrie veel geld gaat kosten. Zij doet nu verwoede pogingen om in overleg met het bedrijf dat besluit ongedaan te maken. The Comics Journal analyseert de controverse. (RS)

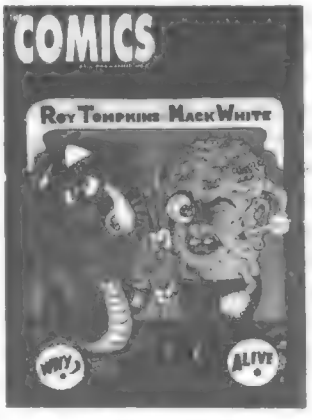

The Comics Journal 202 steunt nadrukkelijk op **Kevin Eastman**, de tekenaar die samen met **Peter Laird** de *Teenage Mutant Ninja Turtles* bedacht. In een monsterinterview van zestig pagina's praat Eastman over succes (de *Turtles* maakten hem miljonair) en mislukking (zijn zelfopgerichte uitgeverij Tundra werd een flop die hem 14 miljoen dollar kostte). Verder bevat dit nummer een bespreking van de cartoon-special van *The New Yorker* en een analyse van het werk van de jonge, egocentrische tekenaar **Paul Pope**.

Twee oudjes komen aan bod in nummer 203: de befaamde krantenstripmaker **Roy Crane** en *Tarzan*-tekenaar **Russ Manning**. Ook is er aandacht voor ondergrondse tekenaars: een beschouwing op het werk van de legendarische **Justin Green**, aandacht voor de jonge Zwitser **Thomas Ott** en een tweegesprek tussen de Texaanse underground-tekenaars **Roy Tompkins** en **Mack White**. (JM)

Info: 7563 Lake City Way, N.E., Seattle, WA 98115, Verenigde Staten.

Feconews 26

Dit orgaan van de Federation of European Cartoonists Organisations (Feco) publiceert hoofdzakelijk verslagen van cartoonfestivals in het betreffende kalenderjaar. Hoewel het een goede zaak is dat er nog zoiets als een Feco bestaat, moet geconstateerd worden dat er nauwelijks meer publicaties verschijnen waarin plaats is voor artikelen over cartoons of interviews met cartoonisten. (RS)

Info: Leidsestraat 177, 2182 DL Hillegom.

Holland SF juni 1998

Na een lange afwezigheid heeft Hans Pols zijn rubriek 'Over strips gespro-

ken' weer opgepakt. Ditmaal een flinke lange aflevering, waarin hij terugblikt op de meest interessante sf- en fantasystrips van 1997. (RS)

Info: Postbus 77, 4020 BB Maurik.

Imago 35

Vanwege het 60-jarig bestaan van *Robbedoes* kent het BCB-infobulletin een kleurenomslag met de beroemde hotelgroom. Veel aandacht gaat uit naar de expositie 'Water, lucht, aarde, vuur', waarin **William Vance**' verbondenheid met de woeste natuur centraal staat. (JM)

Info: Zandstraat 20, 1000 Brussel, België.

Rraah! 43

De grens tussen advertenties en redactionele bijdragen is soms moeilijk zichtbaar in dit fraaie kwartaalblad. Uitgebreid wordt stilgestaan bij de jonge **Isabel Kreitz**, die 'Deutschlands beste Comiczeichnerin' wordt genoemd. Een andere geïnterviewde jongeling is **Ralf Paul**, die zowel strips als rollenspellen ontwerpt. Behalve deze jonkies komt ook **Franz von Pocci** (1807-1876) aan bod, vermoedelijk de eerste Duitse stripmaker. Terloops wordt in dit nummer melding gemaakt van het boek *Asterix. Die ganze Wahrheit*. Inderdaad, een Duitse vertaling van de bekroonde studie van **Sunnyva van der Vegt** en **René van Royen**. (JM)

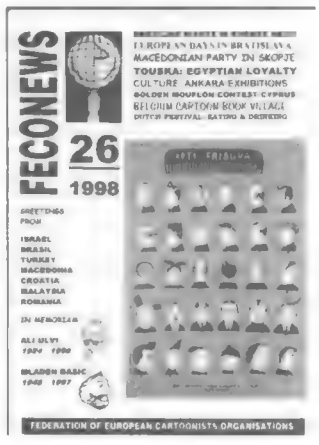

Info: Eppendorfer Weg 67, 20259 Hamburg, Duitsland.

Zozolala 99 t/m 101

Ter gelegenheid van de Stripdagen Haarlem van dit jaar organiseerde de redactie de expositie 'Acacialaan' over talentvolle nieuwe en minder bekende Nederlandse stripmakers. De catalogus bij deze tentoonstelling is in de vorm van een speciale editie als nummer 99 verschenen. Het nummer bevat strips van **Mark Horemans**, **Nix**, **Maaike Hartjes**, **Berend Vonk**, **Milan Hulsing**, **Marq van Broekhoven**, **Floris Oudshoorn**, **Mark Hendriks**, **Michiel van de Pol**, **Benno Vranken**, **Bart Schoofs**, **Jeroen de Leijer** en **Vlerk**.

Met het verschijnen van het honderdste nummer viert de redactie van Zozolala een fraai jubileum. Zoals ze zelf al in het redactioneel vaststelt, is deze mijlpaal bereikt door het publiceren volgens een ijzeren regelmaat die in het stripcircuit zelden te zien is. Waarvan acte.

Het extra dikke jubileumnummer is getooid met een prachtige kleurencover van **Mark Retera**. De redactie heeft het feestje aangegrepen om eens stil te staan bij een aantal opmerkelijke personen en ontwikkelingen in de stripwereld (onder meer **Joost Swarte**, amateurbladen, fantasy-strips, **Milo Manara** en zijn stripheld Giuseppe Bergman). Daarnaast zijn er zeer persoonlijke beschouwingen over de strip terug te vinden en vertellen diverse striptekenaars uit binnen- en buitenland wat zoal hun plannen zijn.

Het interessantste artikel in het honderdste nummer is van **Seline Borking** en handelt over de rol van het archetype 'onderwereld' in de *Blake en Mortimer*-cyclus van **E.P. Jacobs**. Een nogal wezensvreemde bijdrage komt van **Rich Thomassen** over oud en vergeten stripwerk van **Alfred Mazure**. Hoewel lezenswaardig valt dit artikel over de tekenaar van *Dick Bos* uit de toon wanneer de voorgaande 99 nummers in ogenschouw worden genomen. Daaruit blijkt dat *Zozolala* weinig belangstelling toont voor de populaire strip, laat staan die uit de 'oude doos'. Maar wellicht luidt het artikel van Thomassen de start van een nieuwe redactiekoers in voor de komende honderd nummers. (RS)

Ondanks de festiviteiten rond het jubileumnummer heeft de redactie van *Zozolala* tijdens de Stripdagen Haarlem niet stilgezeten. Het resultaat staat in nummer 101: interviews met Tibetfanaat **Cosey** en VSB-Hoofdprijswinnaar **Jeroen Janssen**. In de Acacialaan wordt aangebeld bij de Groningse illustrator **Erik Wielaert**. (JM)

Info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven.

STRIPS IN EIGEN BEHEER

Roninja 3

André Massee tekent graag strips. Hij heeft alleen moeite om in de amateurbladen te komen. Niet omdat hij slecht tekent of slecht vertelt, maar omdat hij alleen lange verhalen maakt en daar is in de diverse amateurbladen geen ruimte voor. Gags trekken hem minder. Regelmatig publiceren is dus heel moeilijk.

Het antwoord vond Massee in het zelf produceren van een boekje. Gelukkig maar, want daarin komt zijn werk goed tot zijn recht. Zijn manga-achtige stijl die bij vlagen gebaseerd lijkt te zijn op het werk van **Peter de Smet** zou in een tijdschrift ondergesneeuwd raken, omdat het scenario een lekkere snelle leesbaarheid in afleveringen in de weg staat. Helden, Japanse vechters, demonen en een maffe priester vechten, kletsen en trekken op avontuur in een ongrijpbare setting. Daar heb je als lezer zeker zes pagina's voor nodig om een beetje te begrijpen wat er gebeurt. Maar dan amuseer je je ook goed, niet in het minst door het prachtige tekenwerk!

Er zullen drie delen van *Roninja* verschijnen. Een ieder die het aardig lijkt om de creatie van het genre 'maffe manga' te volgen moet absoluut zorgen dat hij de boeken in huis krijgt. Eigenzinniger kan een strip haast niet zijn.

Info: Pieter Bossenstraat 39, 1718 AR Hoogwoud.

HW

Oeps!

In *Stripschrift 312* is een hinderlijke fout geslopen in het interview met Aloys Oosterwijk: de pagina's 6/7 en 8/9 zijn verwisseld. Om het vraaggesprek te lezen zoals wij het hadden bedoeld dient u de betrokken bladzijden dus in gedachten terug te wisselen. Excuses aan de betrokkenen.

De redactie

Flitsen

Gerrit de Jager **heeft zich voorgenomen een omvangrijk koffietafelboek te laten vervaardigen met ongepubliceerd eigen werk. De selectie van interessant materiaal laat hij over aan de vormgever van het boek, zodat niet de grappen maar de grafiek centraal komt te staan. 'Dat koffietafelboek moet iets heel speciaals worden', meldt De Jager. 'Het krijgt een oplage van vijf exemplaren, denk ik. En er wordt een tafelpoot bijgeleverd.' Liefhebbers moeten geduld hebben, want De Jagers koffietafelboek laat nog zeker vijf jaar op zich wachten. ★ Penguin-uitgever** Michael Lynton, **voormalig boeken- en tijdschriftenuitgever bij Disney, gaf in augustus in** *Vrij Nederland* **een kijkje in de keuken van Disney: 'Michael Eisner, de grote baas bij Disney, wil dat het concern 'young, bright and smart' geleid wordt. Daar is het personeelsbeleid op afgestemd. Jonge mensen krijgen een touw waarlangs ze ofwel kunnen opklimmen of waaraan ze zichzelf kunnen opknopen als ze er niets van terechtbrengen.' Gezien het succes van Disney-stripadaptaties als** *The Little Mermaid* **(eerste oplage: 1,5 miljoen exemplaren!) trok Lynton zelf aan het langste eind. ★ Tegenwoordig beleeft Kuifje zijn avonturen in Delft. Een 46-jarige Delftenaar informeert de politie van zijn woonplaats geregeld om allerlei vormen van kleine criminaliteit te melden. De speurneus, die anoniem wenst te blijven, staat bekend als Delftse Kuifje. ★ Tijdens de World Fantasy Convention in Londen heeft** Moebius **de World Fantasy Award in de wacht gesleept in de categorie 'Best Artist'. 'Voor zover ik weet is** Neil Gaiman **de enige andere stripmaker die ooit deze prijs heeft gewonnen', aldus een enthousiaste Moebius. 'Ik hoop dat deze prijs een indicatie is dat het beeldverhaal eindelijk wordt erkend als de waardevolle kunstvorm die het is.' ★ De distributie van een cd-rom met hoogtepunten uit het befaamde striptijdschrift** *Heavy Metal* **is stopgezet na klachten van betrokken tekenaars. De klagers, waaronder** Rick Veitch, Steve Bissette **en** Moebius**-agent** Jean Marc Lofficier, **menen recht te hebben op een financiële vergoeding voor het hergebruik van hun werk.** *Heavy Metal* **beroept zich echter op jurisprudentie uit de zogenaamde** Tasini**-rechtzaak, waarin een groep freelance-journalisten betaling eiste van onder meer** *The New York Times* **voor hergebruik van artikelen maar in het ongelijk werd gesteld. Uit voorzorg heeft** *Heavy Metal* **de distributie van de gewraakte cd-rom voorlopig gestaakt. Er zijn vooralsnog slechts vijftig exemplaren van verkocht. ★ Wie op de hoogte wil blijven over** *Fokke & Sukke*, **wordt op het internet op zijn wenken bediend. Behalve een eigenzinnige 'webzijde' (www.networld.org/~Fokke_Sukke), waar iedere driehonderdduizendste bezoeker kans maakt op *f*3000, is er sinds kort een heuse mailinglist van de twee studentikoze eenden. De digitale nieuwsbrief kreeg de toepasselijke naam KAK mee. Wie voortaan een exemplaar in de mailbox wil ontvangen, moet een e-mailbericht sturen naar Fokke_Sukke@networld.org. Vergeet hierbij niet te vermelden: 'Ja! Kak mij helemaal onder!' ★ Rectificatie: Ten onrechte hebben de clubvoorzitters van de** *Fokke & Sukke*-**nieuwsbrief wereldkundig gemaakt dat hun mailinglist KAK heet. De naam is echter KWAK. Na**

boze brieven van de Vogelhouderij heeft KWAK bij monde van Jean-Marc van Tol officieel haar excuses aangeboden voor het aangedane leed. ★ Ook op het internet: de rede die Theo van Gogh op 6 juni uitsprak bij het verschijnen van *Joop Klepzeiker 13*. 'Schreurs en ik hebben elkaar regelmatig geslagen', schrijft de verguisde columnist. Lees de rest op Van Goghs website 'De gezonde roker' (www.theovangogh.nl/klep.html). ★ Nadat Suske en Wiske Indonesië hebben aangedaan, is binnenkort Groningen aan de beurt. Op 14 november presenteert de lokale boekhandel Scholtens/Wristers vertalingen van *Suske en Wiske*-albums in het Gronings en Drents. ★ Drie jaar nadat hij verlamd raakte bij een paardrijongeluk heeft voormalig Superman Christopher Reeve weer een rol voor een film aangenomen. Hij speelt in de remake van Alfred Hitchcocks *Rear Window* het personage van de verlamde fotograaf die vanuit zijn rolstoel zijn buren bespiedt en een moord vermoedt. ★ Het lijkt erop dat er geen vijfde aflevering van de *Batman*-filmserie komt. Volgens George Clooney (Batman uit deel 4) heeft Warner Bros. hem verteld dat hij beter naar een andere film kan uitkijken, omdat ze *Batman 5* willen afblazen. ★ In de Verenigde Staten is de nieuwste Disney-film in première gegaan: *Mulan*. Hij is gebaseerd op een oude Chinese legende over een meisje dat zich als man verkleedt om in het leger te kunnen gaan. *Mulan* komt in het najaar in Nederland uit. ★ Pixar en Disney zijn, na het succes van *Toy Story*, bezig met een nieuwe computeranimatiefilm: *A Bug's Life*. Het gaat over een kolonie mieren die door sprinkhanen bedreigd wordt. De eerste berichten uit Amerika doen geloven dat de animatietechnieken verbijsterend goed zijn geworden. Tegen kerst kunnen de Amerikanen gaan bekijken naar wat wellicht de toekomst van de film- en cartoonindustrie zal zijn. ★ Vanaf het jaar 2000 zal uitgeverij Panda de *Tom Poes*-verhalen uit het weekblad *Donald Duck* uitgeven. In totaal gaat het om vijfentwintig banden. ★ In Gulpen maakte de politie jacht op twee mannen die gewapend met waterpistolen het centrum onveilig maakten. Na een korte achtervolging werden de heren aangehouden. Ze waren verkleed als Batman en James Bond en bleken jeugdleiders te zijn die een zogeheten vossenjacht hadden georganiseerd. ★ De Franse PTT heeft een blokje van zes postzegels uitgebracht met daarop illustraties uit *Le petit prince* van schrijver-illustrator Antoine de Saint-Exupéry. Ook staat er een tekening op het Franse bankbiljet van 50 franc. ★ Uitgever Intes International uit het Brabantse Hedel gaat een Engelse reeks rond Suske en Wiske opzetten: *The greatest adventures of Spike and Suzy*. Het eerste album is reeds gepubliceerd. Het gaat om *Sagarmatha*, nummer 220 uit de reguliere reeks. De andere hoofdrolspelers heten in het Engels Sidonia (Sidonia), professor Barnabas (professor Barabas), Jethro (Jerom), Ambrose (Lambik) en Muffin (Schanulleke). ★ In november verschijnt het *Suske en Wiske*-album *Het hondenparadijs* in een Groningse en een Drentse vertaling in een oplage van 18.000 stuks. De presentatie vindt op 14 november plaats bij boekhandel Scholtens Wristers in Groningen. *Sus & Wis*-tekenaar *Paul Geerts* is daarbij aanwezig. Daarna is het tijd voor de kroeg, of zoals Lambiek het in het Gronings zou zeggen: 'Ik vergoa zo'n bedie van dörst. Moar gaauw even kroug in.' ★ Een oplichtersbende heeft zich twee jaar lang laten inspireren door een truc uit *Donald Duck*. Ze kochten kleding bij C&A, smeerden thuis een dun laagje tandpasta rondom het bedrag op de kassabon en ruilden vervolgens de kleren. De kassamedewerker zette een cirkel om het bedrag om aan te geven dat de kleding geruild was en de kopers hun geld hadden teruggekregen. De dieven veegden daarna de tandpasta weg, waardoor ook de cirkel verdween en namen exact dezelfde kleding mee naar de uitgang. Bij aanhouding toonden ze de kassabon en kon diefstal niet worden bewezen. In totaal ontvreemden ze voor 120.000 gulden aan kleding, voordat één van hen toch werd aangehouden. ★ Tot en met 3 januari 1999 is in het Museum van de Twintigste Eeuw in Hoorn een tentoonstelling over het werk en leven van Dick Bruna te zien. Overigens

AANSTORMEND GEWELD

Amok

WIE? In 1994 beginnen twee Franse twintigers, **Olivier Marboeuf** en **Yvan Alagbé**, met het uitgeverijtje Amok. De centrale activiteit van de uitgeverij was al van het begin het tijdschrift *Le cheval sans tête*. Voor Amok had het tweetal al vijf nummers van het tijdschrift *L'Oeil Carnivore* in elkaar geknutseld (tussen 1992 en 1994). Daarin werd aandacht besteed aan essays, film, en cultuur in het algemeen. Een multimediatijdschrift voordat het modieus werd.

WELKE TAAL? Enkel Frans.

WAT WIL AMOK BEREIKEN? De jongens van Amok vinden het traditionele stripcircuit te beperkt. Het stripwerk dat zij in hun publicaties opnemen, heeft meestal geen kans bij grote uitgeverijen, omdat het te moeilijk zou zijn, te artistiek of gewoon niet rendabel. Amok wil blijven experimenteren met de strip en de grenzen van het medium verkennen. Ook het feit dat boekformaten is het commerciële circuit vastliggen, bevalt hen niet erg. Ze houden kortom niet zo van vakjesdenken.

HOE ZIET LE CHEVAL SANS TÊTE (LCST) ERUIT? Zoals alle publicaties van Amok is *LCST* erg verzorgd uitgegeven. Glanzend papier, mooie druk. Het formaat is iets groter dan van een gemiddeld stripalbum. Het tijdschrift wordt twee keer per jaar uitgegeven en is 128 pagina's dik. *LCST* heeft telkens een breed centraal thema. zoals het theaterstuk *Woyzeck* van **Büchner**, de stad Marseille, of de relatie tussen de Islam en het Westen. Deze beschrijving gaat overigens alleen op voor de nieuwe stijl van *LCST* (al vijf nummers). Het oude tijdschrift (ook vijf nummers, van begin 1994 tot midden 1995) was dunner, goedkoper, driemaandelijks en niet

RAUL

YVAN ALAGBE

OLIVIER MARBOEUF

zijn er in Utrecht plannen in de maak voor de oprichting van een Dick Bruna-huis in de oude brandweerkazerne aan de Ganzenmarkt. Het wordt een museum speciaal voor peuters en kleuters en moet rond 2000 klaar zijn. ★ Er is weer een aflevering van *De Bouterbode* verschenen. Deze *Paulus de Boskabouter*-nieuwsbrief is een uitgave van het Paulus Archief. Voor toezending van vijf nummers hoeft slechts ƒ7,50 te worden overgemaakt op girorekening 3945495 van De Meulder te Assen. ★ Big Balloon gaat volgens *Tros Kompas* een album van *Gemengd Dubbel* uitgeven, de strip die Jan van Die en Gerard Leever voor het betreffende omroepblad maken. Waarschijnlijk komt het eerste deel uit tijdens de Stripdagen Breda. ★ De Haagse cabaretier Sjaak Bral brengt samen met Marnix Rueb, de auteur van *Haagse Harry*, in het najaar *Het Groen/Gele Boekje* uit dat het plat Haags in kaart brengt. Aanleiding was het begin dit jaar gehouden 'Haags Dictei'. Dat leidde tot veel reacties, waarbij vaak de vraag werd gesteld of er ook een Haagse woordenlijst bestond. ★ Boris Peeters heeft de VPRO Stripprijs 1998 gewonnen. Aan de prijs is een geldbedrag van drieduizend gulden verbonden. Kunststudent Peeters had voor de wedstrijd in de *VPRO-gids* een strip ingestuurd rond de rare-verhalen-vertellende Oom Ulrich. ★ Bij de VNU is de cd-rom *Maak je eigen strip met de Smurfen* verschenen. De cd-rom bestaat uit zo'n tweehonderd figuren, voorwerpen, achtergronden en tekstballonnen een *Smurfen*-strip samen te stellen. Eerder al verschenen er cd-rom's van *Tom & Jerry*, *Popeye* en *Lucky Luke*. ★ Arboris en Talent ruziën over de rechten op de strip *Lanfeust van Troy* (Tarquin/Arleston). De fantasy-strip werd tot nu toe door Arboris uitgegeven. De Franse uitgever Soleil heeft inmiddels de rechten verkocht aan Talent-oprichter Ronnie Matton zonder medeweten van Arboris. 'Niet netjes', is de nog zachtjes uitgedrukte reactie van de Nederlandse uitgever. Matton wil ook de eerste delen gaan herdrukken, maar volgens Arboris bezitten zij de rechten hierop tot in het jaar 2000.

door **Gert Meesters**

thematisch. De redactie van het tijdschrift is in handen van de twee oprichters. Zij vragen aan andere artiesten om mee te werken rond het thema voor een *LCST*. Zowel beginnende artiesten (**Aristophane**, **Corbel**, een aantal auteurs van andere groeperingen zoals Frigo) als grote namen in de internationale stripscene (**Baudoin**, **McKean**, **Raúl**, **Cava**) hebben al bijdragen geleverd voor *LCST*. Als je op zoek bent naar een tijdschrift dat vormelijk en inhoudelijk iets nieuws probeert in de strip, en dat niet terugschrikt voor een bewust intelligente aanpak, dan is *LCST* één van de weinige interessante mogelijkheden.

NOG PUBLICATIES? Heel veel, want de mannen van Amok willen zich niet tot *LCST* beperken. Sinds halverwege 1994 geeft Amok ook een tweede tijdschrift uit, over grafiek en beeld: *Specimen* (vijf nummers uit). Sinds eind 1996 is ook dit tijdschrift halfjaarlijks. Als je je abonneert, kan je kiezen tussen *LCST* en *Specimen*. Amok publiceert ook soloboeken in twee aparte reeksen. Collectie *Feu* is de dynamische, snelle reeks. Voor een voor de Franse markt zeer lage prijs kan je in deze reeks korte verhalen vinden van **Mattotti** en **Muñoz/Sampayo** of ook van Amok-getrouwen **Alagbé** en **Aristophane**. Collectie *Feu* is vorig jaar ook van look veranderd: ze is nog goedkoper geworden. In de collectie **Octave**, waarin per jaar hoogstens twee boeken worden uitgebracht, verschijnen dikkere en duurdere boeken (soms met kleur). Internationaal gewaardeerde grafische meesters als **Stephano Ricci** en **Raúl** hebben al in die reeks gepubliceerd. En nog zijn we er niet, want er bestaan enkele speciale *Le cheval sans tête*-collections, waarin een bepaald stripland onder de loep wordt genomen. Duitsland en Portugal zijn al het onderwerp geweest van zo'n boek. Het folderreeksje *La Vérité*, dat aan abonnees cadeau wordt gedaan, bevat getuigenissen. Genoeg zo?

ANDERE BEZIGHEDEN MISSCHIEN? Amok exposeert graag, omdat op die manier een nieuw publiek aangeboord kan worden. Een internationaal parcours heeft daarbij de voorkeur: Luzern, Helsinki, Lissabon, Brussel, ... Zo waren er bij voorbeeld tentoonstellingen naar aanleiding van de eerste *Le cheval sans tête* nieuwe look (*2.1*, thema: Woyzeck), en naar aanleiding van *LCST 2.2* die over de stad Marseille handelde. Op het laatste festival in Haarlem werd een tentoonstelling gecreëerd rond *LCST 2.5: Nous sommes les Maures*. Naar het voorbeeld van het Brusselse collectief Frigo, heeft Amok in Parijs veertien keer Autarcic Comix georganiseerd. De inhoud van dat evenement was wel helemaal anders. Autarcic in Parijs was een soort literair café, waarbij de alternatieve stripgroeperingen elkaar ongeveer om de maand opzochten en wat boeken werden verkocht. Amok heeft zich ook een tijdje toegelegd op distributie van de eigen publicaties en die van collega's (Frigo, Pelure Amère, Bill, ...), maar dat experiment behoort tot het verleden.

HOE? Naast de verkoop in stripwinkels en boekhandels krijgt Amok voor alle projecten een subsidie van de Franse staat. Net zoals sommige andere kleine uitgeverijtjes werkt Amok ook met een soort van abonnees: voor een bepaald bedrag krijg je twee nummers van een tijdschrift (*Le cheval sans tête* of *Specimen*) in de bus en word je verwend met allerlei extratjes, zoals 20% korting op de boeken, nieuwsbrieven, uitnodigingen voor voorstellingen, een lidmaatschapskaart en een gratis boek. Ook co-producties helpen Amok om te overleven. Het laatste boek in de collectie *Octave - Berlin 1931* - van **Raúl**, werd gecoproduceerd door de Brusselse stripwinkel en galerij Ziggourat. En de tentoonstellingen worden natuurlijk ook mee mogelijk gemaakt door de festivals of musea die ze mee organiseren.

EN NU PRAKTISCH! Een jaarabonnement volgens de bovenstaande formule kost 250 Franse frank en kan je alleen met de mensen van Amok zelf regelen: 26bis, Rue George Sand, 91320 Wissous, Frankrijk of *daw@club-internet.fr* of (+33)-1-60118995 (telefoon) of (+33)-1-60119368 (fax). Hun boeken, die tussen ƒ14 / Bfr.260 en ƒ72 / Bfr.1300 kosten, kan je rechtstreeks bij hen krijgen, maar zijn ondertussen ook vrij vaak te koop bij de betere stripwinkel.

Gedurfd

Het spreekwoord over de vos en zijn streken is bekend. En als dat op één persoon in de comicwereld van toepassing zou moeten worden verklaard, dan zou ongetwijfeld voor *Jim Shooter* worden gekozen. Shooter was in de jaren tachtig de hoofdredacteur van Marvel Comics, maar na interne onenigheden vertrok hij en stortte zich op zijn werk voor de nieuwe uitgeverij Valiant. Daar hield Shooter het niet lang uit en begin jaren negentig richtte hij de uitgeverij Defiant op. Helaas was die uitgeverij geen lang leven beschoren en binnen het jaar werden alle series stopgezet. In 1995 dook Shooter weer op, als oprichter van Broadway Comics, maar ook die uitgeverij hield het niet langer dan een jaar vol. Exit Jim Shooter? Nee, dus. Onlangs maakte Jim Shooter namelijk bekend, dat hij volgend jaar zijn terugkeer zal maken bij de nieuwe uitgeverij Daring Comics. Deze keer wordt Shooter niet gesteund door investeerders. Daring Comics is van hem en van niemand anders. Dat is ook de reden dat de series die volgend jaar zullen verschijnen, een kleine oplage van ongeveer 5000 exemplaren kennen. Anomalies wordt de eerste maandelijkse serie, getekend door *Joe James*, met wie Shooter ook bij Defiant heeft samengewerkt. Daarna zal Rath of God de tweede serie worden en uiteindelijk wil Shooter in het totaal acht series uitbrengen.

Maar ja, is er nog hoop na het mislukken van Defiant en Broadway? Shooter heeft de afgelopen jaren zo'n beetje al zijn krediet bij de lezers wel verspeeld en het is de vraag of Daring Comics het langer dan een jaar zal uithouden. Veel zal afhangen van de schrijvers en tekenaars die aan de nieuwe series gaan werken en in hoeverre de series inspringen op de trends van de afgelopen maanden. Het zal echter geen verrassing zijn als velen Daring Comics links laten liggen, onder het motto 'wat niet weet, wat niet deert.' En misschien is dat nog terecht ook.

Overtreffende trap

De kerstdagen komen dichterbij en DC Comics speelt daar handig op in. In oktober en november bestookt deze uitgeverij de lezers met een onvoorstelbare hoeveelheid nieuwe comics, speciale edities, paperbacks en mini-series. Als er een overtreffende trap van 'meest' zou bestaan, zou dat van toepassing zijn op de comics die DC deze maanden aanbiedt. Helaas ligt het er bij sommige comics dik bovenop dat het gaat om een poging zoveel mogelijk geld in het laatje te brengen.

Neem de vier 3-D-specials die gedurende de maand oktober worden uitgebracht. De special Legends of the DC Universe 3-D Gallery bevat pin-ups in 3-D, getekend door een handjevol grote namen. Daarnaast verschijnen nog Batman: Scarecrow 3-D, Superman 3-D en Green Lantern 3-D. Deze drie specials tellen achtenveertig pagina's, waarvan er gemiddeld twintig in 3-D zijn geproduceerd. Natuurlijk bevatten alle vier de specials een speciale bril waarmee de 3-D-effecten zichtbaar zijn en waarvan je geheid een barstende hoofdpijn krijgt. Verschillende uitgeverijen hebben zich de laatste jaren aan 3-D-specials gewaagd, dus de originaliteit is er nu wel van af.

Nee, dan de serie Aquaman, die in oktober bij het vijftigste nummer is aanbeland. Nu eens geen extra dik nummer ter ere van het jubileum, maar een nieuwe schrijver en een nieuwe tekenaar. Zoals al eerder is vermeld, wordt *Erik Larsen* (bekend van Savage Dragon voor Image Comics) de nieuwe schrijver en wordt hij bijgestaan door de nog onbekende tekenaar *Eric Battle*. Larsen staat bekend om zijn apart aanpak van comics en dat blijkt wel uit zijn ideeën voor Aquaman. Meteen in nummer 50 begint Larsen met een verhaal dat uitmondt in een regelrechte oorlog. Jarenlang heeft Aquaman een beetje anoniem bestaan geleid, zelfs toen *Peter David* (schrijver van Supergirl en Young Justice) de serie nog schreef, maar daarin gaat nu ongetwijfeld verandering komen.

Het winterseizoen is het seizoen bij uitstek voor team-ups, waarbij meerdere superhelden bij elkaar in één comic worden gegooid. Na wat schudden en roeren is dit jaar de driedelige mini-serie JLA/Titans het eindresultaat geworden. Deze keer is het geen doorsneeverhaal met simpele tekeningen, want de mini-serie wordt geschreven door *Devin Grayson* (schrijfster van Catwoman) en *Phil Jimenez*, terwijl *Jimenez* (vroeger tekenaar van The Invisibles) ook voor de tekeningen zorgt. Deze miniserie, waarin de JLA en de Titans moeten samenwerken om de Aarde voor de achthonderdste keer van de ondergang te redden, maakt tevens de weg vrij voor de nieuwe serie genaamd Titans, die begin 1999 zal verschijnen.

In november brengt DC nog een

Boven, met de klok mee,

JLA/Titans, een klassieker in wording?,

Amazing Spider-Man door Mackie en Byrne,

Superman: Peace on Earth,

Peter Parker, Spider-Man door Mackie en Romita Jr,

JLA/Titans,

Unieke samenwerking: Batman, Hellboy en Starman,

Aquaman door Larsen en Battle.

door
OLAV BEEMER

team-up op de markt. Batman/Hellboy/Starman is een comic geschreven door *James Robinson* (schrijver van Starman) en getekend door *Mike Mignola* (maker van Hellboy voor Dark Horse Comics). Twee populaire makers, drie populaire superhelden, dat moet wel een interessant eindresultaat opleveren. Batman duikt ook nog samen met Superman op in de vierdelige mini-serie Superman & Batman: Generations. Dit is een Elseworlds-verhaal, hetgeen inhoudt, dat het buiten de normale continuïteit van de andere DC-comics staat. Kortom, de makers kunnen hun fantasie de vrije loop laten. Aan *John Byrne* (die praktisch elke comic van Marvel en DC wel eens getekend of geschreven heeft) is dat wel toevertrouwd. Het verhaal bestaat uit hoofdstukken die elk een decennium in de geschiedenis van Superman en Batman beslaan, geschreven en getekend in de stijl zoals die vroeger in comics werd gehanteerd. Voor $4.95 per deeltje is dit geen goedkope maar zeker een aantrekkelijke mini-serie.

De laatste opvallende comic die DC Comics voor november uitgeeft, is Superman: Peace On Earth. Het opvallende aan deze special is niet de inhoud. Het door *Paul Dini* (bekend van Batman Adventures) geschreven verhaal is vrij clichématig en past precies in de kerstsfeer. Superman gebruikt namelijk zijn krachten om de armen op deze planeet een vrolijke kerst te bezorgen. Nee, deze special is zo opvallend omdat de tekeningen worden verzorgd door *Alex Ross*, de man achter onder meer Kingdom Come en Marvels. Zijn geschilderde werk komt in deze special helemaal tot zijn recht, daar de comic op groter formaat is gedrukt. Het prijskaartje geeft $9.95 aan en dat is wel erg duur voor een comic van vierenzestig pagina's, maar voor de liefhebber van prachtig tekenwerk is dat geen obstakel.

Herstart

Waar DC Comics in de ban van allerlei specials is, gooit Marvel Comics zich dit jaar helemaal op het opnieuw lanceren van in het slop geraakte series. Het is immers een feit, dat comics die al enkele decennia meegaan, minder nieuwe lezers trekken dan een serie die pas is begonnen. De afgelopen jaren zijn al meerdere oude series stopgezet om niet lang daarna gewoon weer met een nummer 1 te beginnen. Fantastic Four, Iron Man, Avengers en Captain America ondergingen dit lot en onlangs is ook van de serie Daredevil weer een nummer 1 verschenen. Nu is het de beurt aan Spider-Man, Marvels bekendste superheld, die overigens al meer dan dertig jaar meegaat.

Momenteel worden vijf verschillende series uitgegeven met Spider-Man in de hoofdrol. In september zijn daarvan drie series stopgezet, namelijk Sensational Spider-Man, Spectacular Spider-Man en Spider-Man Unlimited (de serie die eens per kwartaal verscheen). In november gaan Amazing Spider-Man en Peter Parker, Spider-Man, de twee overgebleven series, weer van start. Natuurlijk vanaf nummer 1. Het grote voordeel van de twee opnieuw gelanceerde titels is, dat beide series nu door dezelfde schrijver worden gemaakt. *Howard Mackie* is vanaf nu de enige verantwoordelijke voor Spider-Mans avonturen, terwijl *John Romita Jr* (tevens tekenaar van Thor) de tekeningen voor Peter Parker, Spider-Man verzorgt en John Byrne de serie Amazing Spider-Man zal gaan tekenen. Wellicht dat deze ommezwaai eindelijk orde op zaken zal stellen, want de verschillende series over Spider-Man zijn de afgelopen vijf jaar zo warrig en chaotisch geweest, dat het aantal lezers tot schrikbarende diepten is gezakt.

Met de serie Generation X gaat het niet zo slecht, dat de serie weer met nummer 1 moet beginnen, maar toch zal ook deze serie de vanaf december een andere richting inslaan. Nadat *Scott Lobdell* en *Chris Bachalo* vorig jaar de serie hebben verlaten, is Generation X als een kaartenhuis ingestort. Vandaar dat nu vers bloed is binnengehaald in de vorm van een nieuwe schrijver. Het gaat hier om *Jay Faerber* en hij zal meer de nadruk gaan leggen op de onderlinge verhoudingen binnen het team mutante tieners. Faerber is de zoveelste tweederangs schrijver die bij Marvel meteen maar voor de leeuwen wordt gegooid. Nog niet zo lang geleden was het een traditie dat de verschillende X-titels door grote namen werden geschreven, maar daar is de laatste maanden de klad in gekomen. Nieuwe lezers zullen het wellicht fantastisch vinden, maar Marvel moet niet verbaasd opkijken als de trouwe fans stuk voor stuk vertrekken.

Het moge intussen wel duidelijk zijn, dat oktober en november de maanden van de grote uitgeverijen zijn. Geven de kleinere uitgeverijen dan niets interessants uit? Natuurlijk wel, maar die comics komen in de volgende aflevering van 'Stars & Strips' aan de beurt.

STRIP SCHRIFT

BACK ISSUES

Spelregels

1. Niet genoemde nummers zijn echt uitverkocht.
2. Sommige nummers zijn bijna uitverkocht (en vet afgedrukt in de opsomming). Het kan dus gebeuren dat in de periode dat uw bestelling onderweg is de laatste exemplaren ons magazijn reeds hebben verlaten. Vandaar dat wij u verzoeken altijd een paar reservenummers op te geven.
3. Van oude nummers met bijlage zijn ook exemplaren zonder bijlage; levering geschiedt met bijlage totdat deze op zijn, daarna (helaas) zonder.
4. Wij verzenden ongeveer één keer per maand.

Prijzen (per stuk)

Nummer		
	10-98	f6 / Bfr.120
	116-212	f5 / Bfr. 100 (of f3,50 / Bfr.70 bij bestellingen van 10 of meer nummers)
	213-217	f5 / Bfr.100
	218-249	f5,95 / Bfr.110
	250	f9,95 / Bfr.180
	251-257	f5,95 / Bfr.110
	258-263	f6,25 / Bfr.125
	264	f9,95 / Bfr.199
	265-268	f6,25 / Bfr.125
	269-272	f6,50 / Bfr. 130
	273-280	f6,50 / Bfr. 140
	281	f9,95 / Bfr. 220
	282-284	f6,50 / Bfr. 140
	285	f7,50 / Bfr. 165
	286-287	f6,50 / Bfr. 140
	288	f8,50 / Bfr.180
	289	f14,95 / Bfr.320
	290-297	f6,95 / Bfr.150
	298-299	f7,25 / Bfr. 155
	300	f9,95 / Bfr.220
	301-302	f7,25 / Bfr.155
	303/304	f14,95 / Bfr.320
	305-307	f7,25 / Bfr.155
	308-313	f7,50 / Bfr.150

Verzendkosten

1 - 2 nummers	f2,50 / Bfr. 65
3 - 9 nummers	f5 / Bfr. 140
meer dan 9 nummers	geen verzendkosten!

U kunt zich de verzendkosten besparen door uw bestelling op een ruilbeurs of tijdens De Stripdagen Haarlem / Breda af te halen.

Betaling en bestelling

Het verschuldigde bedrag voor de oude nummers (vermeerderd met de verzendkosten) overmaken:
Nederland: Postbank 209948 of SNS-bank 82.67.01.523 ten name van Stripschrift, Amsterdam.
België: ABN-bank 721-520.62.74-81 ten gunste van Het Stripschap, Turnhout.

Leverbare nummers

(Bij elk nummer staan een of meerdere strips, striptekenaars of onderwerpen vermeld, waaraan in dat bewuste nummer veel aandacht wordt besteed.)

10 Aram,Peanuts
65+ Tibet, Tina
67 Jean Roba, Carry Brugman
70 Toonder-story, Jan van Haasteren
74 Raymond Macherot, Uco Egmond
77 Gerrit Stapel, Aart Clerkx
78 Bud Sagendorf; Beeldvloeken, Daan Jippes
80 Tovenaar van Fop, Robbedoes, The Hulk
83 Pep, Sjors, Eppo, Dick Bos
85 Stripprofessoren, Spaarnestad, Strips schrijven
86 Eddy Paape
87 Bert Bus, Lucky Luke, Simpelman
88 Prins Valiant, Rode Ridder, Tarzoon
92 Strip & auto's, Michel Vaillant
93 Pogo, Paulus, Hocus Pas
94/95 Robbedoes Weekblad inclusief Index
96 Jije, Pogo
98 Strips in de jaren '30
116 Ben van Voorn, Piet van Elk, Alain Saint-Ogan
121 Berni Wrightson, De striphandel
126/127 Claire Bretecher, Corto Maltese, Ralph Bakshi
128 GuidoCrepax
131 Dick Tracy, The Studio
132 Engelsedagbladstrips
134 Strips in de oorlog
137 Kleine uitgevers, Asterix
138 Familiestrips, Prins Valiant
141 DaanJippes
142 StarWars
143 Amsterdam, Arturo del Castillo
144 Ravian, 1984. Prikkebeen
148 Robert Gigi, Eppo, Uitgeverij Panda
149 Conan
150 Katten
153 WilliamVance
154 Belgische strips, Didier Comes, EC
155 Victor de la Fuente, Fernando Fernandez
157 Jean-Claude Mezieres, Heavy Metal, Eric Schreurs
159/160 Engelse stripweekbladen, Robert Crumb
162/163 Robbedoes Weekblad, Parodie en plagiaat
164 HarveyKurtzman
165 Frank Margerin, Cosey, Raymond Reding
166 Paul Gillon, Pierre Christin
167 Richard Corben, Bob de Moor, Corto Maltese
170 Martin Veyron, Bart van Erkel
171 Milo Manara, Frits Kloezeman, Roger Dewroet
172 Krantestrips. Nikita Mandryka
174/175 Peter Pontiac, Strips & popmuziek
176 Fred & Liliane Funcken, Strips & onderwijs
177/178 Fran,cois Schuiten, Wendy Pini, Hermann
179 Stripweekbladen
180 Robert van der Kroft, Garfield
182 Vittorio Giardino, Dick Vlottes
183 Strips & voetbal, Frans de Boer
184 Titanic, Marc Wasterlain
185/186 Ravian, Claude Auc'air, Daniel en Alex Varenne
187 Andre Juillard, Al Williamson, Jeremiah
188 Laurence Harle, Yves Swolfs, Colin Wilson
191 Robbedoes
192 Robbedoes, Lex van de Oudeweetering
195 Bondage-strips, De Kat
196/197 Chantal Montellier, Strips & de Himalaya
200 Stripjournalistiek, Suske & Wiske
201 Wim Stevenhagen & Gerrit de Jager
202 Japanse strips
203 Gerrit Stapel, Popeye, Charles Burns
204 Harold Foster
205 Willem Ritstier, François Riviere
206 Studio Vandersteen, Marvano, Kees de Boer
207 Literatoren & strips
208 Henk Albers, Fran,cois Boucq, Titanic
209 Amateurs
211 Onvoltooide strips
212 20 jaar Stripschrift
213 Rocketeer, Mike Greg, Vink, Paul Teng
214 Hec Leemans & Willy Lohmann, François Boucq
215 Jacques Glenat, Animatiefilms
216 Paul Bodoni, Jacques Martin, Marc Terstroet
217 Bert Bus, Daan Jippes
218 (22/1) Lucky Luke, Urbanus & Willy Linthout
219 (22/2) Fred Julsing, Silver Surfer
220 (22/3) Toon van Driel, Andre Franquin
221 (22/4) Andre Franquin, Chantal Montellier
222 (22/5) John Difool, Kamagurka
223 (22/6) Duck-scenario's, Johan de Moor
224 (22/7) Bill Sinkiewicz Computeranimatie
225 (22/8) Antonio Cossu, 60 jaar Popeye
226 (22/9) Treinen & strip, Media Participations
227 (22/10) Gerard van Straaten, AlexandroJodorowsky
228 (23/1) Johan de Moor, Watchmen
229 (2312) Theo van den Boogaard, Lian Ong, John Romita
230 Hugo Pratt, Anne Auke Tadema
231 JacquesTardi,HenriGoldsmann
232 Calvin & Hobbes, Strip & communicatie
233 Blake & Mortimer, Fredric Wertham
234 Carry Brugman, François Schuiten, Eric Heuvel
235 Hec Leemans & Merho, Auke Herrema
236 SF & strip, Marvano, Felix Flux Museum
237 Didier Comes. Laurent Parcelier
238 Lorenzo Mattotti, Strips & geschiedenis
239 Lava, Fran ,cois Bourgeon, Jeroen Steehouwer
240 Benoit van Innis, Luc Cromheecke, Belgie
241 Bernard Hislaire, Ralf Konig, Herr Seele
242 Moebius,JackStaller,Ducktales
243 Al Severin, Moebius, Lorenzo Mattotti
244 Dick Matena, Chantal de Spiegeleer, Denys Cowan
245 Dirk Stallaert, Dick Matena, Wouter
246 Roger Leloup, Annie M.G. Schmidt
247 Windig & De Jong, Alberto Breccia
248 Peter van Dongen, Bernet & Abuli, Dick Matena
249 Marc Michetz, Attilio Micheluzzi, Redacties
250 Jubileumnummer
251 Lorenzo Mattotti, Stripdagen Haarlem
252 Daan Jippes, Kuifie, Stefan Verwey
253 Kolk & De Wit, Strips in Duitsland, Kuifie
254 Bert van der Meij, Rene Sterne, Merchandising
255 Hein de Kort, Edmond Baudoin, Tex Willer
256 Toon van Driel, Eric Joris, Fred Julsing
257 Frank, Donald Duck, Marcel Ruijters
258 Tome, Inkleursters, Stan Heinze
259 Marc Wasterlain, Grzegorz Rosinski
260 Hermann, Peyo, Lombard, Posse
261 Eric Schreurs, Bryan Talbot, Crisse
262 Lorenzo Mattotti, Barry Windsor Smith, Donald Duck
263 Philippe Francq, Marc Legendre, Jacques de Loustal
264 Kuifje!
265 Jack Kirby, Fritz van den Heuvel, Superhelden
266 Schuiten & Peeters, Warnauts & Raives
267 Piet Wijn, Jacques Tardi, Jean-Philippe Stassen
268 Daan Jippes, Yves Swolfs, Dave McKean
269 Peter Pontiac, Jean van Hamme, XIII
270 Henk Kuijpers, Renaud & Dufaux, Kuifie
271 Lorenzo Mattotti, Maus, Nieuwe anti-helden
272 Etienne Davodeau, Jacques Martin, Stripkritiek
273 Mark Retera, Carl Barks, Al Davison
274 Don Lawrence, John Bolton, Kuifie
275 Wilhelm Busch, Dominique David, Philippe Berthet
276 Leo, Arthur Adams, Mike Mignola
277 Michel Blanc-Dumont, Signed by War, Algemeen Dagblad
278 Ferry, Jan Wesseling, Andre Geerts
279 Peter O'Donnell, Enrique Romero, Gummbah
280 Eddy Paape, Frank le Gall, Stripmuseum
281 Disney!
282 Bruno Marchand, Joost Veerkamp, Joe Barbera
283 Rene Hausman, Derib, Klanknabootsingen
284 Edmond Baudoin, Storm, Wilbert Plijnaar
285 Jan Bosschaert, Hec Leemans, Uco Egmond, Manga
286 Jesse van Muylwijck, Olivier Wozniak, Magda Seron
287 Jan Kruis, Andreas, Soeperman
288 Gerrit de Jager, Charles Burns, Herge
289 Toonder!
290 Guido van Driel, Klaus Janson
291 Fred Julsing, A.M. de Jong
292 Jean.Pol, Paul Geerts, Gleevers dagboek
293 Wasco, Hanco Kolk, The Flintstones
294 Jeff Broeckx, Jeroen de Leijer, Blake en Mortimer
295 Johan de Moor, Drawn + Quarterly, Morris
296 Carry Brugman, Steven Dupre, Suske en Wiske
297 Ptiluc, Burne Hogarth, Frans Piet
298 Marnix Rueb, Ko Doncker, Herge
299 Marvano, Mark Hendriks, Stripconservering
300 Asterix, Lo Hartog van Banda, Joost Swarte
301 Berend J. Vonk, Spiderman, Stripmuseum
302 Kiekeboe, Cartoondam, Roodmasker
303/304 Kinderboeken en strips
305 Marc Sleen, Dirk Stallaert, Disney
306 Fokke & Sukke, Lian Ong, Willem
307 Fred, Robert Crumb, TV Toys
308 Typex, Dilbert
309 Erik Kriek, Eric Heuvel, Sjors en Sjimmie
310 Hans G. Kresse, Stripdagen Haarlem
311 Michel Blanc-Dumont, Jeroen Janssen, Duckstad
312 Aloys Oosterwijk, Samoeraistrips, Wanz
313 Don Rosa, SjoSji, Stripmuseum Groningen